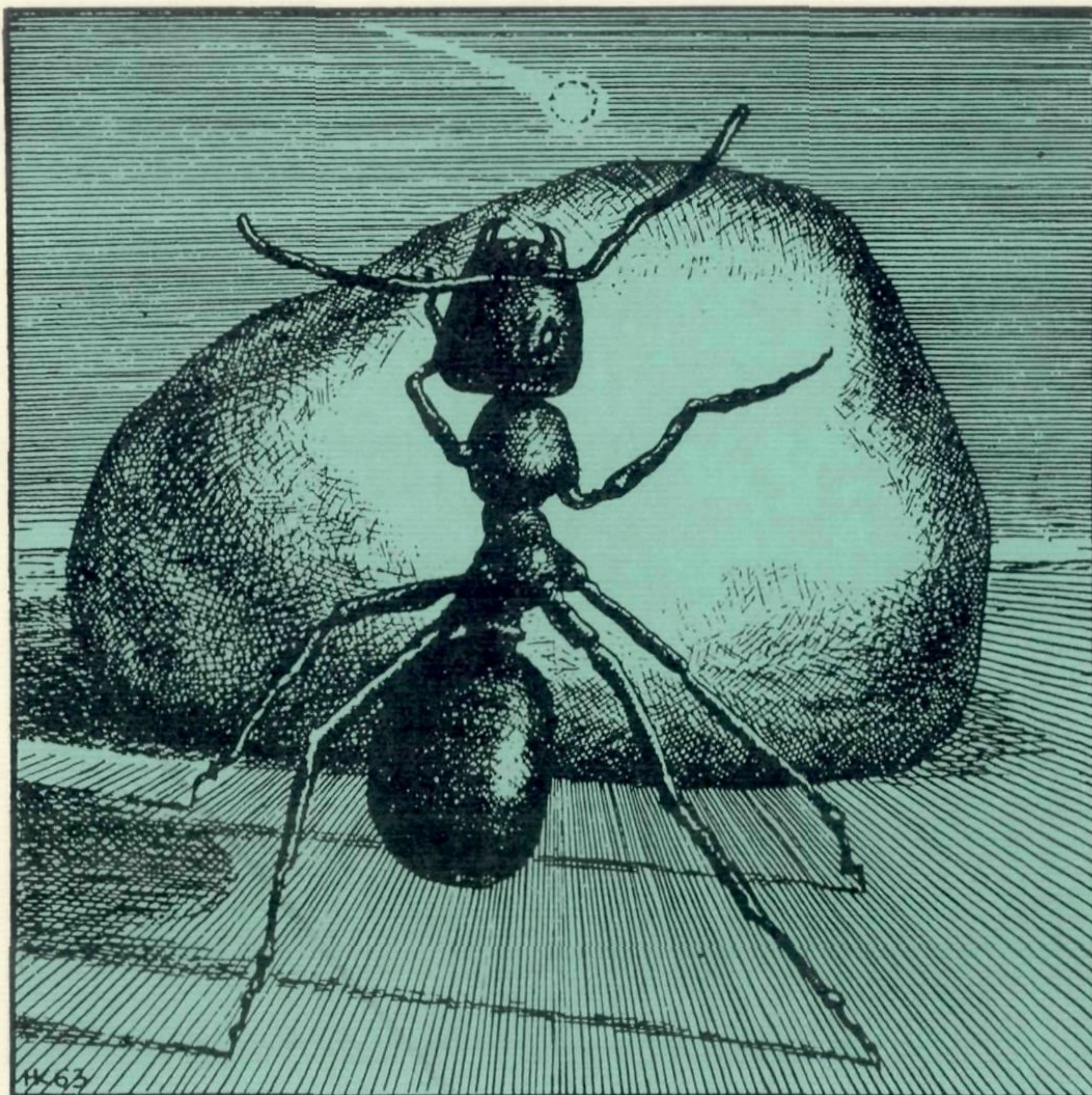

**SINDICALISME I CANVI SOCIAL
A ESPANYA, 1976-1988**

Director de l'estudi: Salvador Aguilar

VI

**EPÍLEG: LA VAGA GENERAL
DEL 14-D**

Salvador Aguilar i Jordi Roca

La recerca «**SINDICALISME I CANVI SOCIAL A ESPANYA, 1976-1988**», dirigida per Salvador Aguilar, inclou els volums següents:

- I «**SOCIOLOGIA DE LES ORGANITZACIONS SINDICALS. Estratègia d'investigació i conclusions generals**»
Salvador Aguilar
- II «**ELS CONTEXTOS DE L'ACCIÓ SINDICAL**»
Josep González Calvet, Francesc Pérez Amorós, Albert Recio, Jordi Roca i Eduard Rojo
- III «**LES ORGANITZACIONS. La conducta estratègica i el model sindical**»
Salvador Aguilar
- IV «**ELS LÍDERS. La cultura sindical del nucli dirigent de les organitzacions**»
Salvador Aguilar i Carlos Zeller
- V «**ELS TREBALLADORS. Actituds associatives i acció sindical a l'empresa. El cas d'un centre productiu del metall**»
Andreu Lope (amb la col·laboració de Pilar Carrasquer)
- VI «**EPÍLEG: LA VAGA GENERAL DEL 14 D**»
Salvador Aguilar i Jordi Roca

**SINDICALISME I CANVI SOCIAL
A ESPANYA, 1976-1988**

Director de l'estudi: Salvador Aguilar

VI

**EPÍLEG: LA VAGA GENERAL
DEL 14-D**

Salvador Aguilar i Jordi Roca

Barcelona 1991

© by Salvador Aguilar i Jordi Roca

Director de l'estudi: Salvador Aguilar.

Propietat d'aquesta edició (incloent-hi el disseny de la coberta):

Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, Provença, 324, pral. 08037 Barcelona, i
Fundació Volkswagen.

Disseny de la coberta: Narcís Comadira, amb una il.lustració de Erhardt D. Stiebner
i Dieter Urban.

ISBN: 84-85557-26-3 (vol. VI) - 84-85557-23-9 (obra completa)

Dipòsit legal: B-8378/91

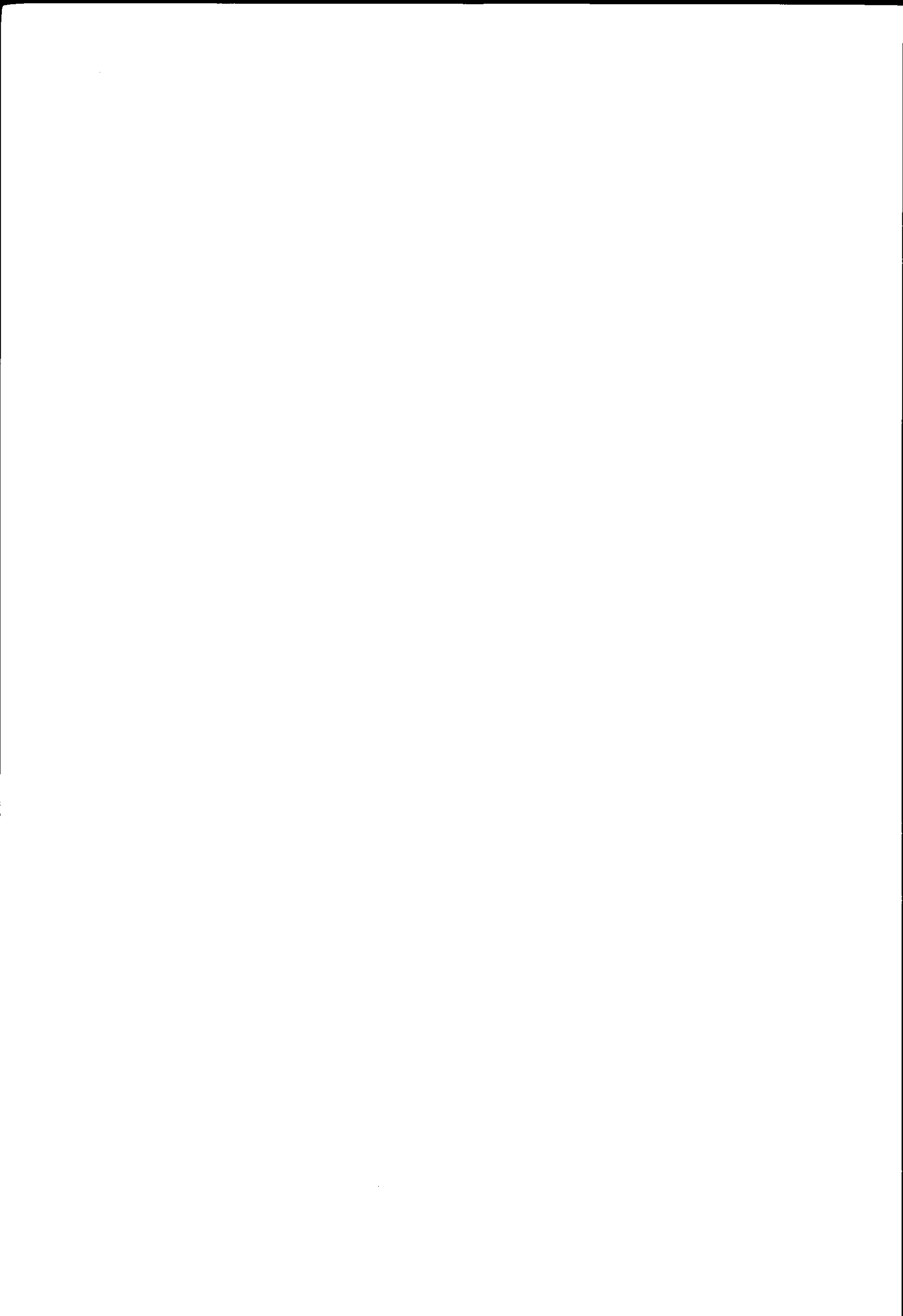
Impressió: F&P, Institut Gràfic, S.A. Quintana, 45, 08950 Esplugues de Llobregat.

Prohibida la reproducció total o parcial per qualsevol mitjà, sense l'autorització
escrita de l'editor.

I N D E X

PRESENTACIO	9
I. <u>14-D: ECONOMIA POLITICA D'UNA VAGA</u> SALVADOR AGUILAR I JORDI ROCA (20 DE FEBRER DEL 1989)	15
- Prefaci	17
- Els sindicats volen redefinir la seva posició en el règim polític postfranquista	20
- Els creixents contrastos socials	35
- El conflicte dins el bloc socialdemòcrata espanyol	42
- Epíleg	55
- Taules	57
II. <u>LES PERCEPCIONS DELS LIDERS SINDICALS SOBRE LA VAGA</u> ENTREVISTES AMB ELS SECRETARIS GENERALS DE CCOO I UGT (6 DE JULIOL DEL 1989)	63
- Reflexions entorn del 14-D: Antonio Gutiérrez (CS de CCOO)	65
- Reflexions entorn del 14-D: Nicolás Redondo (UGT)	95
III. <u>ELS EFECTES DE LA VAGA GENERAL</u> SALVADOR AGUILAR I JORDI ROCA (28 DE NOVEMBRE DEL 1990)	127
- Els objectius sindicals del 14-D	130
- Sindicats i concertació després de la vaga general	132
1. 1989: un intent de confrontar legitimitats	132
2. Des del final de 1989: acomodació del Govern a les demandes sindicals	134
3. Des del final de 1989: "¿concertació" o efectes de la vaga general?	136
4. Perspectives: el "pacte per la competitivitat"	138
- La incidència del 14-D sobre la redefinició del projecte socialdemòcrata espanyol	141
- L'evolució de la conjuntura econòmica	147
- El 14-D i la capacitat organitzativa dels sindicats	152
- Epíleg	160

PRESENTACIO

(1) El lloc d'aquest volum dins el conjunt de la recerca

La gestació del treball que té ara el lector a les mans presenta una història peculiar. La recerca dins la qual s'emmarca porta el títol genèric de "Sindicalisme i canvi social a Espanya, 1976-1988", i la recollida de dades corresponent va acabar-se a mitjan 1988. Com a resultat de l'anàlisi d'aquestes dades, i en funció del projecte de recerca utilitzat, haurien vist la llum únicament cinc volums (vegeu per a més detalls la llista dels volums I-V de la solapa interior d'aquest llibre). Quan procedíem a la redacció de l'anàlisi, però, va produir-se l'esclat reivindicatiu conegut com "14-D" (14 de desembre de 1988), una de les poques -i sens dubte la més notable- iniciatives estratègiques comunes dels dos grans sindicats durant l'etapa del postfranquisme.

La vaga general pot lògicament avaluar-se des de perspectives i nivells diversos. En aquesta Presentació ho farem des de l'egoista -però legítima- de la mateixa recerca: es tractava, el 14-D, d'una conjuntura òptima per observar el comportament de les organitzacions sindicals, els vincles entre aquestes i les seves bases socials, la seva capacitat de mobilització i d'influència política... En poques paraules: de manera inesperada disposàvem d'una oportunitat única per observar en moviment, dinàmicament, el conjunt d'informacions estàtiques i de múltiples hipòtesis sobre els sindicats que havíem anat recollint i amb les quals havíem treballat al llarg de dos anys.

No cal dir que, com a resultat de l'etapa de recerca prèvia, vam viure els prolegòmens de la vaga i la vaga mateixa des d'una posició certament singular: podíem captar el sentit de l'encadenament de conflictes que es produïa i també l'orientació del trajecte que prenien les relacions entre el Govern del PSOE i les dues grans centrals sindicals des d'un observatori privilegiat. Així i tot, la capacitat de reacció estratègica de les

organitzacions sindicals a mitjan 1988 es trobava sota mínims per a qualsevol tipus d'observador, inclosos els que participàrem en aquesta recerca. No obstant això, dos factors, el canvi generacional a la cúpula de CCOO, i la imparable divergència de models polítics i morals amb què operaven la UGT i el Govern del PSOE, van fer molt per materialitzar en forma de vaga general un conjunt de factors econòmics, socials i polítics que, segons argumentem al capítol I d'aquest volum, formen la columna vertebral dels conflictes socials recents en aquest país, entre ells el 14-D.

Amb la recerca ja acabada, doncs, i en plena anàlisi de dades, vam trobar-nos inesperadament amb una autèntica -i monumental- "conjuntura crítica": un procés de curt terme que sintetitza problemes i contradiccions prèvies, els dóna alguna forma de resolució, i estableix un context nou per al futur immediat al qual -els agradi o no- tots els actors socials han d'emmotllar-se. Aquesta conjuntura, naturalment, no entrava en els nostres càlculs en iniciar i desenvolupar la investigació; però, lògicament també, no era possible que en prescindíssim. Sorgeix així la necessitat d'afegir a allò que hauria estat el producte "natural" de la nostra recerca (volums 1 al 5) un epíleg.

Aquest volum és exactament això, un epíleg. D'una banda, perquè completa el que hem investigat abans i amb independència de la vaga general; d'una altra, perquè té entitat per si mateix. És un treball que tracta d'una conjuntura concreta; però és una conjuntura molt especial -de síntesi d'un període previ, de transtorn contundent del següent- i que tanca la seqüència de la recerca. El que presentem aquí, en una paraula, és una anàlisi de conjuntura però que s'emmarca -com a peça final i llampant- dins un estudi de perspectiva (1976-1988).

Finalment, cal dir unes paraules sobre la investigació i els cinc volums que precedeixen aquest.

El lector trobarà convenientment detallat al volum 1 d'aquest estudi quins han estat els objectius i el model que han orientat

la investigació. El títol genèric de la recerca, "Sindicalisme i canvi social a Espanya, 1976-1988", pretén sintetitzar-ne l'objectiu central: un estudi sociològic sobre el sindicalisme espanyol durant el període de la transició postfranquista. L'estratègia de recerca per assolir aquest objectiu va orientar-se en tres direccions complementàries; es tractava de fer una anàlisi empírica en tres nivells principals:

- les organitzacions sindicals mateixes: l'estructura organitzacional, el model sindical al qual s'ha donat prioritat, la conducta estratègica observada... (volum 3);

- els líders de les organitzacions: la seva visió del món, la cultura sindical amb què operen, la racionalització de la interacció amb els altres actors... (volum 4);

- els treballadors: les seves actituds associatives, l'avaluació de l'acció sindical, el grau de suport observat amb vista a les estratègies de les confederacions... (volum 5).

Per situar convenientment aquestes seccions centrals de la recerca, i en especial la primera, les organitzacions mateixes, un esforç específic addicional va dirigir-se a establir com i de quina manera s'havien alterat durant el període els contextos bàsics que, dins de l'entramat de relacions socials en què operen les organitzacions de treballadors, són l'objecte fonamental de l'acció sindical: el mercat de treball, la política econòmica, la legislació laboral, la negociació col·lectiva i els acords centralitzats. Aquest és l'objecte del volum 2 de l'estudi.

El volum 1, finalment, en sintetitza els paràmetres de conjunt: el model teòric utilitzat; l'estratègia de recerca; les conclusions generals de l'estudi.

(2) Sobre el contingut del volum

Com hem vist, aquest treball es presenta com un epíleg, com un punt final a un conjunt d'anàlisis que són el resultat d'una investigació empírica. L'elaboració d'aquest epíleg, al seu torn, l'hem estructurada en tres parts ben diferenciades.

Una primera part, el capítol I, conté una anàlisi d'urgència sobre la vaga general que vam redactar i publicar¹ immediatament després de produir-se aquest esdeveniment. El treball porta data del 20 de febrer de 1989. Se'n reproduïx aquí l'escrit original amb alguns canvis perifèrics (esmena d'errades, actualització de dades estadístiques i petits afegits per fer més aclaridor el text). A fi de completar aquesta anàlisi de conjuntura sobre la vaga i, a la vegada, construir un autèntic epíleg a una recerca de llarga durada com ha estat aquesta, el present volum conté dues parts més, el contingut i l'orientació de les quals exposem a continuació.

D'una banda, des de la perspectiva del conjunt de la investigació en què s'emmarca aquest volum, ens va semblar imprescindible conèixer i fer conèixer quines eren les percepcions que tenien de la vaga i de les seves conseqüències els líders més significats dels dos sindicats que van promoure-la. En conseqüència, semblava molt aclaridor accedir als paràmetres utilitzats pels líders de CCOO i UGT, els quals, en una convocatòria de risc elevat, els van portar a organitzar la vaga general. Era, a més a més, una forma de completar, pel fet de projectar-los sobre una única conjuntura crítica, un aspecte de la recerca al qual vam atorgar una entitat important: les visions del món, les percepcions dels líders sindicals per orientar l'acció de les organitzacions (volum 4). Amb aquesta finalitat vam entrevistar

---

¹ "14-D: Economia política d'una vaga". Publicat en català al Butlletí informatiu de la Fundació Jaume Bofill 1988, pàg. 17-50, Barcelona, 1990; en castellà, en forma de llibret i amb el títol 14-D: economía política de una huelga, per la Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 1990; i en francès, de forma extractada a La documentation française, Problèmes politiques et sociaux, 11 mai 1990, "La crise des syndicats en Europe occidentale", i de forma íntegra a Sociologie du travail (en premsa).

a principi de juliol de 1989 Antonio Gutiérrez i Nicolás Redondo, secretaris generals de CCOO i UGT, respectivament.

Totes dues entrevistes es van enfocar a partir de l'esquema argumental de l'anàlisi que presentem aquí com a capítol I. I el material resultant, les respostes dels secretaris generals, es va organitzar, primer, fent una selecció de les respostes més adients al tema del volum; i segon, estructurant-les en blocs temàtics als quals vam afegir uns titulars o postil·les per facilitar-ne la lectura. El resultat de tot això és el capítol II d'aquest volum².

D'una altra banda, finalment, i amb la perspectiva de quasi dos anys, la tercera part d'aquest volum (capítol III, escrit en versió final al novembre de 1990) recull la nostra anàlisi, no pel que fa a la vaga en si, sinó pel que fa als efectes d'aquest esclat reivindicatiu sobre la societat espanyola, sobre els termes del conflicte que va portar a convocar-la, sobre l'actitud dels altres actors socials i, sobretot, també sobre el mateix moviment sindical. Es tracta, en definitiva, més enllà d'analitzar la conjuntura en si (capítol I) i de conèixer les percepcions estratègiques dels seus màxims promotors (capítol II), d'una avaluació del que ha significat el punt d'inflexió del 14-D sobre el trajecte dels grans sindicats espanyols que s'inicia amb la transició l'any 1976.

---

² Conseqüentment, el capítol II ha de ser llegit de forma similar al contingut del volum 4 d'aquest estudi:

- Les paraules textuais dels líders apareixen en negreta;
- els afegits nostres al text apareixen en rodona;
- les paraules subratllades indiquen un èmfasi de l'entrevistat;
- els titulars que encapçalen les respostes són nostres;
- utilitzem els símbols (...) i [...] per indicar, respectivament, l'eliminació d'un text curt i d'un text llarg.

Les entrevistes a Gutiérrez i Redondo d'aquest volum, però, es diferencien amb claredat en altres aspectes de les entrevistes que formen la primera matèria de l'esmentat volum 4. Aquestes últimes es van pensar, organitzar, realitzar i analitzar com a entrevistes en profunditat; i el material resultant -com es consubstancial a aquesta tècnica sociològica- forma un univers tancat que és la primera matèria exclusiva del treball empíric. Es un univers que es pretén "descodificar" des de dins.

Les entrevistes del present volum, contràriament, han de veure's com a entrevistes estructurades la funció de les quals és: prioritàriament, servir de testimoni de les percepcions bàsiques que van impulsar els líders màxims de les organitzacions a promoure la vaga; i només secundàriament, ser utilitzades com a primera matèria d'anàlisi. Així i tot, pensem que constitueixen un interessant material de treball en la mesura que proporcionen una informació de la qual no disposàvem: el pensament dels líders sindicals sobre els motius i els efectes de la vaga.

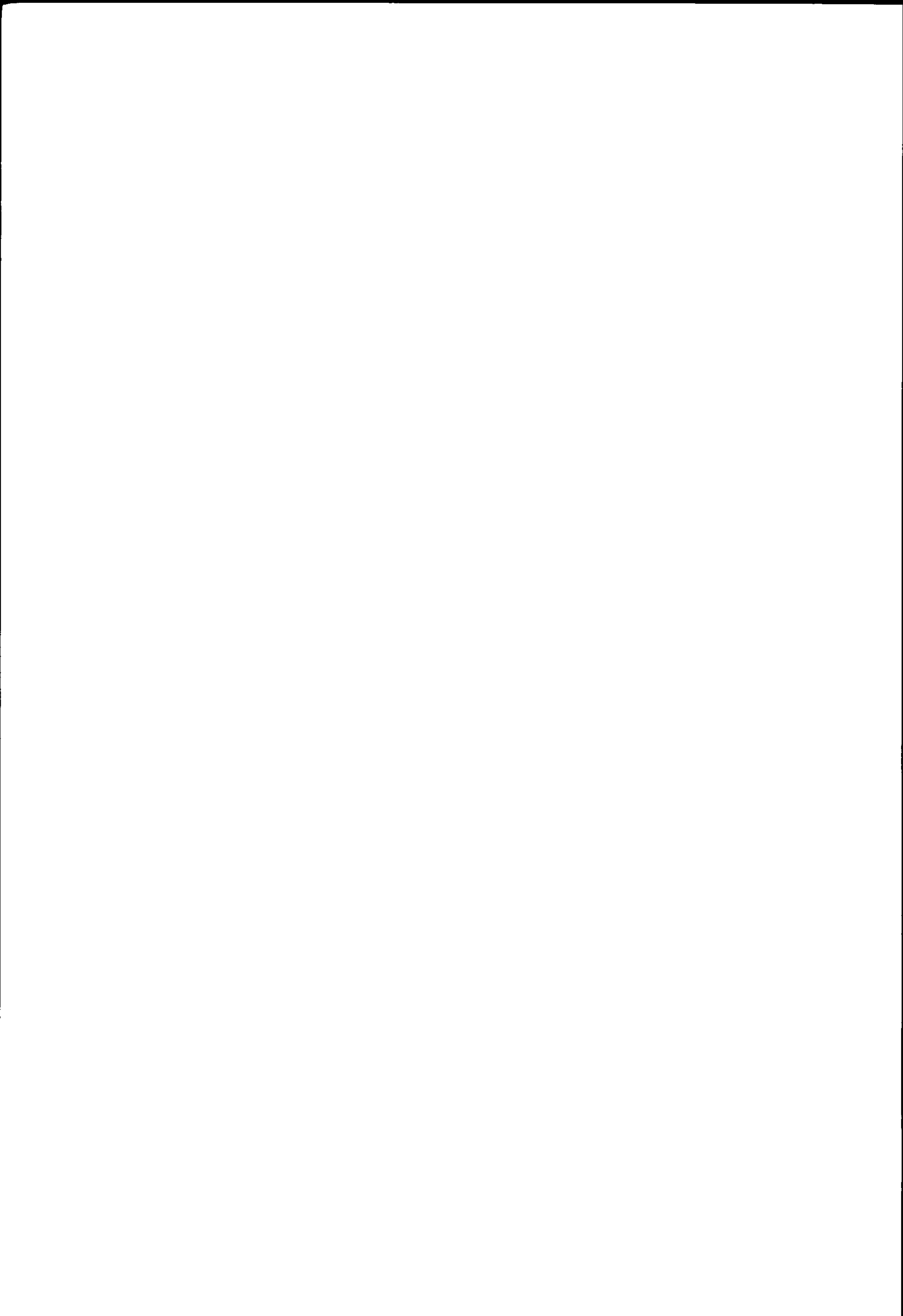
(3) Agraïments

La publicació de la nostra anàlisi de conjuntura sobre el 14-D, recollida aquí com a capítol I, va suscitar un seguit de comentaris i comunicacions. Uns i altres, lògicament, ens han fet matisar els arguments del capítol III, dedicat als efectes de la vaga.

Tenim, per tant, una llista una mica llarga d'agraïments per ressenyar. En primer lloc, a Antonio Gutiérrez i Nicolás Redondo per la seva accessibilitat i la generositat amb què van expressar-se en les entrevistes del juliol de 1989. D'una altra banda, agraïm els comentaris rebuts de les següents persones: Robert Fishman; James Petras; la Comissió Tècnica de la Fundació Jaume Bofill i el seu director: Jordi Porta, Fèlix Martí, Joan Estruch, Manuel Lladonosa, Eugènia Salvador i Josep M. Huguet; Carlos Zeller; Andreu Lope; Francesc Castellana; Pepe Botella; Claudine Romaní; els col·legues del Centre de Treball i Documentació, en especial Alfons Barceló, Albert Recio i Cristina Carrasco; Consol Bañón i Pilar Martos; i Patrick Camiller. Finalment, algunes idees que després han servit per a la redacció del capítol III van ser presentades i discutides públicament en un "Debat de l'Aula Provença" el 7 de juny de 1990. Agraïm els comentaris dels assistents i sobretot els de Salvador Carrasco, ponent a la sessió, Ramon Alòs i Josep M. Rañé. El capítol I va ser discutit amb Oriol Homs i la resta d'investigadors del CIREM, als quals agraïm els seus comentaris.

I

14-D: ECONOMIA POLITICA D'UNA VAGA
Salvador Aguilar i Jordi Roca
(20 de febrer del 1989)

PREFACI

El 14 de desembre de 1988 (14-D) es produeix a Espanya, convocada per les organitzacions sindicals, la vaga general més important de la seva història³. La vaga, malgrat les comparacions governamentals amb els aixecaments obrers de 1917 i 1934, té un caràcter totalment diferent: es tracta d'una mobilització pacífica, festiva i tot, no destinada en allò fonamental a enderrocar el Govern ni a provocar una transformació política radical. (De tota manera, els efectes a mig i llarg terme seran importants en tots dos sentits. El Govern no serà enderrocat, però el PSOE es veurà obligat a redefinir substantivament la seva política. Tindrà també efectes duradors sobre la correlació de forces polítiques i, en particular, obre possibilitats per a un cert retrobament dels residus de l'esquerra radical amb vista a redefinir projectes.)

La vaga paralitzà el país de forma pràcticament total. Segons un sondatge realitzat la mateixa tarda del dia 14, dels 11'7 milions persones de la Població Activa Ocupada (53'1% serveis, 32'6% indústria i construcció, 14'3% agricultura), 8'9 milions (76'6%) feren vaga total, 0'9 milions (8'2%) participaren parcialment en la vaga i 1'7 milions treballaren (15'2%)⁴.

L'èxit de la convocatòria va començar en assegurar-se els sindicats una alta participació en els sectors claus del metall, les químiques, el transport i el comerç, i també en la desconexió, psicològicament estratègica, de la televisió estatal pels treballadors a les 0 hores del dia 14 i en plena programació.

La plataforma reivindicativa dels sindicats, encara que més àmplia al principi de la convocatòria, va acabar centrant-se en cinc mesures: el compliment per l'Estat d'un dels acords del pacte

---

³ Com a mínim pel que fa a convocatòria i participació. La convocatòria van fer-la les dues organitzacions majoritàries d'àmbit estatal, Comissions Obreres (CCOO) i Unió General de Treballadors (UGT), el dia 13 de novembre. Posteriorment s'hi afegiren totes les centrals "de classe" com el sindicat basc ELA-STV, la Unió Sindical Obrera (USO) i la Confederació Nacional del Treball (CNT). Si ho mesurem pels resultats de les eleccions sindicals, la representativitat de la convocatòria és pràcticament total.

⁴ Sondeig de l'OPE-ETMAR per El Periódico, Barcelona 15 i 16 de desembre de 1988.

social AES, signat a final de 1984, segons el qual la cobertura del subsidi d'atur havia de situar-se en el 48% del col·lectiu d'aturats; la recuperació del poder adquisitiu dels salaris i les pensions afectats per l'error governamental en la previsió d'inflació de 1988; l'equiparació de les pensions mínimes al salari mínim interprofessional; el reconeixement del dret de negociació col·lectiva dels funcionaris de l'Administració; i la retirada governamental del projecte de Pla d'Ocupació Juvenil⁵.

La participació de la vaga queda realçada si prenem en compte que la mobilització popular es produeix en el següent context:

1. El destinatari visible de la protesta és un govern socialista, al poder amb majoria absoluta des del 1982, i que intenta durant el mes i mig anterior a la vaga desactivar la convocatòria amb una enèrgica campanya antisindical destinada tant a mobilitzar la pròpia militància del partit com a intentar dissuadir-ne la població de participar en la convocatòria (assenyalant, entre altres coses, la possibilitat que fos una vaga violenta).

2. La gran majoria dels mitjans de comunicació del país tenen dos mesos per oposar-se, i ho fan, decididament, a la celebració de la vaga.

3. La totalitat del Parlament, amb l'excepció d'uns pocs diputats de tres grups polítics, no solament s'oposa de forma explícita a la vaga sinó que es troba en sessió, discutint temes

---

⁵ El Pacte AES (Acord Econòmic i Social) va ser firmat pel Govern, UGT i la cúpula de l'organització patronal cúpula (CEOE) amb efectes per al 1985-1986; la cobertura d'atur es situava en el 28'9% l'any 1987. La inflació prevista pel Govern per al 1988 era del 3%; finalment va situar-se en el 5'8%. L'equiparació entre pensions i salari mínim figurava al programa electoral del PSOE de l'any 1986; el salari mínim (que s'ha revisat amb un augment inferior al demanat pels sindicats) és de 46.680 ptes. mensuals per a l'any 1989, mentre que les pensions mínimes previstes per a l'any 1989 són de 41.420 o 35.840 ptes. mensuals, en el cas de jubilació segons si el jubilat té o no cònjuge al seu càrrec, i de 30.460 en el cas de pensions de viudetat. El Pla d'Ocupació Juvenil era una nova modalitat de treball precari: es presentava com un programa d'inserció professional però no requeria cap exigència de formació a les empreses; aquestes podien contractar treballadors -amb les úniques condicions de tenir entre 16 i 25 anys i de no haver treballat anteriorment- pagant el salari mínim, obtenien importants subvencions públiques, podien ampliar legalment el període de contractació temporal (sense el Pla, un màxim de 3 anys que amb el Pla donaria un total de 4 anys i mig) i també substituir un treballador per un altre en idèntica modalitat sense necessitat de denúncia de contracte.

no relacionats amb la vaga, el mateix moment que el país es paralitza⁶.

Encara que no era aquest un efecte buscat per la vaga, sembla indubtable la deslegitimació que sofreixen aquests tres centres estratègics del nou règim⁷.

La vaga del 14-D té tres grans claus explicatives, interrelacionades però amb tempos propis. Es l'expressió de:

1. Una estratègia de confrontació de les organitzacions sindicals contra el govern del PSOE en tant que símbol -i des de 1982, agent actiu- d'una evolució política que ha reduït aquestes organitzacions a un paper institucional subsidiari i en permanent regressió. Des d'aquesta perspectiva, la vaga és una confrontació entre actors socials i polítics organitzats per redefinir la força relativa de cada un d'ells i l'orientació del model que ha de seguir el procés polític postfranquista (com a mínim, pel que fa al sistema de relacions laborals).

2. Una situació de progressiu enduriment de les condicions de vida de la població treballadora. Aquesta, durant la passada dècada, ha estat fortament colpejada per la desocupació, la proliferació del treball precari i, en general, l'ampliació de la bretxa entre els seus estàndards de vida i els d'altres grups socials. La vaga posa en relleu la insatisfacció profunda d'una majoria de ciutadans per la cultura del "campi qui pugui" que presideix la crisi econòmica dels anys de la transició. Significativament, la protesta popular es produeix en el context

---

⁶ El Parlament debatia, entre altres temes, la peste del porquí.

⁷ L'estratègia del govern després de -i com a reacció a- la vaga ha estat precisament la d'invertir l'avenç sindical via Parlament, és a dir, retornar la legitimitat al seu enclau "natural": la representació electoral (i de passada deslegitimar les organitzacions sindicals). Això s'ha concretat al moment d'escriure aquest treball (20.2.1989) en una aliança amb el partit majoritari de l'oposició (Partido Popular) per -des del Parlament- treure una llei de vaga, crear el Consell Econòmic i Social, i aprovar des de dalt un conjunt de mesures de política social (no idèntiques però en la línia d'allò demanat pels sindicats) que s'avaluen provisionalment en 200.000 milions de ptes. (vegeu capítol III, pàg. 128).

d'una reactivació econòmica que, d'una banda, permet elevar les expectatives de la gent, però, d'una altra, fa que aquesta constati que la millora de la situació econòmica, tan publicitada pel president del Govern, el seu ministre d'economia i els organismes econòmics internacionals, no acaba d'arribar mai a les classes treballadores⁸. Complementàriament, la vaga serveix també per posar en relleu la supervivència a Espanya d'expressions populars d'aquestes bretxes de classe: ha desaparegut pràcticament del mapa polític el sistema de valors impulsor de l'esquerra inequívocament anticapitalista, però queden unes restes de la "vella" cultura d'esquerres, potser no obertament anticapitalista, però sí ancorada en certs valors de solidaritat. Els sindicats són a l'Espanya actual l'últim reducte organitzat, amb una base social d'importància, d'aquesta cultura d'esquerres.

3. La vaga, finalment, expressa l'existència d'un profund conflicte intern al sector socialdemòcrata espanyol. La vaga no hauria pogut realitzar-se sense la iniciativa de la UGT; que aquesta l'agafés indica inequívocament que la lluita entre dos models socialdemòcrates és ara oberta al si de les forces socialistes espanyoles. Des d'aquesta perspectiva, representa l'inici d'una confrontació a la família socialdemòcrata per redefinir un nou equilibri o un nou model polític.

Examinarem en aquest treball, succesivament, cada una d'aquestes claus explicatives.

ELS SINDICATS VOLEN REDEFINIR LA SEVA POSICIO EN EL REGIM POLITIC POSTFRANQUISTA

Per entendre els conflictes actuals entre sindicats i govern és necessari fer referència explícita a la transició política; fins

---

⁸ La qüestió de les expectatives que genera el creixement econòmic i de com les esperances es poden tornar frustracions, en un context totalment diferent, l'analitza molt agudament Albert O. Hirschman, De la economía a la política y más allá (capítol III), Fondo de Cultura Económica 1984 (versió anglesa, 1981).

i tot podríem dir que els sindicats estan intentant redefinir els termes de la transició⁹. Els processos de transició política, des d'alguna forma de dictadura a una democràcia liberal, són un fenomen del nostre temps. S'engeguen de maneres diverses, però sovint degut a una crisi de reproducció de la dictadura relacionada amb la impossibilitat d'enquadrar el moviment obrer en les estructures del règim, moviment obrer que s'ha recompost després de la destrucció soferta en implantar-se la dictadura.

Una de les característiques del procés de transició és que no tots els participants cerquen el mateix, entre altres raons perquè és un procés relativament obert i presidit per la incertesa, el que produeix gran fluïdesa en les estratègies dels actors. En particular, al si del moviment obrer es troben barrejades, típicament, aspiracions de canvi polític però també de canvi social. Quan arriba a definir-se, el que podríem anomenar "coalició de la transició", o conglomerat de forces polítiques i socials procedents de l'antic règim i de la oposició que impulsa el procés de trànsit, comparteix l'objectiu d'un canvi polític (la instal·lació d'una democràcia liberal) dintre del sistema econòmic i social preexistent (que pot ser reformat però no pas transformat substantivament). Aquesta aspiració és rarament explicitada en públic: la incertesa general, motivada per la incògnita sobre el comportament dels nuclis de poder de l'antic règim (especialment les forces armades, però no únicament), produeix una certa cultura de l'ambigüitat¹⁰ que generarà notables problemes i contradiccions a les organitzacions sindicals que participen en la coalició de la transició.

---

⁹ Això depèn de quan establím que s'acaba una transició política, un problema sobre el que no hi ha acord a la sociologia política i que, en gran part -però no únicament-, és qüestió de convenció. La qüestió de fons que aquí proposem és que, s'agafi la periodització que s'agafi, un aspecte particularment important de la confrontació actual entre sindicats i govern s'explica per: a) el particular equilibri de forces i funcions que el compromís polític de la transició estableix pels actors socials i polítics del nou règim entre 1977 i 1981; i b) la trajectòria posterior d'aquests actors que, en part substancial, deriva de tal equilibri.

¹⁰ En el context de la transició espanyola, l'eslògan de la ruptura, tan popular en els primers anys, il·lustra perfectament això: es tracta d'un concepte relliscós que per a uns implica desempallagar-se del franquisme i per a uns altres, també, una transformació política i econòmica radical.

El fet que el procés de transició s'engegui, sovint, davant la impossibilitat d'enquadrar el moviment obrer en les estructures del règim dictatorial no vol dir que la iniciativa es mantingui des de baix. En un context com aquest, el protagonisme aparent correspon no a les classes socials sinó als actors organitzats, socials i polítics, a les seves estratègies i interessos. La majoria de les contribucions acadèmiques sobre les transicions s'han preocupat molt més per examinar aquest darrer protagonisme i les condicions que fan el canvi i consolidació més probables que no pas com els interessos dels diferents grups socials es veuen afectats en el procés (conseqüentment, el moviment obrer és tractat només com un actor social que pot facilitar o dificultar el trànsit). Partim aquí de la idea que sense tenir en compte els dos aspectes -els actors i els interessos- i la seva interrelació no és possible entendre fenòmens com la vaga del 14-D.

La pauta d'inserció de l'acció de les organitzacions sindicals en els processos de transició política¹¹, bé que mal estudiada, podria sintetitzar-se en certs trets característics:

1. La transició política és un procés preventiu, iniciat des d'un sector del règim dictatorial, per tal de -segons la fórmula de Petras- "intercanviar canvis per continuïtats"¹² amb el sector de l'oposició orientat cap a la instal·lació d'una democràcia liberal. Ambdós sectors configuren el nucli de la coalició de la transició, que expressa l'equilibri inestable, durable i sense resolució clara, en què s'han trobat i es troben les classes i forces polítiques del país, i al que volen donar sortida mitjançant

---

¹¹ Ens referim només a aquells casos de transició, com és l'espanyol, en què el procés és encapçalat per sectors -civils- del propi règim dictatorial. Per una exposició de les variants de transició, veure A.Stepan, "Paths toward Redemocratization: Theoretical and Comparative Considerations", Cap. 3 de G.O'Donnell, Ph.C.Schmitter i L.Whitehead (eds.), Transitions from Authoritarian Rule. Comparative Perspectives, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1986.

¹² James Petras, "El proceso de redemocratización", a Estado y régimen en Latinoamérica, Ed. Revolución, Madrid 1987 (pàg. 68). L'autor es refereix a canvis polítics i legals i a continuïtats institucionals i socio-econòmiques.

alguna forma de compromís¹³. Típicament, les organitzacions sindicals són els únics aparells polítics en presència amb capacitat de mobilització popular sostinguda (i en tot cas amb una temible capacitat potencial: paraitzar l'activitat econòmica), de manera que constitueixen el principal mecanisme de pressió amb què compten les forces de l'oposició.

2. En l'intent de construcció del nou règim, les organitzacions sindicals que participen en la coalició de la transició tenen certes tasques pròpies. Primer, decantar un model sindical congruent amb la lògica de la nova situació de compromís, el que sovint implica dues coses: la competència amb -i l'aniquilació de- les forces sindicals que no accepten el compromís; i, per dir-ho així, la "socialització sindical" en clau de democràcia liberal del conjunt del moviment obrer, és a dir, contribuir al fet que el sistema econòmico-social adquireixi legitimitat entre els treballadors. Segon, utilitzar selectivament, i en funció de les conjuntures de la transició, la seva capacitat de mobilització, la qual cosa implica que a mesura que es concreta el compromís -la perspectiva de les primeres eleccions generals- procedeixen a desmobilitzar les seves bases. Tercer, contribuir a edificar un model de relacions laborals congruent amb la nova situació: pluralitat d'actors, legislació sobre negociació col.lectiva lliure, etc.

3. Presidint aquestes tasques pròpies de les organitzacions sindicals, aquests actors socials desenvolupen les seves estratègies segons un conjunt d'objectius ineludiblement lligats, per la pròpia lògica del compromís de la transició, a certes restriccions: el nou règim polític obre potencialment per a les organitzacions sindicals unes oportunitats, però per accedir-hi han de "pagar un preu".

---

¹³ Aquesta tendència al compromís per part de les forces que el promouen és particularment patent quan, en una situació de crisi econòmica, no hi ha mecanismes eficients per contenir les reivindicacions del moviment obrer.

Corresponen típicament al primer grup, a les oportunitats obertes per la transició: la possibilitat d'estabilitzar un règim de democràcia liberal, terreny propici per excel·lència de l'acció sindical; la normalització i enfortiment de les pròpies organitzacions; i, en el terreny polític, l'ascens electoral i eventual accés al poder del partit polític afí a l'organització. Els sindicats que participen en la coalició de la transició accepten típicament les següents restriccions: la inviolabilitat dels drets de propietat; la forta disminució i eventual pèrdua d'influència ideològica sobre el moviment obrer (molt alta durant la dictadura); i una manca d'exigència de responsabilitats -ni tan sols morals- sobre el recent període dictatorial, el que equival a una legitimació, directa o indirecta, d'una dreta política, un empresariat i unes associacions empresarials que típicament surten molt esquitxades de la dictadura. Tots aquests canvis i transaccions es tradueixen en la transformació d'una cultura sindical i política, la de l'època de la dictadura, en una altra. Conformen un marc, unes regles del joc, a l'interior del qual els nous actors socials i polítics desenvolupen les seves estratègies. La lluita de classes canvia de terreny¹⁴.

El cas espanyol s'ajusta raonablement a l'esquema que s'acaba d'exposar. CCOO i UGT entren ben aviat a la coalició de la transició, i ho fan, sobretot, via partits afins: PCE i PSOE respectivament. Per al PCE, el comportament de CCOO representa un dels principals mecanismes de la seva estratègia prioritària de ser admès en igualtat de condicions en el nou marc polític. El cas d'UGT és diferent: pràcticament absent del sindicalisme del període franquista, s'integra en la coalició amb la intenció de recuperar terreny sindical i beneficiar-se del previsible protagonisme polític del PSOE (que, al seu torn, necessita imprescindiblement

---

¹⁴ Aquest canvi de terreny fa desaparèixer -almenys en el futur immediat- la perspectiva d'un canvi radical i les "pèrdues i guanys" apareixen com incrementals. En qualsevol cas, la lluita de classes no desapareix i l'existència dels sindicats "de classe" és una expressió d'aquest fet. Tot i que aquests sindicats poden, en determinades conjuntures, aliar-se amb el govern (i, en aquest sentit, actuar com a veritables aparells d'Estat) per contenir determinades reivindicacions dels treballadors, no podem compartir el judici de García Calvo sobre el 14-D: "Gobierno y sindicato, el mismo aparato" (El País, 10.12.1988, pàg. 14).

d'un sindicat de masses per preparar el seu accés al Govern), cosa que no aconseguirà fins al 1979-80. Aquesta situació de referència política diferent per part dels dos sindicats, en un context en què encara no està decidida la correlació de forces entre els actors polítics, condueix a l'inici de la competència entre ells que frustrarà ràpidament les aspiracions d'unitat sindical (que, des de l'angle estrictament sindical, hagués reforçat la posició dels treballadors) dels inicis de la transició.

Per tant, la inserció de les dues organitzacions sindicals en la transició deriva més de les influències dels partits en presència que de raons estrictament sindicals i impulsades des de baix. Aquest fet marcarà inexorablement tota la trajectòria sindical fins a l'actualitat, bé que recentment comencen a aparèixer signes clars de canvi de rumb.

Les dues organitzacions contribueixen decisivament a les tasques pròpies de sindicats de la coalició de la transició, assumeixen les corresponents restriccions i centren les seves estratègies substantives en dos terrenys. Primer, la consolidació del nou règim polític. Això, en el context de la crisi econòmica, equival no solament a una moderació política i econòmica en les estratègies de les confederacions, sinó també a la contenció de les reivindicacions dels treballadors. Segon, l'estabilització i creixement dels aparells organitzatius i la lluita per l'hegemonia sindical (paral·lela a la pugna dels respectius partits per augmentar la seva influència política, que les centrals recolzen).

Però més enllà de les tasques sindicals pròpies de la transició, i les corresponents restriccions, per situar els orígens del procés que porta els sindicats CCOO i UGT a convocar la vaga general del 14-D ens haurem de fixar, sobretot, en les oportunitats que el nou règim polític obre per a les organitzacions obreres. Anàlogament en aquest cas als reformistes de la dreta franquista que participen en la coalició, la prova de foc dels quals és el resultat de les primeres eleccions generals, la prova de foc de l'estratègia sindical és la mesura en què assoleixen o aprofiten

tals oportunitats. I en particular una: l'enfortiment de la pròpia organització.

L'enfortiment organitzatiu té una mesura clara: recursos i implantació social¹⁵. Un sindicat pot enfortir-se de maneres diverses però que segueixen dues pautes generals: mitjançant mesures institucionals derivades del monopoli de representació que forcin o predisposin l'afiliació ("beneficis organitzatius", el cas extrem i arquetípic dels quals és el "taller tancat" anglès); i mitjançant el recolzament voluntari dels treballadors degut a una provisió regular d'avantatges (avantatges tangibles, com ara millores en salaris i condicions de treball, però no únicament: en certes condicions, la coordinació de l'acció col·lectiva o l'orientació ideològica poden ser tan importants com els primers).

En centrar les seves macroestratègies en la consolidació del nou règim polític (i, en conseqüència, en una política d'estabilització econòmica), els sindicats limiten dràsticament les possibilitats d'enfortir-se a partir d'una activitat reivindicativa des de baix (que reforçés la implantació organitzativa, i en particular l'afiliació, pel propi caràcter participatiu de l'acció col·lectiva i per l'obtenció de guanys econòmics) i a partir del manteniment i extensió dels "vells" incentius d'identitat que operaven durant la dictadura (en termes d'oposició entre els treballadors i el sistema polític i econòmic). Bloquejades per tant les possibilitats d'enfortir-se de manera substantiva mitjançant aquestes vies, els sindicats han de centrar forçosament la seva acció estratègica en, d'una banda,

---

¹⁵ La implantació social pot analitzar-se segons varis índexs de mesura. Uns índexs interns tenen a veure sobretot amb vincles entre sindicats i treballadors. El primer és naturalment l'afiliació, dins de la qual cal diferenciar entre la taxa d'afiliació segons sectors econòmics i segons àrees geogràfiques. El segon, la capacitat de mobilitzar la base. El tercer, el nivell de recolzament passiu per part d'aquesta (mesurable en el cas espanyol mitjançant les eleccions sindicals). Els índexs externs són més directament "beneficis organitzatius" derivats del sistema polític i social: la capacitat d'influència política de l'organització (relacionada amb la seva vinculació amb un partit i la posició relativa d'aquest en el sistema); la presència en institucions públiques (organismes estatals, òrgans tripartits, etc.); en termes generals, l'autoritat moral de l'organització i/o els seus líders sobre la societat global. Una confusió habitual -de vegades interessada- consisteix en reduir la representativitat a l'afiliació; vegeu com a mostra aquesta afirmació de J. Hernández Puértolas: "unos sindicatos muy débiles y escasamente representativos (apenas un 9% de la fuerza laboral española está afiliada a Comisiones o a UGT)", La Vanguardia, 19.11.1988.

obtenir beneficis organitzatius i, d'una altra, intentar compensar la moderació salarial i l'acceptació de mesures "flexibilitzadores" de la contractació¹⁶ amb beneficis no salarials i amb mesures de solidaritat per als treballadors més desprotegits. La triple expectativa que justifica aquesta orientació estratègica podria enunciar-se així: els beneficis organitzatius revertiran en el futur en el conjunt dels treballadors; la moderació salarial possibilitarà una recuperació de la inversió que, al seu torn, permetrà superar la crisi i redefinir posteriorment els termes de la distribució de la renda; finalment, si bé aquesta gestió de la crisi repercutirà negativament sobre el mercat de treball, ho farà dintre d'uns límits tolerables des del punt de vista sindical.

Un plantejament com aquest -que equivalia a internalitzar els raonaments de la macroeconomia convencional- només deixava una via estable per a l'enfortiment de les organitzacions: l'intercanvi amb l'Estat i els pactes político-institucionals¹⁷. La concertació, un bé en sí mateix en el context del compromís de la transició, esdevé, així, a més a més, el mecanisme de macrointercanvi entre els actors que permet resoldre a la vegada problemes sobretot polítics, però també econòmics i organitzatius. Però això sí, a costa de bloquejar -com hem assenyalat- alguns dels principals canals "clàssics" d'acció sindical.

Que la concertació resol problemes polítics es posa en relleu si advertim el context -d'emergència- en què es firmen alguns dels pactes (els Acords de la Moncloa, al 1977, i l'ANE al 1981). També si tenim en compte el seu origen: la concertació s'inicia en una situació viscuda pels sindicats com a extremadament vulnerable des

---

¹⁶ Antón Saracíbar (UGT) ho sintetitza amb contundència: "fuimos nosotros los que precarizamos el mercado de trabajo para relanzar las inversiones" (La Vanguardia, 15.12.1988, pàg. 15).

¹⁷ Obviament, l'única estratègia alternativa hagués estat retornar a l'acció sindical clàssica d'enfortir-se "per baix". Una dificultat era, però, l'absència d'unitat sindical (descartada per la supeditació estratègica als respectius partits) i, sobretot, només era possible alterant dràsticament els paràmetres que fonamentaven la coalició de la transició i, en particular, el de l'estabilització del nou règim.

del punt de vista polític i econòmic¹⁸; això és també una característica dels inicis de la concertació a d'altres països europeus amb experiències més llargues i estables¹⁹, però la peculiaritat del cas espanyol és que els sindicats adopten tal política quan encara no s'ha definit el model de relacions laborals ni les organitzacions -tampoc les empresarials- s'han constituït a si mateixes com actors adaptats a la nova situació política²⁰.

Que la concertació resol a Espanya problemes econòmics i organitzatius, bé que en una direcció peculiar, queda palès en la següent reflexió comparada. En la majoria d'experiències alienes, els pactes del sindicat amb l'Estat i la cúpula empresarial són una forma d'obtenir beneficis organitzatius que complementen els incentius ja consolidats prèviament entre els treballadors, que produeixen l'afiliació i el recolzament a l'organització, i de garantir que s'obtinguin alguns beneficis per la seva base social (o, com a mínim, i més típicament en situacions de crisi, es respectin gran part dels beneficis obtinguts anteriorment). En el cas espanyol, els beneficis organitzatius obtinguts de la concertació -que després exposem- són no tant un complement com un substitutiu dels incentius que produeixen la implantació des de baix. A més a més, la feblesa de les organitzacions sindicals implícita en aquest plantejament fa que les predisposicions negociadores dels governs i dels empresaris depenguin fortament de les seves expectatives conjunturals sobre la capacitat de mobilització sindical²¹. Al mateix temps, l'obtenció de beneficis

---

¹⁸ Ho il·lustra aquesta reflexió a posteriori del secretari general de CCOO, Antonio Gutiérrez: "... en España fue la 'razón política' de un estado en transición la que instauró y ha enmarcado la concertación al más alto nivel" (A. Zaragoza (ed.), Pactos sociales, sindicatos y patronal en España, Siglo XXI, Madrid 1988, pàg. 121).

¹⁹ Veure Ch.S.Maier, "Preconditions for Corporatism", a J. Goldthorpe, Order and Conflict in Contemporary Capitalism, Clarendon Press, Oxford, 1984.

²⁰ La "substitució" dels representants dels grups socials pels representants dels partits polítics als Pactes de la Moncloa és una clara manifestació d'aquest fet.

²¹ Condicionades, al seu torn, per quins siguin el pes electoral i parlamentari del partit en el govern, per una banda, i la situació del mercat de treball, per una altra.

per la base social que compensin la moderació salarial apareix totalment limitada per la pròpia estratègia d'"ajustament" econòmic que afecta no només el sector privat sinó també el sector públic (en un context de partida en què les realitzacions de l'Estat del benestar són marcadament raquítiques).

Els sindicats obtenen certament guanys organitzatius. En primer lloc, el propi reconeixement de les grans confederacions sindicals com a "interlocutors socials" que monopolitzen la representació dels treballadors, la qual cosa els dóna una capacitat d'influència política relativament independent de quina sigui la seva afiliació²². En segon lloc, unes mesures legislatives que, en molts casos, posen traves a la intervenció d'altres grups sindicals a la negociació col·lectiva²³. D'altra banda, els representants dels sindicats -juntament amb els dels empresaris- s'integren a nivell estatal, regional i local en múltiples organismes públics com un resultat directe dels acords centralitzats amb l'Estat. En darrer lloc, i des de l'any 1982, els sindicats reben directament de l'Estat una subvenció econòmica a càrrec dels Presupostos de l'Estat²⁴ i, per una altra banda, s'aprova la possibilitat d'introduir un "cànon econòmic" als convenis col·lectius que recaigui sobre tots els treballadors (excepte aquells que explícitament s'hi oposin) afectats pel conveni²⁵.

---

²² A aquesta influència hi contribueix, per suposat, l'alt nivell de compliment dels acords salarials. Podria, però, pensar-se (al nostre judici incorrectament) que l'efecte "automàtic" del propi nivell d'atur seria una similar moderació salarial.

²³ El recolzament a UGT i CCOO en les eleccions sindicals és un indicador de l'èxit obtingut en aquest terreny -en termes de barreres a l'entrada d'altres organitzacions- pels sindicats majoritaris.

²⁴ Acordada pels sindicats i el govern de la UCD immediatament després de la signatura de l'ANE, únic pacte social en que formalment participen el govern, la CEOE i els dos sindicats majoritaris, UGT i CCOO.

²⁵ L'aplicació d'una clàusula d'aquest tipus utilitzant la legislació estatal (en concret, de la Llei de Llibertat Sindical aprovada pel Parlament el juliol de 1984 i feta oficial, després de varis recursos al Tribunal Constitucional, l'agost de 1985) i en un país on durant quaranta anys havia existit l'afiliació obligatòria als "Sindicats Verticals" té, òbviament, connotacions molt diferents que les que poden tenir mesures semblants a Gran Bretanya. Aquest mecanisme i la figura legal del "sindicat més representatiu" són els dos únics elements del panorama sindical espanyol que tenen alguna relació amb les mesures coercitives per promoure l'afiliació existents en altres països.

S'acorden també algunes mesures concretes que poden considerar-se com de solidaritat amb els sectors de població treballadora més colpejats per l'enduriment de la situació del mercat de treball i, en particular, amb els aturats. Entre aquestes mesures poden citar-se alguns compromisos sobre reducció de jornada, sobre control de la realització d'hores extraordinàries i de la pluriocupació, sobre cobertura del subsidi d'atur, sobre inversió i contractació pública, sobre foment de la formació professional... La mateixa centralització que representa acordar una franja d'increments salarials amb caràcter general pot analitzar-se com una política perquè els increments també afectin els sectors amb menor capacitat de negociació²⁶. Tot i això, és clar el caràcter molt limitat dels beneficis no salarials pels treballadors i que en la majoria de casos són simples declaracions d'intencions que més que establir compromisos formals deixen la qüestió dependent de la voluntat posterior de les parts. Les que són considerades com les principals mesures de solidaritat són en tot moment la moderació salarial i la flexibilització del mercat de treball que, per processos que, òbviament, ningú controlarà centralment, s'espera que generin inversió privada i ocupació.

Fins aquí el plantejament estratègic dels grans sindicats que participen en la coalició de la transició i el model de concertació en què aquell s'articula amb els interessos dels altres actors, almenys fins aproximadament 1984-85. Després veurem com i perquè aquest model entra en crisi i els sindicats reformulen l'orientació estratègica. Cal però, abans, precisar que la presentació sintètica que s'ha fet no és uniforme per als dos sindicats majoritaris. Si bé s'ajusta raonablement a l'orientació d'UGT, per al cas de CCOO hauríem de fer algunes precisions:

---

²⁶ Tot i això, a l'AMI i en posteriors acords s'introdueix una clàusula de "desvinculació" que permetia que les empreses amb pèrdues no apliquessin els augments acordats a nivell central. Es precisament on el poder de negociació dels treballadors és menor on també és més difícil controlar la situació econòmica de l'empresa.

1. El model de concertació per dalt és, en el cas de CCOO, similar. No podia ser d'altra forma, ja que com a participant de la coalició de la transició afecten a aquesta central restriccions sensiblement pròximes a les d'UGT.

2. Un fet diferencial clar és que per CCOO, paradoxalment, aquell factor que als inicis de la transició semblava donar-li un gran avantatge sobre les organitzacions competidores, és a dir, la seva experiència organitzativa sota el franquisme, féu més difícil la seva adaptació a les noves circumstàncies. La cultura sindical i política creada en aquells anys al voltant d'aquesta central, basada principalment en incentius d'identitat, no permetia una ràpida acomodació al vilipendiat "pacte social", quan precisament era CCOO qui havia d'assumir, per la seva influència, la responsabilitat principal de la pau social, mentre que UGT podia, almenys verbalment, distanciar-se dels Pactes de la Moncloa. D'altra banda, el pacte era més justificable -i certament era més cercat, donada la subordinació a l'estratègia del PCE d'aquells anys- com a pacte polític que compensés la feblesa electoral del partit afí. Per motius similars, la competència amb UGT (i la del PSOE amb el PCE) feia costós l'acord a partir de 1982.

3. En l'etapa de l'AMI (1979-81) es produeix un punt d'inflexió en les percepcions d'aquesta central sobre la concertació. Fins aquí el pacte només convenia si era també polític (i afavoria el PCE). En el moment de produir-se l'ABI (Acord Bàsic Interconfederal) i l'AMI, CCOO es mobilitza per frustrar la seva aplicació i fracasa rotundament.

4. Després de les seves dues participacions (ANE i AI), a partir del seu IV Congrés de 1987, CCOO defineix ja una estratègia obertament contrària a la participació en el model de concertació. Però no tant pel fet de concertar per se sinó pel balanç negatiu que fa de l'experiència anterior de pactes.

Si retornem al quadre d'expectatives que fonamenta l'estratègia de la concertació des del punt de vista sindical (pàg.

22) i les contrastem amb els corresponents efectes reals de deu anys en què ha dominat la política de pactes, estarem en disposició de copsar la racionalitat que pugui tenir la nova estratègia sindical que condueix al 14-D. Pel que fa als beneficis organitzatius, hem vist que existeixen, són tangibles, però tenen també certes característiques que els converteixen en molt limitats -àdhuc negatius- si es produeixen persistentment en absència d'altres incentius directes a la base social de les confederacions. Aquestes característiques es sintetitzen en dos: la relativa inutilitat de la participació institucional si no hi ha decisions d'ordre superior que permetin materialitzar aquella en termes de decisió i no de simple control d'allò decidit pel govern; i l'alt cost ideològic del finançament estatal o de mesures compulsives com ara el cànon sindical. Pel que fa a l'evolució del mercat de treball, les conclusions dels sindicats han d'haver estat devastadores. Conflueixen aquí tres tipus de dades decisives per a l'acció sindical: altes taxes d'atur, nivell ràpidament creixent de l'ocupació precària i especial incidència de la crisi en els sectors clàssics d'implantació sindical²⁷. Finalment, aspecte que serà objecte de comentari més avall, si bé la política de moderació salarial va seguida amb molt retard d'una recuperació de la inversió i ocupació, la conjuntura de recuperació de l'economia no es tradueix en una concertació basada en un nou esquema distributiu.

Poc a poc, doncs, i lògicament més de pressa a CCOO que a UGT (que manté l'expectativa de contrapartides sindicals favorables i elevades un cop el PSOE s'estabilitzi al govern), va obrint-se camí en els dos grans sindicats la percepció que els costos sindicals de la concertació comencen a superar àmpliament els avantatges.

El segon factor de pes que explica l'esgotament del model de concertació en la perspectiva sindical és, precisament, la nova

---

²⁷ Veure l'apartat següent, sobre el context econòmic i social.

conjuntura de recuperació econòmica als voltants de 1985²⁸. Es un moment que sembla que hi ha les condicions que anul·len dues de les macro restriccions amb què operen els sindicats des de l'inici de la transició: el perill d'involució política, que en termes d'opinió pública sembla desaparegut; i una conjuntura de recuperació econòmica que deixa ara marges tangibles per a una negociació favorable a la base social dels sindicats. La reactivació econòmica publicitada pel govern no va acompanyada ni d'una política governamental salarial més expansiva ni tan sols d'un reconeixement del paper del moviment sindical que permetés a aquest rendibilitzar a nivell d'imatge els sacrificis anteriors²⁹, al contrari, els sindicats són presentats com a defensors només dels treballadors ocupats.

La coincidència en el temps d'ambdós factors, la percepció pels sindicats del balanç creixentment negatiu de la seva participació en la concertació i la conjuntura de recuperació econòmica, constitueix un moment crític del conflicte que analitzem: sembla arribat el moment de redefinir els termes de la concertació. Pensem que hi ha motius per creure que si, en aquesta conjuntura, els altres actors, i especialment l'Estat, haguessin procedit a aquesta redefinició de la "vella" concertació, els sindicats majoritaris (i UGT amb seguretat) haguessin acceptat l'acord³⁰. El fet que no es produeixi aquest precipita els sindicats, inevitablement, previs uns desencadenants de la

---

²⁸ Veure l'apartat següent, sobre el context econòmic i social.

²⁹ La filosofia dominant dels diferents acords era que la moderació salarial i la recuperació dels excedents empresarials comportava uns futurs guanys en forma d'inversió i creixement de l'ocupació. Quan des de mitjans 1985 augmenta fortament la inversió i comença a créixer l'ocupació, era clarament el moment que permetia argumentar l'adequació de la política anterior de moderació especialment per part d'UGT (o, inclús, per part d'UGT en oposició a CCOO, que ja s'havia allunyat de la política de concertació). Els sacrificis a curt termini podien presentar-se com a guanys a llarg termini per la base social dels sindicats.

³⁰ Es clarificadora al respecte aquesta reflexió d'Antón Saracíbar, secretari d'organització de la UGT: "La UGT sigue considerando que la negociación es el mejor mecanismo para conseguir las reivindicaciones de los trabajadores. No obstante la experiencia nos está demostrando que Gobierno y empresarios llegan fácilmente a acuerdos con los sindicatos cuando hay que repartir el coste de la crisis, pero empiezan a plantear dificultades cuando se trata de repartir los beneficios. Estas son las causas reales del conflicto" (que han portat a convocar la vaga general). El País, 13.12.1988, pàg. 20.

confrontació³¹, a revertir als canals clàssics de l'acció sindical: incentius d'identitat i reivindicacions econòmiques, i, per tant, a rebutjar la "vella" concertació³². Per fer-ho prenen la primera iniciativa estratègica conjunta de la transició: convocar la vaga general del 14-D³³. L'oficialització de la ruptura de la concertació es produeix quan escrivim aquest treball en forma de discurs del President del Govern al Parlament el 15 de febrer del 1989: "Este tipo de concertación global (la concertación tal como se había venido practicando en España), que ayuda a obtener objetivos económico-sociales aceptables para todos, se ha hecho imposible desde que la dirección de UGT decidió que este modelo se había agotado". Però a la vegada que una ruptura del model de concertació, aquestes paraules simbolitzen també una ruptura del

---

³¹ Els símptomes que apuntaven a l'actual ruptura no són nous. Cal destacar aquí la política salarial defensada pel govern per l'any 1984 (el govern defensà un augment màxim del 6'5% quan l'augment previst de l'IPC era del 8%) que impedeix l'acord sobre política de rendes, així com la reforma de pensions aprovada pel govern amb l'oposició de tots els sindicats i la divergent valoració de les incidències de la flexibilització de l'ocupació sobre el mercat de treball. Malgrat això, la relació entre UGT i PSOE no es trenca obertament fins que es produeixen uns desencadenants immediats. Primer, en termes de desconfiança sindical sobre el procediment negociador utilitzat en la concertació amb anterioritat, el que produeix la negociació per "taules" especialitzades en diferents aspectes. Segon, els acords governamentals amb la CSIF (un sindicat de funcionaris) i la UDP (una associació de jubilats sense cap connexió amb els sindicats), a mitjans de setembre de 1988; aquests acords, destinats a fixar els augments retributius de funcionaris i pensionistes per l'any 1989 posen en qüestió, fins i tot, el monopoli de representació de les grans confederacions sindicals i, més en concret, el tracte privilegiat a la UGT per part del govern socialista. I tercer, el projecte governamental de Pla d'Ocupació Juvenil, un pla amb potencials efectes antisindicals a llarg termini.

³² Que els diferents actors participen d'aquest punt de vista ho mostren aquestes reflexions d'Alvaro Espina i Apolinar Rodríguez. El primer, un dels màxims representants de la política econòmica governamental, diu: "Muchos trabajadores consideran que el modelo retributivo de los grandes acuerdos -basado en la negociación salarial sobre las previsiones de inflación y en la participación a posteriori en los resultados de la empresa- sólo ha sido un señuelo para contener los salarios. Por eso los sindicalistas ya no se atreven a defenderlo" (El País, 3.2.1989, pàg. 14). El secretari d'acció sindical de la UGT, per la seva banda, opina així: "La UGT ha tenido voluntad de concertar, tanto en la crisis como en la recuperación, pero lo que no podíamos hacer era concertar del mismo modo, porque los trabajadores no nos lo hubieran consentido" (La Vanguardia, 12.2.1989).

³³ El bloqueig en èpoques anteriors de la mobilització des de la base féu que aquesta convocatòria fos, per als sindicats, d'alt risc. Els sindicats, en fer-ho, posaven en joc la seva pròpia existència; tot un símptoma que es sentien acorralats, cosa que no oculten: "O reaccionáramos o moríamos. Iban [el govern] a aplastarnos" (J.M. Zufaur, de l'Executiva de la UGT, El Independiente, 16.12.1988). Paradoxalment, la voluntat de revertir la situació, mobilitzant a les bases i augmentant l'afiliació, i de presentar-se com a forces amb les que el govern ha de comptar necessàriament, no ha portat als grans sindicats a agreujar la competència entre ells sinó, al contrari, a un reagrupament en l'acció (si bé no pot preveure's cap unificació organitzativa), i, fins i tot, a la unitat d'acció amb la resta de forces sindicals. Mentre que la concertació requereix per definició donar representació a uns i negar-la a uns altres i aïllar els que queden exclosos dels acords, la defensa dels sindicats com a força social que ha de garantir la seva existència i capacitat d'incidència a les empreses i sobre la política macroeconòmica i social pot ser perfectament compatible amb -i, fins i tot, ho requereix per ser eficaç- l'agrupament de forces de les diferents organitzacions: "Es el Gobierno quien está haciendo más por la unidad sindical, porque nos tenemos que unir para sobrevivir" (N. Redondo, secretari general de la UGT, El País, 17.2.1989, pàg. 13)

partit socialdemòcrata en el Govern amb els sindicats "de classe" i, en particular, amb la UGT. Un aparent enigma que examinarem en un apartat posterior d'aquest capítol.

ELS CREIXENTS CONTRASTOS SOCIALS

Per analitzar la protesta obrera del 14-D és necessari partir de quin ha estat l'esquema distributiu i l'evolució del mercat de treball que ha caracteritzat l'etapa d'ajustament econòmic -i, en especial, l'etapa socialista- davant la crisi:

1. En primer lloc, es produeix un procés de redistribució a favor de les rendes no salarials que, com hem vist, era considerat com la política necessària per estimular el creixement econòmic i la solidaritat amb els aturats (taula 1, vegeu pàg. 52). Els salaris reals es mantenen en terme mitjà pràcticament estancats i els augments de productivitat repercuteixen en augments dels excedents empresarials (taula 2). La pròpia evolució del mercat de treball actua a favor de la reducció del poder de negociació dels treballadors, però la moderació salarial només pot entendre's degut a l'èxit de la política de rendes i a la capacitat dels sindicats per limitar les reivindicacions de la seva base social. L'opció estratègica dels sindicats és afavorir el creixement econòmic capitalista i renunciar a un plantejament centrat en la distribució de la renda i del treball; aquest darrer plantejament desapareix de l'"agenda política" en el mateix moment que els grans sindicats -i en especial les CCOO- s'integren a la coalició de la transició i accepten les seves restriccions. La realitat va, sens dubte, sorprendre la majoria de la classe empresarial que veia la legalització dels sindicats com l'anunci d'una escalada de conflictivitat.

2. L'ajustament salarial no va acompanyat, a diferència d'altres experiències europees de política de rendes, de mesures

destinades a reduir les desigualtats salarials³⁴. Al contrari, aquest és un aspecte redistributiu que també desapareix amb la concertació de l'"agenda política", i reivindicacions habituals durant els darrers anys del franquisme com la "linealitat" dels augments salarials deixen de plantejar-se pels mateixos sindicats mentre que, significativament, l'èmfasi en l'augment del salari mínim legal i en la fixació d'un salari mínim de conveni només apareix després del 14-D amb la ruptura de la concertació³⁵. Els segments de treballadors pitjor pagats són els que més perjudicats s'han vist per l'ajustament salarial i s'ha ampliat el ventall salarial (taules 3 i 4).

3. La caiguda de l'ocupació -especialment intensa en alguns nuclis claus de l'activitat sindical com la siderúrgia o la construcció naval- i el corresponent augment de l'atur és espectacular fins a l'any 1985 (taula 5). Malgrat que en algun acord (és el cas de l'ANE) i en el programa electoral del PSOE de 1982 es fixen objectius d'ocupació, es salden amb un aparatós incompliment, mostrant-se clarament l'asimetria que comporta tot pacte social i que té les seves arrels en el propi caràcter del sistema capitalista: els sindicats es comprometen a assegurar que els treballadors no utilitzaran l'acció col·lectiva per demanar més salaris; les associacions empresarials, en canvi, poden, com a màxim, fer declaracions favorables a la inversió i a la contractació, però les decisions sobre aquestes matèries segueixen sent decisions individuals que poden ser influïdes per l'ambient dominant i també per mesures concretes de política econòmica (com, per exemple, la desgravació a la inversió o l'increment de la pressió fiscal sobre els beneficis distribuïts) però que no poden

---

³⁴ Encara que, com hem dit a l'apartat anterior, l'existència de normes centrals úniques (però amb excepcions) per tothom pot veure's com una forma d'evitar que augmentin les desigualtats salarials.

³⁵ Els sindicats van demanar un augment del salari mínim legal d'aproximadament el 13% (CCOO) i del 9'8% (UGT). Per primer cop, les diferències sobre el tema entre govern i sindicats ocupaven les primeres pàgines dels diaris. D'altra banda, per primer cop, UGT i CCOO han elaborat per a l'any 1989 una plataforma conjunta de negociació de convenis que inclou la reivindicació d'un salari mínim de conveni (de 58.000 ptes.).

ser controlades centralment³⁶; la inversió i contractació públiques són compromisos que poden millorar la situació dels treballadors però tenen també els seus límits i poden entrar en contradicció amb l'estratègia dominant de crear un "clima favorable" per a la inversió privada.

4. Des dels Acords de la Moncloa, es contempla l'estímul a la contractació temporal per determinats col·lectius d'aturats. Es, però, fonamentalment a partir de 1984 quan s'avança decididament en la regulació legal en aquest terreny -en la línia acordada a l'ANE, encara que amb fortes dissensions sobre la seva concreció- i és, com veurem, amb el canvi de tendència econòmica que l'aplicació massiva a les noves contractacions de la citada legislació està produint canvis molt profunds sobre el mercat de treball.

5. La moderació del ritme d'augment de la despesa pública i la reducció del dèficit són, ben aviat, la primera prioritat de la política econòmica del postfranquisme un cop reduït el ritme de creixement dels salaris monetaris. Aquests objectius són incompatibles amb satisfer les àmplies demandes de prestacions socials -que havien de ser la principal contrapartida substantiva a la moderació salarial- en el context de la crisi econòmica. Els passos decisius en la contenció del dèficit -com en molts altres terrenys de la política econòmica, com la reconversió industrial- són donats pel govern socialista. El paper històric que el PSOE havia de jugar, un cop arribat al govern l'any 1982, era, per a molts votants, precisament el de desenvolupar el feble Estat del benestar espanyol. Aquestes expectatives es van veure, en gran part, defraudades. Encara que en el postfranquisme es produeix un important augment de la despesa pública, el període socialista pot descriure's com de contenció del creixent pes del sector públic dins l'economia (si bé pot considerar-se que els Pressupostos per

---

³⁶ Veure al respecte Claus Offe, "La atribución de un 'status' público a los grupos de interés: observaciones sobre el caso de Alemania Occidental", a Suzanne Berger (comp.), La organización de los grupos de interés en Europa Occidental, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid 1988 (edició en anglès, 1981).

l'any 1989 surten d'aquesta tendència). No pot parlar-se clarament de "neo-liberalisme", però es donen tendències en aquest sentit com la privatització d'empreses públiques i el foment dels fons privats de pensions que, beneficiant-se de les desgravacions fiscals, es convertiran en el gran negoci financer de les darreres dècades. Si deixem de banda els interessos generats pel deute públic (que representen una transferència de caràcter clarament regressiu des del conjunt de contribuents als posseïdors dels títols del deute), el conjunt de despeses públiques, i en particular les "despeses socials", tendeixen a estabilitzar-se (taula 6) i a nivells significativament inferiors als dels països de la CEE, que pels sindicats serveixen de punt de referència.

6. La filosofia dominant en el terreny de les prestacions socials no és la de garantir i estendre uns nivells mínims per a tothom. En el cas del subsidi d'atur, la Llei Bàsica d'Ocupació de l'any 1980³⁷ va restringir fortament el temps amb dret a percebre el subsidi; el govern socialista no ha adoptat tampoc una política de dret universal a un subsidi mínim i indefinit sinó de disposicions ad-hoc per prolongar el subsidi -i en alguns casos introduir-lo- als col·lectius que podien crear més problemes socials -en especial, als aturats de llarga durada amb càrregues familiars- mentre el nivell general de cobertura del subsidi disminuïa dràsticament (taula 7). El mecanisme per assegurar la supervivència dels aturats no ha estat només l'Estat sinó que tant o més importants han estat altres mecanismes com el recolzament en la família com a unitat de consum, el treball esporàdic -legal o "submergit"- i la delinqüència. La pobresa creixent i la degradació social dels nuclis de població més afectats per la desocupació és l'evidència més clara de les "peculiaritats" de l'Estat del benestar a Espanya.

En el cas de les pensions, l'any 1985 s'aprovava una llei que restringia l'accés al sistema públic de prestacions i que provocà

---

³⁷ Aprovada quan governava la UCD d'Adolfo Suárez.

una forta polèmica entre sindicats i govern³⁸. Una contradicció oberta amb el que ha estat el principi bàsic de la filosofia de l'Estat del benestar: universalitzar unes prestacions socials mínimes que garanteixin la subsistència.

7. La limitació de l'ús de la despesa pública per atendre les necessitats dels grups socials més desfavorits contrasta amb el fet que els fons públics han estat, durant l'etapa més dura de la crisi econòmica, generosament ampliat per suvencionar la renovació tecnològica de les empreses privades i públiques i per fer front a la crisi bancària i industrial "socialitzant les pèrdues" i, en molts casos, privatitzant posteriorment les empreses (per exemple el grup financer Rumasa o l'empresa automobilística Seat).

8. Per la banda dels ingressos es dona també una important asimetria, ja que la progressivitat teòrica de la fiscalitat es veu fortament reduïda en termes pràctics: primer, per l'elevat pes de les cotitzacions socials i dels impostos indirectes; segon, perquè la major part d'impostos directes són pagats pels treballadors assalariats, tant degut a les múltiples vies legals de desgravació aprofitades per les empreses i pels perceptors d'elevats ingressos com al decreixent però encara elevadíssim frau fiscal. En conjunt, el pressupost públic ha servit com un instrument de redistribució dins la població treballadora (entre ocupats i aturats, entre ocupats i pensionistes, entre treballadors de diferents nivells salarials...), però és dubtós que tingui algun paper redistributiu des de les rendes del capital i de la propietat als treballadors.

El canvi d'estratègia sindical és paral·lel -i no és mera coincidència- al canvi de conjuntura econòmica iniciat a mitjans de 1985. Primer, la inversió passa del pràctic estancament d'anys anteriors a fortes taxes de creixement; posteriorment, l'ocupació

---

³⁸ CC00 convocà una vaga general el 20 de juny de 1985 per aquest motiu. La vaga no comptà amb el recolzament de la UGT, que s'oposà, però, al projecte.

comença també a créixer després de més d'una dècada (taules 8 i 5).

La nova situació econòmica va generar ràpidament expectatives de millora dins la població treballadora. Tals expectatives van ser reforçades per la pròpia propaganda governamental que va presentar el canvi de conjuntura com l'entrada definitiva en una nova fase de recuperació sostinguda. El canvi és real i molt important, però té també aspectes que fan dubtar de la seva continuïtat tals com un elevat component especulatiu i el creixent dèficit de la balança comercial que s'agreuja a mesura que s'avança en la integració en la CEE i, especialment, quan la taxa de creixement de l'economia espanyola és significativament superior a la de la resta de països de la CEE³⁹.

La millora de la situació econòmica -que el govern es nega a que repercuteixi en millores significatives dels salaris reals- i l'enorme entrada de capitals estrangers han anat acompanyats d'una formidable revalorització d'actius financers i immobiliaris que ha

---

³⁹ Recentment, s'han produït mesures de restricció de l'oferta monetària que, en part, responen a la preocupació del Banc d'Espanya per la dificultat de mantenir l'elevada taxa de creixement actual. Tals mesures tenen també una altra lectura -complementària de l'anterior i més directament relacionada amb el tema d'aquest treball- com una resposta del govern per a disciplinar els sindicats. El missatge, que des de fa mesos havien llançat els responsables de la política econòmica, era: o moderació salarial acceptada pels sindicats o restricció monetària com alternativa, costosa en termes d'ocupació, per contenir la inflació. L'amenaça s'ha concretat en el moment de les negociacions entre govern i sindicats sobre prestacions socials i salaris dels funcionaris i quan s'inicia la negociació de convenis col·lectius per l'any 1989. L'elecció de la política monetària com a mitjà per contenir la demanda no és una elecció neutra, purament "tècnica", ja que la limitació i encariment del crèdit tenen efectes negatius sobre l'activitat econòmica que, sobretot, afectaran a la població treballadora. Prioritzar la reducció de la inflació des del 5% al 3% (un objectiu que gairebé ningú considera possible d'assolir) per sobre del manteniment i creació de llocs de treball no és en absolut neutra, com tampoc ho és la renúncia a regular la demanda amb una política fiscal que discrimini negativament segons el nivell de renda i de riquesa. L'augment del cost del crèdit (que també representa un cost empresarial) tindrà, a més, efectes regressius en la mesura que perjudica els que més depenen del crèdit -en particular, els consumidors que han d'endeutar-se per adquirir béns de consum durador i habitatge-, favoreix als que presten diners als particulars o a les administracions públiques (començant pel sistema financer) i compromet una major part del pressupost estatal futur en encarir el finançament del dèficit. No hi ha dubte que un dels avantatges pel govern de la política monetària és precisament el seu caràcter indiscriminat que la converteix en la millor arma per dissuadir els sindicats de les seves reivindicacions o per fer-los responsables de l'augment de l'atur, especialment si es té present que la reducció de l'activitat econòmica pot anar acompanyada d'efectes perversos com l'agreujament del desequilibri comercial amb l'exterior si, com és previsible, l'augment dels tipus d'interès atrau "diner calent" procedent de l'exterior (tot i que s'han introduït també penalitzacions a l'endeutament amb l'exterior) i es provoca una apreciació de la pesseta. També cal tenir en compte la possible repercussió sobre els preus dels creixents costos financers. En qualsevol cas, sembla clar que els efectes més importants sobre la reducció de la inflació es donarien de produir-se una significativa reducció del poder de negociació dels treballadors (si augmenta l'atur i la resistència empresarial a les reivindicacions salarials) o de l'ús d'aquest poder (si els sindicats autolimiten les seves reivindicacions salarials) i, en aquest sentit, està clar el seu caràcter de classe.

estat la via fonamental d'enriquiment d'un sector de la societat de dimensió no menyspreable i una part del qual és -actualment o potencialment- base electoral del PSOE. L'eufòria consumista dels darrers anys té com a principal causa l'augment de les rendes empresarials i de la propietat, dels tècnics i professionals (assalariats o no assalariats) i, sobretot, les plusvàlues generades per la revalorització d'actius⁴⁰.

L'evolució de l'ocupació, com ja hem dit, canvia de signe a la segona meitat de 1985. Tot i això, donat el creixement de la població en edat de treball i que la pròpia millora del mercat de treball fa "emergir" estadísticament l'atur encobert d'anys anteriors -especialment femení-⁴¹, l'atur triga molt més a disminuir i, quan ho fa, ho fa a un ritme molt lent.

La incidència de la contractació temporal sobre el mercat de treball ha aparegut clara quan ha millorat la situació d'aquest. Aquesta contractació temporal ha estat utilitzada de forma pràcticament general als nous contractes i a mesura que avança el temps es veu que la inestabilitat laboral no és, en la majoria de casos, el pas previ cap a l'estabilitat sinó la condició permanent d'un ampli i creixent segment dels treballadors. La transformació del mercat de treball no només és real sinó rapidíssima -fins al punt que, malgrat el gran increment d'ocupació, el nombre de treballadors amb contracte estable està disminuint en termes absoluts (taula 9)- i molt acusada en termes comparatius. Des d'aquesta perspectiva, la reacció sindical davant del projecte de Pla d'Ocupació Juvenil no és estranya ja que la mesura intentava afavorir encara més aquestes transformacions.

---

⁴⁰ Es la desigual distribució de la renda i de la riquesa la que explica també el creixement de la importació de certs béns de consum com els automòbils (en aquest sentit és la pròpia integració en la CEE la que impedeix discriminar restringint -o encarint- les importacions que només satisfan les necessitats de consum d'un segment de la població).

⁴¹ El govern havia intentat demostrar que l'atur real era inferior a l'oficial donada l'existència d'"economia submergida". Els estudis encarregats pel propi govern van saldar-se amb una confirmació bàsica de les dades oficials de l'Enquesta de Població Activa. L'existència d'una gran massa de "treballadors desanimats" suposava que gran part de l'atur real no estava comptabilitzat; el govern mai no acceptà aquest argument, però posteriorment ha estat utilitzat per justificar la reduïda disminució de l'atur.

En conjunt, la recuperació econòmica genera expectatives no acomplertes i frustració social en augmentar els contrastos socials en la mesura que l'enriquiment d'algunes capes socials té com a contrapunts que la situació de la major part de treballadors no millora -i, en alguns aspectes, empitjora clarament com en l'agreujament del problema de l'habitatge, conseqüència de la pròpia febre especulativa-, s'amplien les bosses de probresa, persisteix un atur elevat, la major part de joves continua en atur o passa per experiències laborals frustants (mal pagades i inestables -que no permeten la independència respecte a la família-) i, en general, augmenta la inestabilitat laboral.

Vist en perspectiva, pot dir-se que el cost del creixement econòmic ha estat l'augment de la desigualtat i la renúncia a crear un autèntic Estat del benestar. Els sindicats han reaccionat expressant també -a més dels seus interessos com a organitzacions- el descontent respecte a aquests fet i, per això, la vaga ha arrossegat moltíssima més gent que no pas la que estrictament se sent representada per les organitzacions obreres.

EL CONFLICTE DINS EL BLOC SOCIALDEMOCRATA ESPANYOL

El factor que catalitza el front sindical contra el govern del PSOE, i sense el qual la vaga no hagués pogut fer-se (o almenys hagués resultat molt diferent), és la participació activa de la UGT en el conflicte. El canvi estratègic de les organitzacions sindicals que condueix a la vaga és, sobretot, un canvi estratègic de la UGT. Aquest és el tercer component substantiu del 14-D, que genera un interrogant: què ha passat perquè dues forces que es reclamen de la mateixa tradició, PSOE i UGT, i que van negociar el programa electoral amb data tan recent com 1986, arribin a tal grau d'enfrontament?

En primer lloc, cal assenyalar que la feblesa organitzativa dels sindicats podia fàcilment -sobretot, si tal feblesa era

sobrevalorada- portar a la temptació, per qualsevol govern amb una àmplia majoria parlamentària, de deixar de considerar els sindicats com a interlocutors necessaris i assignar-los, com a màxim, un paper totalment subordinat de ratificació de les orientacions de política econòmica -incloent les taxes de creixement salarials considerades admissibles- prèviament decidides pel govern. Fins i tot, l'aparició pública de friccions amb el sindicat socialdemòcrata podia rendabilitzar-se ampliant l'espai electoral cap a sectors conservadors. En segon lloc, i vinculat amb aquesta línia de pensament, en una situació amb una taxa d'atur entorn al 20% de la població activa, és normal que apareixi la temptació neoliberal respecte al mercat de treball, especialment si es preveu una escassa capacitat de mobilització sindical, es té una imatge idealitzada del mercat com a mecanisme eficient d'assignació de recursos i es considera que els sindicats introdueixen, invariablement, "rigideses" negatives en el sistema, unes idees majoritàries entre la classe empresarial espanyola i compartides també pels sectors més "tecnocràtics" de l'Administració socialista⁴².

Ambdues explicacions tenen molt a veure amb l'anàlisi que s'ha exposat més amunt. El que cal ara intentar de posar en clar és perquè el PSOE que, com veiem, pot trobar viable la marginació dels sindicats, i en particular d'UGT, ho troba a més a més convenient i favorable als seus interessos: significa això -com s'ha afirmat- que aquest partit està trencant amb la seva base social i la tradició socialdemòcrata?

En el sentit que la coneixem avui, la socialdemocràcia és, més que un programa polític i econòmic definit, una tradició política que es caracteritza per determinats llaços històrics amb

---

⁴² Que aquest tipus d'anàlisi ha anat guanyant audiència ho mostra la postura del president del Círculo de Empresarios, una de les més influents organitzacions empresarials, que, a finals de 1986, en fracasar els intents d'arribar a un acord sobre la negociació salarial per a l'any 1987, afirmava: "el crecimiento de los salarios ha de convertirse en una variable interna de la empresa, pieza de su estrategia particular para competir, y por tanto, vinculada a los resultados y características de cada empresa o de cada zona (...) El sistema que preconizamos es menos inflacionario que el centralizado" (Boletín del Círculo de Empresarios, n. 37, 1987, p. 31).

el moviment obrer, per respectar la lògica del benefici privat, i el funcionament de les institucions polítiques de la democràcia liberal, i per una orientació obertament interclassista en presentar-se com a defensora dels interessos generals. Aquestes tres característiques generen contradiccions, que s'accentuen en determinades conjuntures, en la mesura que no sempre és possible conciliar el manteniment o enfortiment dels tres objectius que se'n deriven: la relació privilegiada amb els sindicats, les expectatives capitalistes de guany privat, i una hegemonia política que recolza en una àmplia base electoral més enllà de la classe obrera tradicional. La més freqüent d'aquestes contradiccions⁴³ és que, en orientar-se cap al "poble" -i no cap a la classe obrera- per tal de guanyar suport electoral, la socialdemocràcia segueix sent el partit dels treballadors en tant que individus o ciutadans, però deixa de ser l'organització dels treballadors en tant que classe: la lleialtat de classe deixa d'operar en tant que mecanisme d'autoidentificació. La principal conseqüència d'això per a la socialdemocràcia és que, com més intenta ampliar la seva base electoral fora de la classe obrera, més redueix la seva capacitat de mobilitzar els treballadors, amb la qual cosa els partits d'aquesta tradició estan condemnats a oscil·lar -segons la conjuntura- entre l'èmfasi en la classe i l'apel·lació a la nació, els interessos generals.

Durant molt de temps, la tradició socialdemòcrata no té un programa definit de política econòmica. Als anys formatius, de caràcter defensiu, el mecanisme bàsic que es preconitza per arribar al socialisme és la nacionalització, o la socialització, dels medis de producció. L'oportunitat històrica de la socialdemocràcia arriba amb la Gran Depressió dels anys 30 i l'ascens posterior del keynesianisme que crea una nova cultura -econòmica i política- socialdemòcrata que arribarà fins als nostre dies. L'expansió de la Renda Nacional durant les dècades dels cinquanta i seixanta,

---

⁴³ Com observa A. Przeworski, Capitalism and socialdemocracy, Cambridge University Press, Cambridge, 1985, pp. 28-29.

que han estat caracteritzades com l'"edat d'or" del capitalisme, constituïa la millor "base material" perquè el manteniment dels beneficis fos compatible amb l'augment dels salaris i de les prestacions socials. Els dos fenòmens històrics que estimula aquesta situació, que impulsa la socialdemocràcia però també, en certs períodes, forces polítiques d'altres tradicions, són l'Estat del benestar i l'adopció d'acords centralitzats entre govern i confederacions empresarials i sindicals orientats per objectius macroeconòmics comuns⁴⁴.

L'Estat del benestar és una estratègia destinada a alterar -i compensar- els efectes sobre la distribució del funcionament espontani del mercat assegurant unes prestacions mínimes -tant econòmiques com d'accés a determinats béns- a tots els ciutadans. Com sintetitza adequadament Przeworski, el capitalisme de la socialdemocràcia "keynesiana" es caracteritza per tres pilars: l'Estat assumeix les activitats econòmiques que, necessàries per al conjunt del sistema econòmic, no són rendibles per a l'empresari privat; l'Estat regula el funcionament del sector privat, especialment mitjançant l'adopció de mesures anticíclics; l'Estat adopta polítiques de benestar per tal de mitigar els efectes socialment perversos de l'acció del mercat. Es tracta per tant d'un compromís polític que recolza en una vertadera filosofia: "Un cop es deixa intacta la propietat privada dels medis de producció, entra dins els interessos dels treballadors assalariats que els capitalistes s'apropriïn els beneficis (...). En paraules del canceller Schmidt: 'Els beneficis de les empreses d'avui són les inversions de demà, i les inversions de demà són l'ocupació de passat demà'. Aquesta expectativa -que els beneficis actuals es transformarien en millores futures de les condicions materials dels

---

⁴⁴ "El nou corporativisme té com a ideologia no pas l'harmonia social per se sinó la necessitat d'harmonia per a aconseguir el creixement econòmic, dins d'un marc teòric de macroeconomia keynesiana tant de curt com de llarg termini" (Joan Martínez-Alier, "Velles ideologies i noves realitats corporativistes", Papers. Revista de Sociologia, n. 24, Universitat Autònoma de Barcelona, 1983, p. 36).

treballadors assalariats- esdevingué el fonament de la conformitat socialdemòcrata al capitalisme"⁴⁵.

El pacte social com a estratègia per a la resolució de conflictes (que ha estat analitzada com una nova forma de corporativisme) comporta un control de les demandes que, tant a nivell de despesa pública com sobre l'empresa, formulen els líders als que s'atorga un monopoli de representació dels treballadors. La contrapartida de l'acord és, des del punt de vista macroeconòmic, la limitació de la discrecionalitat del govern i de les institucions parlamentàries i, a nivell d'empresa, la limitació (en la mesura que es reconeixen els sindicats com a institucions) de la discrecionalitat de la direcció.

El període de crisi econòmica internacional que s'inaugura els anys setanta, obre una nova situació. Per una banda, l'Estat del benestar és ja una realitat molt consolidada a molts països europeus. Malgrat tendències clares a la privatització d'empreses i serveis públics, no sembla que cap govern pugui arriscar electoralment una proposta de desmantellament d'aquests avenços⁴⁶. D'altra banda, i malgrat els nous problemes en el terreny de la política econòmica generats per la crisi, els partits socialdemòcrates, allí on els sindicats són forts i centralitzats, en general no han trencat la seva aliança amb aquests sinó que l'han utilitzada com a "capital polític" per administrar, no una nova etapa d'augments salarials i de la despesa pública, sinó per administrar l'austeritat sense atacar les bases fonamentals de l'Estat del benestar. Tercer, finalment, s'observen indicis d'un nou canvi de rumb en la tradició socialdemòcrata en el context, produït per la crisi, de revisió de percepcions sobre les formes d'organització social i, potser, noves pautes d'acomodació entre grups i classes socials. Dos fets criden l'atenció en aquest

---

⁴⁵ A. Przeworski, *ibid.* pp. 40-43.

⁴⁶ Fins al punt que un estudiós del tema ha pogut aventurar la predicció que les tendències bàsiques de l'Estat del benestar als països desenvolupats "són irreversibles". G. Therborn, "The Prospects of Labour and the Transformation of Advanced Capitalism", a *New Left Review*, 145, 1984, p. 29.

sentit. D'una banda, un cert estat d'opinió dins aquesta tradició en el sentit que els sindicats són històricament una força en declivi (i, supòsit complementari, que això no és quelcom necessàriament negatiu ni donarà lloc a una proliferació de conflictes per vies més descentralitzades. Obviament, aquest corrent presenta punts de confluència amb el desig "clàssic" de l'empresariat mitjà de preferir sindicats d'empresa a organitzacions sindicals centralitzades i "de classe"). D'altra banda, hi ha indicis que la socialdemocràcia, potser culminant la seva progressiva lògica electoralista i prenent en compte la forta transformació de l'estructura de classes operada en les societats europees els darrers quaranta anys, cerca una recomposició de la seva base social clàssica. Aquest sentit sembla tenir la teoria de la "societat dels dos terços": "La izquierda debe poner en pie una coalición que apele a la solidaridad del mayor número de fuertes con los débiles, en contra de sus propios intereses" diu Peter Glotz⁴⁷; i també: "una Europa socialdemócrata no cuenta en este momento con una mayoría que la sustente. Quien desee que Europa pase de ser un mero concepto geográfico a ser un concepto político deberá fundar un 'bloque de izquierda', es decir, tendrá que ser capaz de asociar las minorías más reflexivas que manejan el capital activo, las élites técnicas y las que hoy tienen el poder y ciertos sectores de la economía de la clase media con los sindicatos y los viejos partidos obreros".

En el marc de la història de la socialdemocràcia podem definir dues fonts generals de conflicte entre el partit i el sindicat. Una primera font, habitual i molt documentada, sobretot pels casos britànic i alemany, és allò que Gourevitch⁴⁸ anomena "situació de l'ostatge". En general, la relació entre el partit i el sindicat

---

⁴⁷ Peter Glotz és un dels dirigents actuals del SPD alemany. Vegeu Manifiesto por una nueva izquierda europea, Ed. Pablo Iglesias-Siglo XXI, Madrid 1987, p. 21, 65. (L'edició castellana té un pròleg de Felipe González.)

⁴⁸ Peter Gourevitch i altres, Unions and Economic Crisis: Britain, West Germany and Sweden, Allen & Unwin, Londres, 1984.

socialdemòcrates tendirà a ser de cooperació i a conciliar els interessos d'ambdós; però té dues limitacions definides: la cooperació no pot posar en perill ni la base electoral del partit ni la capacitat del sindicat de, com a mínim, mantenir la seva base afiliativa. En aquest context, quan el partit té possibilitats d'arribar a l'Executiu, el sindicat pot prendre el programa electoral com "ostatge" i forçar al partit a adoptar mesures més radicals de les originalment contemplades. La situació inversa, més freqüent, la il.lustra Gourevitch amb el cas britànic de 1964 (amb una formulació força suggerent per entendre els problemes recents entre PSOE i UGT): "Desconfiant dels conservadors, els sindicats tenien bones raons per voler que el partit laborista arribés i es mantingués al poder, prescindint gairebé d'allò que el partit fes des de l'Executiu. Evidentment, el partit necessitava allò que el sindicat tenia per oferir, però el sindicat volia encara més allò que el partit pogués oferir des del poder. Així, el partit, un cop obtingut el recolzament del sindicat per guanyar l'elecció, podia mantenir el sindicat 'ostatge', fins al punt d'incomplir els compromisos programàtics bàsics"⁴⁹. Una segona font de conflicte, finalment, apareix quan les contradiccions entre l'aliança interclassista, que és la base electoral del partit, superen la capacitat d'aquest per harmonitzar-les.

Aquestes reflexions serviran per emmarcar una avaluació de les dimensions reals del conflicte existent avui en el bloc socialdemòcrata espanyol:

1. El primer serà una breu consideració de la força respectiva de les dues organitzacions enfrontades.

Malgrat la inexistència de dades fiables sobre l'afiliació sindical a Espanya, la taxa d'afiliació actual pot estimar-se en un 15% de la població activa (i una estimació per la UGT del 5%). La dada corresponent a UGT s'ha de complementar com a mínim amb

---

⁴⁹ *Ibid*, p. 371.

dues consideracions: té una capacitat de mobilització elevada, i ha estat la primera força a les eleccions sindicals de 1982 i 1986.

El PSOE, per la seva banda, té una taxa d'afiliació que és la més baixa entre els partits socialdemòcrates europeus: 1'5% dels votants del partit al 1985 (contra un 49% a Suècia al 1979, i un 30% a Austria al 1971⁵⁰), dada compensada per l'obtenció d'una majoria absoluta a les eleccions generals de 1982 i 1986.

El conflicte es planteja, per tant, entre dues organitzacions amb notable implantació, però més indirecta que directa (la qual cosa, per la lògica del respectiu tipus de representació, constitueix una dada més favorable per al partit).

2. Entre 1977 i l'actualitat, la "situació de l'ostatge" tipificada per Gourevitch s'ha produït repetidament a favor del PSOE, almenys fins al període 1985-86. L'aparició de les primeres tensions obertes en aquesta època canvia la tendència, però no desborda experiències similars de "situació de l'ostatge" a altres països (que, a Gran Bretanya per exemple, han estat reiteradament duríssimes). Cap al 1987, aquesta "situació de l'ostatge" comença a derivar cap a alguna cosa més⁵¹. El pas d'una situació a l'altra és paral·lel al canvi de percepció sobre el PSOE per part d'UGT, que, de considerar que el partit no compleix el seu programa

---

⁵⁰ Les dades procedeixen de G.K. Van Beyme, Political Parties in Western Democracies, Aldershot, 1985, p. 184. Citat per Patrick Camiller, "Spanish Socialism in the Atlantic Order", New Left Review, 156, 1986, p. 35. Aquest autor afegeix: "El PSOE, més que qualsevol altre dels seus grans partits germans, ha esdevingut una organització de funcionaris, l'identificació principal dels quals és amb l'aparell de l'Estat en tant que únic instrument de portar a terme la política del partit, i amb un carismàtic líder del partit i a la vegada president del govern al seu vèrtex".

Podríem afegir aquí que segons J.M. Benegas (El País, 29.1.1989, p. 14) el PSOE compta amb "233.500 militantes, y el perfil medio es el de personas de clase media o media baja".

⁵¹ L'expressió pública d'aquest punt d'inflexió és, sens dubte, el dur enfrontament a TVE, el febrer de 1987, entre M. Redondo i el ministre Solchaga. Que les dues parts són molt conscients de les implicacions de la "situació de l'ostatge" ho mostren la reiterada preocupació del govern del PSOE per evitar a Espanya el "cas anglès" (Felipe González: "Ahí está una de las raíces del problema del laborismo británico, cuyo programa está, a mi juicio, excesivamente condicionado por la presencia sindical en la elaboración de esa oferta a los ciudadanos, que por ello, creo yo, no alcanza a ser mayoría", El País, 11.2.1989, p. 11) i les declaracions de Redondo en el sentit que "los problemas con el PSOE acabarán cuando el partido deba pedir apoyo electoral" (El País, 23.10.1988).

electoral, "socialista", passa a concloure que el PSOE, a més a més, vol destruir el moviment sindical⁵².

3. Aquesta progressió de les desavinences entre partit i sindicat deriva finalment en la convocatòria d'allò més greu que pot organitzar un sindicat contra un govern: una vaga general. Pensem que la UGT ha racionalitzat des de molt abans la confrontació entre partit i sindicat com l'aparició de diferències greus entorn a l'aplicació d'un model polític però no entorn al model polític mateix. La vaga general és encara per la UGT, precisament per això, un test sobre el model polític del partit⁵³, al que obliga a definir-se.

La reacció posterior del govern deixa poc espai per al dubte: també l'estratègia política del PSOE divergeix substantivament de la del sindicat. Es difícil no interpretar així l'aliança del govern amb les forces polítiques de la dreta a la sessió parlamentària del 14 de febrer de 1989, que tanca el primer acte de les conseqüències de la vaga general. Aquesta sessió representa a la vegada el certificat de defunció de la "vella" concertació, l'inici de les hostilitats obertes entre govern i sindicat (de les quals la primera mostra és el consens parlamentari per regular, sense consultar als sindicats, la llei de vaga i crear el Consejo Económico y Social) i la "recuperació" de la legitimitat que tant el govern com el Parlament, com s'ha dit al principi, havien vist greument erosionades per la vaga general.

---

⁵² Entre altres moltes declaracions, A. Saracibar expressa el primer: "Queremos que el Gobierno sea sensible al bloque social que le votó" (El País, 13.12.1988, p. 20); i Apolinar Rodríguez el segon: "El presidente del Gobierno tiene una concepción peyorativa y siniestra de los sindicatos" (La Vanguardia, 12.2.1989, p. 21).

⁵³ Almenys el model polític dominant dintre del PSOE, doncs si bé és coneguda l'orientació política del grup del govern no està clara l'orientació de les altres fraccions del partit davant el conflicte frontal amb el sindicat.

4. Si les consideracions anteriors són correctes convindrà ara interrogar-se sobre quina és aquesta estratègia política del partit en el govern⁵⁴.

Un primer element a considerar és que el PSOE, en termes generals, no ha actuat en contradicció amb la tradició socialdemòcrata, si entenem aquesta en els termes definits abans i no sobrevalorem les contribucions d'aquesta tradició des de la perspectiva dels interessos dels treballadors.

Les contradiccions inherents a la tradició socialdemòcrata que hem assenyalat anteriorment poden convertir-se en insalvables en un context, con l'espanyol, on al raquitisme de les realitzacions de l'Estat del benestar s'hi afegeix una transició política summament fràgil i una crisi econòmica severa. La restricció econòmica que enfronta el govern és que un augment molt significatiu de les prestacions socials implicaria una reassignació de la despesa pública o un augment de la fiscalitat difícilment compatibles amb l'esquema distributiu en què s'ha basat la recomposició de la taxa de guany dels darrers anys. Les expectatives empresarials s'han alterat, estimulants un important creixement econòmic que ha accentuat les desigualtats però ha millorat la situació de sectors socials de les "noves classes mitjanes" que formen part de la base electoral del PSOE.

El següent punt a considerar és que aquesta perspectiva ens condueix a la segona font de conflicte entre partit i sindicat a què ens hem referit abans: el partit, especialment en situacions de crisi, pot arribar a perdre la capacitat d'harmonitzar els interessos entre la seva base electoral (i, simultàniament, conciliar aquests amb el pacte amb el capital, consubstancial a la tradició socialdemòcrata). Aquesta situació, de la qual hem suggerit que hi ha indicis entre altres partits socialdemòcrates

---

⁵⁴ Aquí caldrà fer dues advertències. Primera, hi ha poques dades clares sobre la "nova" orientació del PSOE que el conflicte amb els sindicats deixa entreveure, però sí molts indicis, sobre els que basarem els suggeriments que segueixen. (La necessitat de definició es veu forçada per la vaga general quan el projecte era encara embrionari: en aquest sentit, el partit està en certa forma desbordat pels esdeveniments.) Segona, quan parlem del PSOE ens referim al grup hegemònic dins aquest partit, el que està al govern. Ara bé, com ja hem dit, una part important del partit -via aparell de l'Estat- depèn en molts sentits d'aquest grup.

europèus, la simbolitza en el cas espanyol el conflicte entre PSOE i UGT. I té dos factors explicatius bàsics. Un, objectiu, és que la ràpida transformació de l'estructura de classes i la forma com s'ha gestionat la crisi han comportat que els sindicats, contràriament a les seves intencions, no han pogut expandir substantivament la seva activitat fora dels sectors clàssics d'afiliació. El segon factor és la cultura del partit com a "maquinària electoral" que existeix a la cúpula del PSOE, la qual, en bona lògica, el porta a anteposar les seves exigències electorals a qualsevol consideració d'ordre ideològic⁵⁵. Un i altre factor sembla que estan confluint actualment en la reorientació estratègica del PSOE.

El tercer i últim element a considerar és com racionalitza el PSOE aquest nou rumb. El factor clau és veure com percep aquest partit l'únic dels elements centrals de la tradició socialdemòcrata -tal com l'hem definida abans- que sembla seriosament conculcat pels desenvolupaments recents, és a dir, la relació privilegiada amb el moviment obrer. A partir dels indicis existents, aquesta racionalització pot sintetitzar-se així: l'estructura de la classe treballadora s'ha fet complexa, i al seu interior hi ha interessos contradictoris⁵⁶, amb el perill, a més a més, que s'hi consolidi una "societat dual"⁵⁷; els sindicats "clàssics" només representen el sector de treballadors amb ocupació estable⁵⁸; el "nou" partit socialdemòcrata ha d'assegurar una distribució justa i només pot

---

⁵⁵ Felipe González en conferència de premsa: "El proyecto del socialismo democrático en la sociedad moderna no puede quedar limitado, confundido o identificado dentro de los límites de lo que puede ser el cuadro reivindicativo o el cuadro estratégico de una o de varias fuerzas sindicales, porque atienden a segmentos de la sociedad que no son idénticos más que en parte". (El País, 11.2.1989, p. 11.)

⁵⁶ "Hoy los trabajadores no son ya una clase homogénea sino un creciente conjunto de grupos diversos y, lo que es más importante, con intereses conflictivos" (Manuel Escudero, Cinco Días, 13.12.1988, p. 2)

⁵⁷ "... con los trabajadores escindidos entre privilegiados con alto poder contractual y amplios colectivos mal remunerados o en paro". (L. Paramio, El País, 1.2.1989, p. 10)

⁵⁸ Veure C. Solchaga (El País, 15.1.1989, p. 51) i L. Paramio (Sistema, n. 82, 1988, p. 31).

fer-ho prioritzant el creixement⁵⁹; per fer-ho ha de governar, i governar en aquestes condicions significa representar els interessos generals⁶⁰; els sindicats representen interessos sectorials, i, en la mesura que basin les reivindicacions només en això, estan abocats al "corporativisme"⁶¹; si un sindicat es "corporativitza", el partit socialdemòcrata al govern l'ha de tractar com a qualsevol grup de pressió⁶²; si no ho fes així, el partit perdria el recolzament majoritari⁶³ i no seria capaç de gestionar els interessos contradictoris al sí de la classe treballadora⁶⁴; perquè no es "corporativitzi" un sindicat s'ha de "corresponsabilitzar" dels interessos generals⁶⁵.

Aquestes proposicions semblen dibuixar una visió socialdemòcrata certament nova: el partit precindeix dels sindicats, procedeix a una apel·lació directa a la classe treballadora, i es constitueix a la vegada en intèrpret dels

---

⁵⁹ "... es más popular pedir que el Estado riegue dinero que insistir en la necesidad de un reparto ordenado y gradual que permita ante todo seguir creciendo y creando empleo". (L. Paramio, El País, 1.2.1989, p. 10, cursives nostres).

⁶⁰ "¿Quién interpreta el interés general? ¿Quién resuelve las contradicciones? Pues deben ser los depositarios de la voluntad popular: el Gobierno y el Parlamento" (J.M. Benegas, El País, 29.1.1989, p. 14). O bé, Alvaro Espina (La Vanguardia, 12.2.1989): "No es correcto... que los sindicatos invadan la escena política pretendiendo sustituir a los partidos en la representación de los intereses generales".

⁶¹ "... a un estallido de los corporativismos, a la multiplicación de las reivindicaciones particulares y, por tanto, a la proliferación de todas las formas de gremialismo". (L. Paramio, El País, 1.2.1989).

⁶² "Quizá Lenin tenía paradójicamente razón, quizá los sindicatos no eran capaces de asumir los intereses históricos del conjunto de los trabajadores, y, por tanto, la representación de tales intereses correspondía a los partidos políticos. Un partido socialista debería entonces dejar caer a los sindicatos al mismo ámbito de particularismo en el que ya se encuentran los colegios profesionales o las sociedades filatélicas, sin mayor remordimiento de conciencia, y asumir como propia de la esfera política la tarea de crear una voluntad nacional-popular, capaz de aglutinar a la mayoría de los trabajadores sin mediaciones institucionales corporativas". (L. Paramio, Sistema, 82, 1988, pp. 34-35). Segons Carlos Solchaga: "Si un sindicato se corporativiza, ¿por qué habría de tener en el Gobierno socialista una consideración diferente a la del Colegio de Abogados?" (El País, 15.1.1989, p. 51). I Alvaro Espina (La Vanguardia, 9.12.1988, p. 17): "El Gobierno no puede ser un rehén en manos de ningún grupo de intereses".

⁶³ "En la medida en que un partido socialista está sometido al control de su autonomía dentro de los límites reivindicativos de una asociación profesional como es un sindicato, de una asociación sindical como es un sindicato [sic], no obtendrá la mayoría social" (Felipe González, conferència de premsa, 10.2.1989).

⁶⁴ Manuel Escudero (ibid).

⁶⁵ Manuel Escudero (ibid), J.M. Benegas (ibid).

interessos generals⁶⁶. La confrontació directa amb la visió de la UGT, que podríem qualificar com a socialdemòcrata tradicional, està assegurada.

La resposta a l'interrogant amb què iniciàvem la present secció és, en conclusió, que el PSOE es manté dins els límits de la tradició socialdemòcrata però està redefinint ràpidament l'estratègia política i la base social en què es recolza.

Una de les ironies de l'actual situació és que l'ofensiva ideològica contra els sindicats com a defensors dels interessos dels ocupats i insolidaris amb els aturats ha tingut com a principal terreny de batalla unes negociacions on el punt més important de divergència -tant a nivell de principis com pel cost econòmic de les postures- entre sindicats i govern era l'exigència dels primers de major protecció als aturats. Una altra ironia és que, després de tantes dècades de tradició, el projecte polític socialdemòcrata hagi derivat en argumentacions que connecten amb dues tradicions històriques confrontades amb ell: el "liberalisme polític" -amb un discurs de recel respecte a qualsevol grup

---

⁶⁶ Aquesta visió mereixeria altres reflexions, però aquí ens centrarem en el paper d'intermediació d'interessos que assigna a les organitzacions sindicals. La tesi de l'"oligopoli social" (vegeu El País, 20.9.1987, p. 21) que conté aquesta visió, i que circula entre els alts càrrecs del PSOE, és teoria sociològica "dura". Deriva en línia directa del vell corrent sociològic nordamericà sobre grups d'interès i coalicions distributives, que acostuma a presentar les organitzacions sindicals en peu d'igualtat amb organitzacions patronals i tot tipus d'"interessos organitzats". (El paradigma clàssic recent d'aquesta tradició és la teoria d'Olson, especialment en la versió presentada a Auge y decadencia de las naciones on qualsevol "coalició distributiva" es considera explícitament com un obstacle al creixement econòmic.) Un comentari d'urgència sobre aquesta perspectiva hauria d'incloure com a mínim la següent consideració. Si bé és cert que, en les condicions actuals, qui no està organitzat no existeix socialment, sembla abusiu atribuir la culpa -pel que fa al conjunt dels treballadors- als sindicats i no a la pròpia organització social. (De fet, podria argumentar-se que, en molts moments històrics, els sindicats han estat l'únic mecanisme de solidaritat amb els no organitzats.) En tot cas, no es deriva lògicament d'aquesta teorització que els grups organitzats "de classe" hagin de defensar necessàriament interessos estrets. Cal dir també que en un món capitalista d'individus "desorganitzats", la desaparició de qualsevol xarxa autònoma de defensa d'interessos afectaria amb seguretat de forma molt més greu els treballadors que no pas a altres grups socials (sobre el substancialment diferent paper que l'organització pels treballadors i pels empresaris, veure C.Offe i H.Wiesenthal, "Two Logics of Collective Action", Political Power and Social Theory, 1980).

Per a una il·lustració extrema de l'impacte de les teories del sociòleg-economista Mancur Olson sobre el pensament de certs alts càrrecs del PSOE, vegeu la resposta del ministre V. Zapatero en el Parlament a una pregunta sobre l'incompliment de les previsions de l'IPC (5 dies, 4.6.1988): "El Gobierno estima que la estabilidad de los precios es un 'bien público' del que todos se benefician. Este hecho se considera 'independientemente de su contribución al logro de la misma, mientras que no suele ser inusual cierto rechazo o huida ante los sacrificios que ello comporta para intereses particulares'". D'altra banda, que la concepció dels sindicats com "interessos organitzats" ha calat fons dins la cultura política recent del PSOE és palès en el llamatiu "lapsus linguae" del propi president del Govern que, en les paraules reproduïdes a la nota 63 (pàg. 48), caracteritza els sindicats com "associacions professionals".

organitzat- i el leninisme -amb la seva exigència de subordinació del sindicat al partit-.

EPILEG

La importància històrica de la vaga general del 14-D és que ha tingut la virtut d'activar i articular els tres processos que hem analitzat en aquest treball. Ha posat en relleu que els sindicats no es conformen amb els límits a què els ha reduït el curs de la transició (i que, paradoxalment, ells mateixos havien contribuït a crear). Ha estat l'expressió de l'ànnsia popular d'una "economia moral" que poc entén de lògiques macroeconòmiques. Ha marcat el punt d'inflexió en el conflicte latent dins la socialdemocràcia espanyola entorn a la concreció del pacte amb el capital.

Les perspectives obertes per la vaga permeten fer certes "previsions" sobre els esdeveniments futurs. Ens limitarem a concluir amb les que semblen més òbvies.

La clau per entreveure l'evolució del curt termini es troba en el futur del conflicte en el bloc socialdemòcrata. El partit en el govern ha trencat la seva vinculació històrica -via sindicat- amb el moviment obrer i té un disseny embrionari que prescindeix dels sindicats. Curiosament, tant el partit com el sindicat miren als mateixos llocs com a punts de referència. Mentre que els ideòlegs del PSOE idealitzen la subordinació del sindicat al partit a països com ara Suècia, el sindicat demana passos, per tímids que siguin, en la direcció d'un autèntic Estat del benestar del que Suècia és un exemple modèlic.

Però això, òbviamment, no és Suècia, i aquí la situació econòmica i les contradiccions concretes són unes altres. Per tant, el PSOE (deixant de banda l'improbable intent -i èxit- de crear un nou sindicat o de forçar un canvi a la direcció d'UGT) és probable que tingui que arribar a algun tipus d'acomodació amb -com ha

ironitzat algun ideòleg del PSOE- el "sindicalisme realment existent".

Quina sigui l'evolució que prengui aquest procés de curt termini dependrà en allò fonamental de tres factors: la capacitat del moviment sindical per traduir la prova de força del 14-D en fortalesa organitzativa (és a dir, en primer terme, afiliació); les reaccions que les confrontacions amb els sindicats i l'aparició d'un nou disseny socialdemòcrata produeixin al si del PSOE; i l'evolució de l'economia espanyola, que, influïda pel conflicte laboral i la reacció de política econòmica, condicionarà el procés.

20 de febrer del 1989

Taula 1. Participació "corregida"(*) dels ingressos salarials(**) en el PIB a cost dels factors (%)

1970	52,9
1977	54,8
1978	54,3
1979	54,5
1980	53,6
1981	54,3
1982	53,2
1983	53,7
1984	51,4
1985	50,2
1986	49,4
1987	48,9
1988	47,8

(*) Suposant que es manté constant la relació entre assalariats i ocupats totals de 1980.

(**) Inclou totes les cotitzacions socials, fins i tot les que són a càrrec de l'empresa.

Font: Elaboració pròpia a partir de INE, Contabilidad nacional de España base 1980 i sèries de població ocupada i assalariada de la Dirección General de Previsión y Coyuntura, Ministerio de Economía y Hacienda.

Taula 2. Evolució dels costos laborals "reals"(*) per unitat de producte (% de variació anual).

1970-77 (**)	0,5
1978	-0,8
1979	0,3
1980	-1,6
1981	1,3
1982	-2,1
1983	0,9
1984	-4,3
1985	-2,3
1986	-1,6
1987	-0,9
1988	-2,4

(*) Utilitzant el deflactor del PIB a cost dels factors.

(**) Taxa mitjana anual acumulativa.

Font: Ibid. taula 1.

Taula 3. Evolució del Salari Mínim legal deflactat segons evolució de l'IPC. Base valor mitjà de 1977 = 100

1977	100
1978	104,2
1979	105,4
1980	103,7
1981	102,8
1982	102,6
1983	103,4
1984	100,4
1985	98,7
1986	98,0
1987	97,7
1988	97,4

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Boletín de Estadísticas Laborales.

Taula 4. Relació entre el salari brut mitjà dels assalariats amb titulació superior i dels treballadors sense cap qualificació (pagaments totals per treballador)

1977	3,1
1978	3,1
1979	3,2
1980	3,1
1981	3,4
1982	3,6
1983	3,5
1984	3,5
1985	3,6
1986	3,6
1987	3,7
1988	3,7

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Instituto Nacional de Estadística, Salarios.

Taula 5. Evolució de l'atur i l'ocupació

	% Variació ocupació	Nombre aturats (milers)	Taxa d'atur (% s/pobl. activa)
1975	-1,63	543,4	4,07
1976	-1,07	635,9	4,78
1977	-0,49	684,4	5,15
1978	-1,74	925,6	6,96
1979	-1,69	1151,1	8,64
1980	-3,04	1526,9	11,46
1981	-3,00	1911,9	14,32
1982	-1,30	2217,7	16,41
1983	-1,10	2485,6	18,20
1984	-1,82	2767,3	20,15
1985	-0,88	2969,5	21,46
1986	2,22	2959,4	21,03
1987	3,07	2955,1	20,51
1988	2,80	2893,8	19,73

Nota: Totes les dades expressades en mitjana anual.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de les sèries de població activa i ocupada homogeneïtzades per la Direcció General de Previsión y Coyuntura, Ministerio de Economía y Hacienda.

Taula 6. Components de la despesa pública com a % del PIB

	1977	1982	1987
Total despesa menys int. deute públic	27,09	36,74	38,38
Total Prestacions socials	10,38	14,04	14,51
-Pensions	7,41	9,17	9,97
-Atur	0,84	2,61	2,74
-Altres	2,13	2,26	1,80
Sanitat	3,67	4,23	4,35
Educació	2,45	3,03	3,60
Habitatge i serveis col.lectius	1,08	1,41	2,02

Font: Elaboració pròpia a partir de dades extretes de Julio Alcaide Inchausti, "El gasto público en la democracia española. Los hechos", Papeles de Economía Española, 37, 1988.

Taula 7. % de treballadors aturats que perceben alguna mena de subsidi econòmic de l'Estat (*)

1976	62,19
1977	51,04
1978	46,68
1979	46,43
1980	48,66
1981	43,01
1982	33,64
1983	26,30
1984	26,40
1985	32,37
1986	31,46
1987	28,97
1988	28,83

(*) Taxa bruta de cobertura: exclou desocupació parcial i eventuais agraris.

Font: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Boletín de Estadísticas Laborales.

Taula 8. Evolució de la inversió i del PIB (pessetes constants de 1980)

	% Variació inversió	% variació PIB a preus de mercat
1978	-5,6	1,4
1979	-2,1	-0,1
1980	2,5	1,2
1981	-9,4	-0,2
1982	1,5	1,2
1983	-4,1	1,8
1984	-3,9	1,8
1985	3,9	2,3
1986	14,4	3,3
1987	16,3	5,2

Font: Banco de España, Informe anual 1987, Apéndice estadístico.

**Taula 9. Població assalariada ocupada segons tipus de contracte.
Segon trimestre 1987/quart trimestre 1988 (milers de persones)**

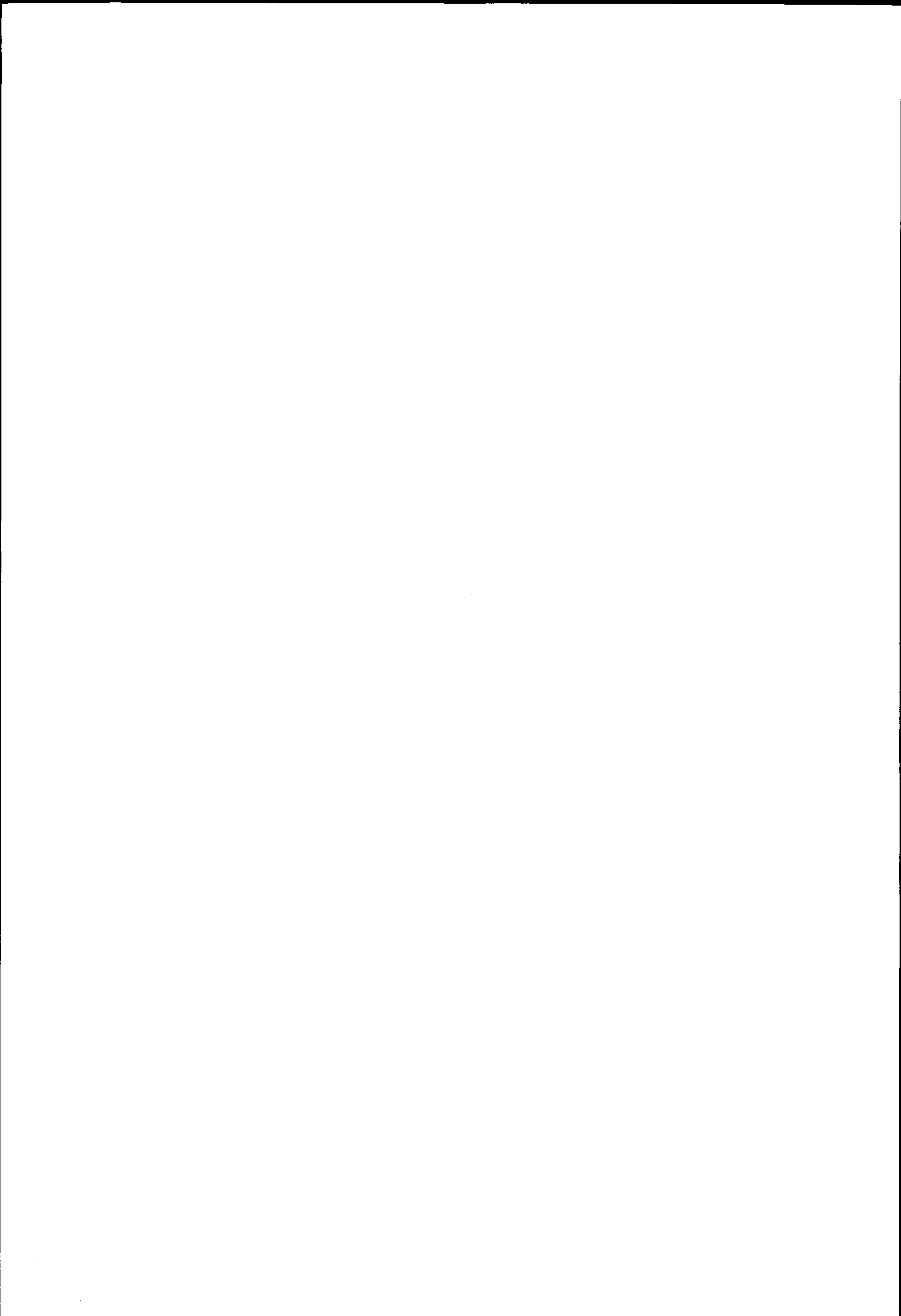
Període	Total	Indefinits	Temporals	No classific.
II Trim 1987	7877,1	6635,7	1225,8	15,6
IV Trim 1988	8530,0	6377,4	2139,8	12,8
variació	+652,9	-258,3	+914,0	-2,8

Font: INE. Encuesta de Población Activa

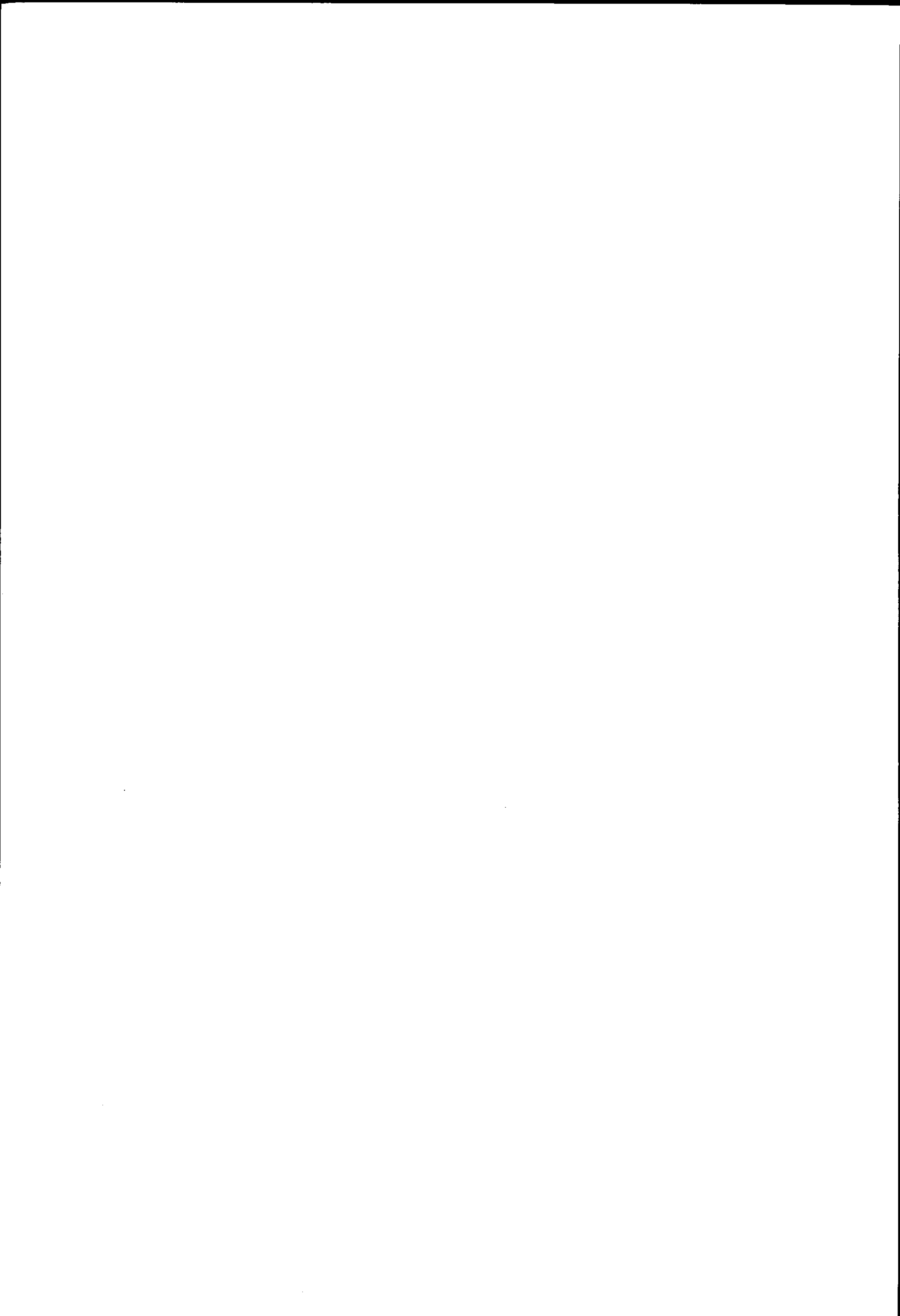
II

LES PERCEPCIONS DELS LIDERS SINDICALS SOBRE LA VAGA
Entrevistes amb els secretaris generals de CCOO i UGT
(6 de juliol del 1989)

REFLEXIONS ENTORN DEL 14-D: ANTONIO GUTIERREZ (CS de CCOO)

(I) EL MODEL ESPANYOL DE CONCERTACIO

(I.1) Per què els sindicats acceptem aquest model

1. Per consolidar un règim de llibertats, només.

Los sindicatos aceptamos un modelo de concertación, no tanto -al menos en el caso de CCOO- por la afinidad política con determinados partidos sino por una... de entrada, en fin... una sublimación de lo que eran las libertades democráticas después de 40 años de dictadura. Nuestro objetivo fundamental, incluso de las luchas más reivindicativas de la dictadura y de los primeros momentos de la transición, pues es siempre el mismo, o sea, es la recuperación de la libertad, de la democracia, etc, en un momento al mismo tiempo de inestabilidad política, de inseguridad acerca del propio proceso de transición con amenazas más o menos latentes (que se llegan a manifestar en algunos casos como en aquella reunión de Jávea de los militares del verano del 78). Es decir, yo creo que es en ese contexto en el que nosotros entendemos, como el conjunto de los partidos políticos y del Gobierno del momento, la UCD, que la negociación en lo social era un elemento coadyuvante para un proceso constituyente, para un proceso de estabilidad de la democracia. Por lo tanto, yo creo que hay más de un interés político generalmente compartido que de apreciaciones estratégicas partidarias o de afinidades estratégicas partidarias. El problema es que la historia de la concertación es al mismo tiempo la historia de cómo van degenerando intereses generales para toda una comunidad, o de toda una sociedad que aspiraba a la democracia, hacia intereses particulares, intereses de gobierno de turno, etc. Es decir, lo que era un interés común, un interés político común, termina siendo un instrumento al servicio del interés

político particular de los sucesivos gobiernos. Yo creo que esto es básicamente lo que ocurre con la concertación. (...)

En nuestra Constitución, de la que se han hecho tantísimas loas, desde el Preámbulo hasta artículos poco comentados, como el artículo 53, en el que se establecen las garantías de los derechos fundamentales, vemos que hay un desequilibrio enorme entre libertad e igualdad. Yo creo que es una Constitución que se queda dentro de las concepciones liberales y no de las más avanzadas ¿no? Es decir, la libertad escorándose cada vez más a la libertad de los propietarios, como habría dicho Montesquieu, la defensa del derecho a la propiedad por encima de la igualdad. Pero este es un análisis en todo caso posterior. En aquel momento, lo que se tenía en consideración por encima de todo era la conquista y consolidación de la libertad, sin más consideraciones.

2. L'enfortiment de les organitzacions no fou una motivació de primer ordre.

El fortalecimiento sindical, probablemente yo creo que - y lamentablemente ¿no?- no es una de las razones que más motiva nuestro comportamiento en la concertación en aquellos años. Digo lamentablemente, porque al menos en el caso de CCOO, son años en los que todavía nos estamos configurando como sindicato, es decir, como confederación, estamos en una etapa también nosotros de transición entre lo que es un movimiento sindical y un sindicato y es algo aceptado ya, incluso autocríticamente en el seno de CCOO, que durante demasiados años habíamos establecido una escasa diferencia entre el afiliado y el no afiliado ¿no? Desde la prestación de nuestros servicios, formas de encuadramiento y de participación en el entorno del sindicato... Es decir, la prima de la afiliación brillaba por su ausencia en el planteamiento de CCOO, por eso te decía que son años en los

que en CCOO no se trabaja mucho, o no se trabaja de manera primordial, con esa premisa del fortalecimiento organizativo en sentido estricto ¿no? Sí nos preocupa el poder contractual del sindicato, sí nos preocupa el peso del movimiento sindical o de los trabajadores en el proceso de transición, pero incluso en estos aspectos, pecando de una gran ingenuidad... por ejemplo: nosotros asumimos los Pactos de la Moncloa, que no estuvimos, que no los negociamos, sin estar en la mesa, aceptándolo -vuelvo a repetir- no tanto por la presencia de los partidos (yo puedo desvelar, por ejemplo, que en el transcurso de la negociación de los Pactos de la Moncloa tenemos grandes diferencias con el PC, con la delegación del PC, que está negociando; los aspectos económicos fueron motivo de controversia, particularmente además con el Sr. Tamames que era quien llevaba estos temas en aquella negociación) y que, sin embargo sublimamos todo eso en aras de que podía ser una manera de contener a las fuerzas involucionistas, antidemocráticas, etc.

Es decir, nosotros, de alguna forma aceptamos el desequilibrio original de la democracia española dando supremacía a lo político en relación al desarrollo de la democracia en lo social o a la vertebración social de la democracia si se prefiere así. Yo creo que ese es uno de los rasgos que permiten afirmar, o que a mí me permiten afirmar, que ni siquiera el interés del fortalecimiento del papel de los sindicatos en la transición es un argumento o es una motivación de primer orden. (...) La aspiración política de libertad y de democracia llegaba a mediatizar y a superponerse a los aspectos sociales, a los aspectos reivindicativos y tal. Es decir, es posible que nosotros entremos en la transición más como fuerza político-social que como fuerza sociopolítica ¿no? (aunque parezca un juego de palabras). Hay pequeños detalles si quieres, o pequeños síntomas, de la vida interna del Sindicato que lo reflejan

así. Por ejemplo: nosotros, en la configuración de nuestro esquema de dirección, de nuestro equipo de dirección, contemplamos desde el primer Congreso una llamada Secretaría de relaciones políticas y unitarias; es decir, las relaciones por lo tanto del Sindicato se orientan en el marco de lo político, es decir, como fuerza necesaria, como fuerza que se cree al menos necesaria en el proceso político democratizador, que en lugar de establecer unas relaciones en función de la acción que ejerce, que por definición, casi por antonomasia, es una acción sindical. Algo que hemos corregido en el IV Congreso confederal: las relaciones del Sindicato están en la acción, en la Secretaría de acción sindical, no en la secretaria de relaciones políticas. Pero, en fin, eso ha estado vigente en... no solamente en los planteamientos, sino, como te digo, hasta en la estructuración orgánica del Sindicato hasta hace relativamente poco.

(I.2) Els motius reals del fracàs de la concertació

1. Es un instrument per mantenir el model de creixement del franquisme.

El fracaso de la concertación obedece a otras cosas, a otros factores, en mi opinión más importantes que estos que vosotros [S.Aguilar y J.Roca] señaláis en vuestro artículo [capítol I].

La concertación, en la medida en que empieza a degenerar - como te decía antes- del interés general al interés particular del gobierno de turno, aparece demasiado pronto, aparece ya con el Acuerdo Marco Interconfederal, en primer lugar como un instrumento para mantener prácticamente intacto el modelo de crecimiento de la etapa anterior. Es decir, la transacción con los poderes reales de este país,

con los poderes económicos en este caso, yo creo que lleva implícita esto, es decir, una mayor transigencia por su parte en el proceso democratizador, en lo institucional, en lo político, pero manteniendo como contrapartida en gran medida, o en gran parte, el modelo de crecimiento, el asegurar la supremacía, el evitar cualquier elemento democratizador también en el terreno económico etc. De hecho vemos como hasta el marco de relaciones laborales y la participación de los trabajadores en las empresas es algo que se regula muy posteriormente al ordenamiento político-institucional y que no solamente se hace con retraso sino que se hace tratando de recortar conquistas que habíamos adquirido incluso al final de la dictadura. Yo creo que el Estatuto de los Trabajadores, en sus títulos primero y segundo al menos, supone -en cuanto a las garantías laborales de los trabajadores- mecanismos de defensa ante despidos individuales o colectivos, etc. que suponen de hecho un retroceso. Un retroceso, no respecto a legislaciones anteriores, sino respecto a la práctica común conquistada en muchísimas empresas de este país. Y esta es una de las bases que motivan nuestro enfrentamiento con el Estatuto, nuestro enfrentamiento con el propio Grupo parlamentario del Partido Comunista, más propenso entonces, dirigido por Santiago Carrillo, al consenso y a la negociación del Estatuto, yo creo que más que por los contenidos del Estatuto, comportándose de una manera que pretendía proyectar la política de consenso más allá de la realidad, es decir, más allá de las propias elecciones anticipadas del 79 que marcaron el final del proceso constituyente y, con ello, de la llamada política de consenso. Ahí se aprecia, se materializa, un intento de consolidar el desequilibrio entre lo político y lo social considerando esto como subsidiario de lo primero, es decir, se puede consensuar el Estatuto si con ello se recupera una

política de Estado basada en el consenso, como en años anteriores. Es decir, cuando esto se intenta materializar, hay la primera gran fisura y enfrentamiento entre el Sindicato y el PC y por supuesto, con las Cámaras, con lo que es el entramado institucional de la democracia. Y también la primera fractura considerable, seria, entre CCOO y UGT. Esto por un lado.

2. Es una concertación desigual

Por otra parte yo creo que es una concertación que permite también la desigualdad extrema entre los distintos interlocutores sociales de la democracia, en la medida en que a la patronal -una patronal residual dirigida por exverticalistas y personas de dudoso talante democrático- pues se le permite acceder a las dos grandes coordenadas de cualquier organización social: su representatividad, sin haberla demostrado jamás, y su unidad, un valor todavía más importante si cabe que la otra. Esto se obtiene también en ese pacto que tiene como expresión el Acuerdo Marco Interconfederal y, como te decía también, provoca no solamente la división entre CCOO y UGT sobre este tipo de concertación, que entonces sí se pretende presentar como un vehículo de fortalecimiento de los sindicatos ("fortalecimiento" en sentido estrecho del término: en sentido organizativo, institucional, etc. Recuerdo aquellas palabras de Ferrer Salat diciendo: "O la UGT firma el AMI o la rompo en pedazos" y cosas por el estilo). En fin, yo creo que también, en ese sentido, la concertación, en cuanto a la configuración del mapa sindical, juega a favor de intereses partidarios, de intereses muy particulares y se ha alejado definitivamente de aquel pretendido interés común o general con el que se presentaba en los Pactos de la Moncloa.

3. Es una concertación singular: un mecanismo d'estabilització política en un context d'incultura sindical sobre la naturaleza de la crisi econòmica

En tercer lugar la concertación social española es distinta en el origen, en la naturaleza y en los contenidos a la concertación social de otros países. Es decir, aquí no aparece la concertación como una respuesta a la crisis económica sino como un factor de estabilidad política, frente a la crisis política en definitiva, que comporta todo proceso de transición. Mientras en otros países se negociaban aspectos más puntuales, que generan también formas de neocorporativismo, que se someten a reflexión, a autocrítica en otros países como Italia, Austria, que son los aventajados que ya anteriormente tuvieron algunas experiencias de negociación en el vértice, etc.

Y sobre todo cuando yo creo que los propios sindicatos, al menos en el caso de Comisiones Obreras, empezamos a tener una visión más rigurosa del alcance y profundidad de la crisis del mundo actual, no sólo de la crisis económica. Hasta ese momento, aunque habíamos caracterizado la crisis a través de sus síntomas (el crecimiento del paro, etc., y desequilibrio de las fuerzas productivas, introducción de nuevas tecnologías, etc.) y la habíamos podido caracterizar con términos muy duros, sin embargo yo creo que habíamos adolecido de una falta de rigor en cuanto al análisis de sus causas, profundidad de la propia crisis, etc. Y es en ese momento cuando nosotros empezamos a ver que el modelo de negociación que podríamos llamar basado en las concesiones recíprocas, de que la patronal o el poder público pudieran asegurarnos volumen de empleo a cambio de ceder en salarios, pues es fruto, cuando menos, de un análisis deficiente de la crisis económica; es decir, el empleo no podía ser una contrapartida fácil, por mucho que se firmase en un papel, como se firmó en el ANE la creación de 300 y pico mil de

puestos de trabajo, cuando es justamente el empleo lo que centra la confrontación en la crisis: la modificación de los procesos de producción, etc.

(I.3) La nova estratègia sindical sobre la concertació

1. Nova orientació estratègica.

De ahí que empezamos a vislumbrar un modelo de negociación basado en el intercambio y en la confrontación de alternativas más que en la transacción de concesiones recíprocas. De ahí lo que se deriva pues es también una visión autocrítica de los contenidos de los acuerdos, contenidos que habían pretendido abarcar desde lo divino hasta lo humano, como si todos los problemas de la crisis fueran aprehensibles en un solo acuerdo (también esto supone de hecho un análisis deficiente del alcance y de la envergadura de la crisis) y pasamos a pretender una negociación que actúe puntualmente sobre lo que en cada momento veamos que son los ejes de política económica y social más importantes, o más graves, desde el punto de vista de los trabajadores.

2. Efectes orgànics de la nova orientació

Que el abandono de aquel modelo de concertación -por planteamientos coincidentes- nos haya llevado a un proceso de unidad en la acción y que esto, a su vez, haya corroborado una vieja tesis de Comisiones Obreras (que la unidad fortalece al conjunto del movimiento sindical y por tanto a cada una de sus partes) y que estemos creciendo en la afiliación, Comisiones y UGT, etc., son datos posteriores, no son datos que presiden -al menos en nuestro caso- la teorización del abandono del modelo de concertación anterior. He tenido ocasión de hablarlo con ellos [UGT], comprendo que en el modelo de relaciones tradicional de la

socialdemocracia, entre sindicato y partido, pues la UGT hubiese considerado en un momento determinado que a cambio de una mayor corresponsabilidad de las políticas económicas y sociales del Gobierno -creyendo que éstas iban a generar el Estado del bienestar social que España no había conocido- pues les podía reportar mayores dividendos sindicales, protagonismo exclusivo, y hasta una posible hegemonía en lo sindical trasladando el esquema de hegemonía política que había tenido el PSOE en el seno de la izquierda en España. Cuando esto se confirma que no es así, que su política económica y social no les lleva al Estado del bienestar social, que por lo tanto no puede ser un valor presentable por la UGT y por tanto un estímulo de fortalecimiento y de afiliación, es cuando se produce la ruptura.

(II) LA SOCIALDEMOCRACIA A ESPANYA

(II.1) Pragmatisme i adaptabilitat: una caracterització ideològica del PSOE.

1. Creo que, lamentablemente, en este país no ha llegado a cuajar un proyecto socialdemócrata. Es decir, incluso la apreciación social: si hiciéramos una investigación preguntando a la gente si identifican socialdemocracia con el Partido Socialista, nos llevaríamos bastantes sorpresas. No hay una apreciación social de lo que es la socialdemocracia en este país, sino de lo que es Felipe González, lo que él puede representar al frente de un gran partido, etc. En mi opinión, la socialdemocracia, o el Partido Socialista tras el Congreso de Suresnes y sobre todo en la recta final hacia el poder, hacia el 82, no se configura como un auténtico partido socialdemócrata, con un proyecto definido, etc. Es decir, son excesivos los bandazos

políticos que da, que hacen pensar más en un partido que se configura más desde el principio con una orientación electoral, con una orientación de acceder al poder, que por regenerar la socialdemocracia en un país como el nuestro, tras el acceso a la democracia, a la libertad. Creo que han sido los propios dirigentes, los más sobresalientes: Felipe González, su equipo y tal, los primeros que no se han preocupado, o que no han asumido lo que es realmente la socialdemocracia. Es más, yo creo que en la configuración de este Partido Socialista que surge del Congreso de Suresnes, la socialdemocracia europea -que ha cubierto una etapa importante, una etapa en la época del desarrollismo y tras la Segunda guerra mundial, una etapa importante, pero que empieza a conocer algunas nuevas bajas- tienen bastante responsabilidad en invertir y en configurar un nuevo Partido Socialista Obrero Español aportándole muchas de sus contradicciones. Es decir, más que tratando de generar un desarrollo socialdemócrata en España parece que haya un interés de la socialdemocracia -alemana fundamentalmente- en tener en Europa, en este caso en España, una nueva cota de poder, de poder político. (...) A mí, honradamente, me resulta muy difícil definir ideológicamente a un partido que ha hecho de la indefinición ideológica y del oportunismo político su credo fundamental.

2. El que su base electoral sea obrera -como hemos podido comprobar, lamentablemente- no tiene nada que ver con que su quehacer ideológico, cultural, político, etc. obedezca a unos parámetros ideológicos, a un proyecto socialdemócrata. Parece que... Hombre, a mí me ha recordado mucho más, por decirlo de una manera coloquial, a la concepción de aquellos burguesitos que conocíamos durante la dictadura que decían: "bueno, yo no me comprometo, voy a terminar mi carrera universitaria, aquí lo importante es

llegar y cuando esté arriba haré cosas". Por lo tanto, su credo en la vida no eran un conjunto de ideas y tal, sino el objetivo de llegar a determinadas posiciones sociales, políticas en este caso, del Partido Socialista. A mí me parece que hay mucho de esto, de pobreza ideológica, política, cultural, de la dirección del Partido Socialista, y de la vida, por lo tanto, del Partido Socialista en los últimos diez o quince años, y un exceso de pragmatismo político y de ambición de poder. Yo creo que hay bastante de esto. Entonces, ves por ejemplo como tiene razón Sotelo, que dice: "Aquí el socialdemócrata soy yo", que era caracterizado como un moderado y derechista peligroso a finales de los 70 y hoy, defendiendo las mismas ideas socialdemócratas, intelectualmente riguroso y tal, pues resulta que queda como un izquierdista y un rojo perdido. Si se quiere, la coherencia de determinados individuos que sí pueden expresar intelectualmente lo que es un proyecto socialdemócrata, nos da también la medida de esas enormes fluctuaciones del Partido Socialista explicables solamente con una carga -insisto- de pragmatismo y ambición, pero no se conciben variaciones ideológicas tan bruscas desde una elaboración ideológica. Honradamente creo que Felipe González es la encarnación misma de esa ambición y de ese pragmatismo.

(II.2) El PSOE en la transición: un agent de desvertebració política.

Se ha llegado a acuñar lo del "felipismo". Hombre, pues lamentablemente yo creo que es algo que define mejor al Partido Socialista que otras categorías ideológicas de carácter más universal como pueda ser la socialdemocracia. A mí me interesa verlo desde otro ángulo. Me parece que el problema y el conflicto que tiene el Partido Socialista con una buena parte de su base social, empezando por la UGT, indica también otras características políticas más que

ideológicas del propio Partido Socialista. Yo creo que es un partido que ha sido y está siendo un agente de desvertebración política de la sociedad española. Es decir, incluso cuando analizamos las elecciones del quince de junio [de 1989]. Yo creo que todo lo que hay son unos síntomas de desvertebración política de nuestro país enorme. ¿Cómo se consigue la vertebración? ¿Solamente porque la gente vota a determinadas opciones o porque vote y además de votar vaya configurando un criterio político cada vez más definido según los distintos estamentos sociales que hay en el país? Yo creo que es esto segundo. Si observamos la evolución de los comportamientos políticos a lo largo de la transición pero muy especialmente del año 82, esa desvertebración... se da además un fenómeno muy curioso porque con el 14-D, por ponerlo como fecha muy emblemática, sí se demuestra que hay una mayor vertebración social, que la gente empieza a responder por estímulos sociales de manera cada vez más coincidente y con criterios cada vez más definidos, pero sin embargo se mantiene o se profundiza incluso en esa desvertebración política, una especie de disociación entre comportamientos políticos y criterios políticos del individuo. Por eso algunas veces, comentando este período, yo creo que una de las cosas más criticables, más censurables del Partido Socialista al frente del Gobierno, haya sido el tirar por la borda esa gran oportunidad histórica que han tenido de configurar de verdad una democracia más participativa, culturalmente más avanzada, políticamente más estable. Es decir, aunque hoy no podamos hablar de peligros de desestabilización o de saques o de amenazas de los poderes fácticos y todas esas historias, la debilidad democrática de España sigue siendo muy considerable.

(II.3) La tradició socialdemòcrata a Espanya

Yo no creo que aquí estemos en presencia de un conflicto entre dos concepciones socialdemócratas distintas, una la tradicional, representada por UGT, y otra la llamada moderna representada por el Partido Socialista. Francamente, yo creo que ni la apreciación de la UGT es una apreciación socialdemócrata en estado puro. Se ha tenido que ir modificando con incrustaciones muy diversas, yo creo que pese a todo nadie puede permanecer impermeable en una sociedad como la nuestra. Y por lo tanto yo creo que también tendrán algunas incrustaciones de elementos culturales, políticos, ideológicos de otros grupos de la izquierda o del movimiento sindical, etc.; que ellos mismos tampoco han tenido muchas oportunidades de configurar un proyecto socialdemócrata sólido, coherente, con una trabazón lógica importante. Yo creo que este país, y especialmente la historia de la UGT en la época más reciente, tampoco se ha desarrollado en las mejores condiciones como para dedicarse a elaborar ese proyecto socialdemócrata aunque reivindiquen las referencias socialdemócratas por parte de la UGT.

Y en cuanto al PSOE, insisto, yo creo que no es la socialdemocracia modernizada. Es decir, ¿qué referencias podríamos haber empleado, la socialdemocracia de qué país? Creo que habría muy pocos puntos de coincidencia con estos partidos socialdemócratas, el alemán, el sueco, más allá de coincidencias declarativas por oportunismo de una coyuntura política. (...) Creo que la socialdemocracia también se ha difuminado bastante a nivel europeo, en la medida en que han querido tras la crisis seguir teniendo los mismos niveles de gestión y de responsabilidad política que han tenido en la época de desarrollismo. Esto les ha llevado a desdibujar bastante lo que podían haber sido líneas maestras de un pensamiento socialdemócrata anterior, y en el caso de nuestro país yo creo que es todavía más acusado porque a fin

de cuentas, pese a los "cien años de historia", en este país no hemos tenido nunca una etapa socialdemócrata, nunca, que es lo que yo creo que sí dio cuerpo ideológico, sostén ideológico, a la socialdemocracia europea: no tanto los años de historia que tuviesen estos partidos. Yo creo que la socialdemocracia sueca o la socialdemocracia alemana, cuando realmente se configuran y cobran una posición y una personalidad diferenciada es cuando tienen sus primeras responsabilidades de gobierno en Europa, no antes, que son grupos tan llenos de contradicciones, de problemas y de indefiniciones como pudo tener la izquierda comunista, aunque fuesen más conocidas y más llamativas estas últimas por todo lo que ha significado el stalinismo y sus secuelas. (...) Es posible que la socialdemocracia fuera del poder, en España o en otros países, vuelva a su indefinición, a su desdibujamiento, dándole preponderancia siempre a aquellas tácticas -más que a proyectos estratégicos- que les permitan recuperar el poder perdido.

(III) TREBALLADORS I SINDICATS DESPRES DEL 14-D

1. Sindicats

Desde la unidad sindical en el 87 registramos una inflexión... no una inflexión exactamente: desde un nivel de estancamiento más o menos en la afiliación y en el grado de representatividad de los sindicatos, se pasa a un leve, al principio, pero finalmente más acentuado, incremento de la afiliación. ¿Cómo se da esta afiliación? Se da -no sé los datos de la UGT pero yo creo que serán muy similares a los nuestros- se da con un crecimiento bastante equilibrado. Será algo más o algo menos, no creo que sea esto muy importante. Nosotros sí te puedo decir que nos sentimos bastante contentos, muy alentados por lo que hemos

registrado de incremento de afiliación neta -de cotizantes- y lo que ello ha comportado de regenerar la confederación en su conjunto, hasta el extremo de que, el otro día lo comentaba con los compañeros en la Secretaría confederal y estoy cada vez más persuadido de ello, de que tal vez el momento álgido de la transición de Comisiones Obreras se esté dando ahora, no en el IV Congreso, con la sustitución en la Secretaría general. Es ahora cuando estamos notando una transición tras ese crecimiento y nuevas coordinadas por las que se desarrolla el movimiento sindical en España. Una transición que se nota en renovación de las federaciones, en mayor estímulo de estas organizaciones que tradicionalmente habían estado más debilitadas en Comisiones, en racionalidad incluso de los recursos financieros del Sindicato, etc. Es como si aquella configuración en sindicato que Comisiones Obreras tuvo que asumir como un mal inevitable -porque nosotros éramos un movimiento y aspirábamos a un congreso sindical constituyente de todos los trabajadores y alumbrar una sola central sindical, etc.; para nosotros tenernos que configurar como sindicato fue como reconocer implícitamente una cierta frustración, un objetivo insatisfecho- pues se está dando ahora: la voluntad confederal, la cultura confederal se está dando ahora más que en la etapa anterior.

Después se da otro dato muy importante en mi opinión en cuanto a los índices de representatividad. Tradicionalmente las elecciones sindicales que se realizaban fuera del cómputo de la campaña electoral de los tres meses de las elecciones daban como fuerza principal a los no afiliados, es decir, a candidaturas de no afiliados que no mediatizados en el momento por una campaña electoral tenían mayor respaldo, a la hora de renovar de manera natural comités de empresa se denotaba que esa actividad sindical estaba al margen de Comisiones Obreras y de UGT. Sin embargo, en las

elecciones realizadas en los dos últimos años, fuera también de cómputo, por primera vez Comisiones Obreras y UGT aparecemos a la cabeza a una gran distancia ya de los no afiliados que pasan a un tercerísimo plano. (...)

Está aumentando la afiliación y la representatividad de los dos sindicatos sin disputarnos el mismo delegado o el mismo afiliado. Quiere esto decir que lo estamos haciendo aumentando a su vez el techo de representatividad y los niveles de afiliación. Para mí este es el dato más importante, que la unidad nos esté reportando hacer frente al reto que hemos tenido siempre de nuestra baja tasa de afiliación en comparación con otros países europeos. Es decir, en la división, lejos de fortalecernos, nos disputábamos casi el mismo espacio, mejor dicho, disputábamos dentro de un límite establecido que no superábamos; la unidad nos está permitiendo competir pero sin la disputa dentro de esos límites sino superando estos límites, rompiendo el límite que tenía en la afiliación y en la representatividad el movimiento sindical español. Hemos tenido también una primera experiencia electoral que pasa desapercibida y que no se tiene en cuenta cuando nos referimos al futuro próximo, a las próximas elecciones sindicales. ¿Qué va a pasar? En principio no tiene porque pasar algo distinto a lo que ya ha pasado en las elecciones sindicales de la Administración pública del 87, donde se ha dado una competitividad entre las distintas opciones sindicales importante pero sin fracturar la unidad. Al contrario, salimos de aquel proceso y aunque Comisiones Obreras obtuvo unos resultados ligeramente mejores que los de UGT nosotros mismos hemos destacado por encima del resultado particular el resultado de los sindicatos de clase frente a las opciones corporativas que aparecían con mucha fuerza, con unas expectativas tremendas de conseguir no sólo una mayoría absoluta y aplastante en esos sectores

emergentes de la administración pública, sino que podía ser la base para configurar una tercera fuerza a nivel confederal. Yo creo que hemos afrontado este reto bien, en competitividad y en unidad al mismo tiempo. De cara a las próximas elecciones sería de una ingenuidad terrible decir que no va a haber esa competitividad; la va a haber, incluso no hay que descartar que pueda haber elementos de fricción o de confrontación de distintas ofertas o de distintas propuestas sindicales, pero yo creo que es relativamente fácil lograr que las elecciones sindicales del 90 sean las primeras elecciones sindicales para la unidad en lugar de ser -como hasta ahora han sido- los momentos de mayor división y de enfrentamiento más enconado entre Comisiones Obreras y UGT.

2. Treballadors i sindicats

Aquí se ha llegado a una anécdota increíble. Cuando la huelga del transporte discrecional vienen 350 trabajadoras de Almería con un conflicto que también había durado varios meses, la inmensa mayoría afiliadas a Comisiones Obreras, vienen aquí, conseguimos resolver el problema, se hacen asambleas y cuando van a coger los autobuses de regreso a Almería hay un piquete que les impide salir en dos días, y tienen que dormir hasta por las aceras, en la calle, un desastre. Y no hay manera de convencerles de que esos autobuses que son de Almería ni le quitan ni le ponen a la huelga del discrecional de Madrid. El piquete, es verdad, estaba compuesto por empresarios, aquí se dió un conflicto de puta madre entre dos organizaciones patronales, pequeños empresarios y grandes empresarios, y un llamado sindicato libre montado por estos pequeños y medianos empresarios. Las acciones las hacían ellos, la impopularidad nos la llevábamos Comisiones Obreras, incluso más que la UGT.

Es un tema que nos inquieta todos los días. Estamos cada vez apuntando o profundizando más en la conciliación de la doble naturaleza que tiene el trabajador, como fuerza productiva y como usuario y ciudadano. Buscar el punto de equilibrio es difícilísimo, porque tienes desde escoramientos como el de Benvenuto [Giorgio Benvenuto, secretario general de la UGIP] que dice: "no aquí el trabajador es cada vez más un usuario (...) y entonces hay que atenderle más como usuario y como ciudadano que como trabajador. Las relaciones de trabajo no es necesario tutelarlas tanto como sindicatos, es decir, éstas vienen determinadas en las relaciones con el Estado, etc., en unas relaciones económicas más complejas que desbordan el marco de la empresa, por tanto atendámosles más como ciudadanos y como usuarios". Esto te lleva a resolver el conflicto puntual entre la doble naturaleza o la doble personalidad en perjuicio de la huelga y en perjuicio, por lo tanto, de su condición de curreta, de defensa de sus intereses como trabajador.

Aquí hemos podido adolecer justo de lo contrario. El trabajador ante todo es trabajador, y por lo tanto cuando él hace huelga los demás por definición se tienen que solidarizar, que también son trabajadores. Estamos sugiriendo el poder realizar una especie de cumbre sindical dedicada a examinar este tema y más en concreto a la elaboración y defensa de un Código de autorregulación de la huelga en los servicios públicos esenciales que nos permita, efectivamente, conciliar el derecho a la huelga con el derecho de los usuarios que además en determinados servicios públicos son masivamente trabajadores. (...)

Tú has hecho algún comentario respecto a las huelgas posteriores al 14-D que se han dado en los servicios públicos. Hay una cosa que tuvimos que hacer y que era nuestra obligación y que yo creo que hemos hecho bien. El

14-D pone en el vértice reivindicativo cuestiones de solidaridad con los sectores más pasivos: parados, jubilados, etc. Pero el 14-D quien lo realiza es la parte activa de los trabajadores, que inmediatamente después del 14-D tenían sus convenios colectivos por negociar en condiciones muy difíciles porque las líneas de negociación colectiva marcadas por el Gobierno y por la CEOE en definitiva eran consecuencia de la misma política antisocial que estábamos combatiendo el 14-D. Y aquí ha habido un debate con algunas posiciones de compañeros del Sindicato que nos censuran el no haber desarrollado nuevas movilizaciones del tipo del 14-D, hasta el punto de decir que después del 14-D se ha caído en la pasividad. Hombre, no: después del 14-D este ha sido el país más conflictivo de toda Europa, con más de 36 millones de horas de huelga tan sólo en el primer trimestre del año, pero obligados a tener que encauzar la movilización sostenida [de la que hablaré después] llevarla a la práctica, y se ha hecho así. Movilización sostenida pero ¿atendiendo a quiénes? A quienes habían hecho el 14-D, a los que lo habían hecho posible, y a quienes harán posible de nuevo movilizaciones similares en la medida que ellos vayan viendo la utilidad de la propia lucha sindical. Yo creo que la negociación colectiva, que ha sido muy conflictiva y con muchas huelgas y tal y cual, pero ha dado unos resultados aceptables (multiplica casi por dos lo que ofrecía el Gobierno y supera en dos puntos lo que daba la patronal) [ha aportado] algunas cuestiones cualitativamente muy valiosas. Por primera vez en la negociación colectiva se interviene de verdad en las condiciones de contratación de los trabajadores y empiezan a cambiar contratos precarios, contratos muy eventuales, por contratos de mayor estabilidad o de mayor duración, o fijos. Aunque el número de convenios en los que se ha avanzado en este aspecto no es cuantitativamente grande o no se haya

generalizado mucho, pero sí como tendencia, hemos visto que por primera vez aquel lamento del empobrecimiento de la negociación colectiva que quedaba limitada a la disputa salarial ha empezado a dar pasos por una mayor presión sindical en estos otros aspectos de las condiciones de trabajo, de los contratos, o de la reducción de la jornada, que se ha conseguido en más de un 40% de los convenios colectivos, otra de las cuestiones negadas casi doctrinariamente por el Gobierno y por la patronal. Es decir, que es un proceso de movilización sostenida con los activos, claro, donde se podía dar la sensación de que en este período la actividad del sindicato desatendía a los pasivos que habían estado en el vértice del 14-D pero que yo creo que en la práctica nos sirve justamente para impulsar ahora de nuevo, cara al próximo otoño, un programa sindical que incide ante todo en los aspectos de empleo para los parados, las prestaciones sociales, etc⁶⁷.

(IV) PERSPECTIVES: LINIES ESTRATEGIQUES PER AL FUTUR

1. L'horitzó de la Comunitat Europea: contrastes més grans entre societat política i societat civil.

Yo lo que veo, y te lo digo como se lo he comentado al propio Nicolás Redondo, que en este país -en coherencia con el análisis que hacía antes- de un proceso de por lo menos respuesta social, o mayor disposición a responder socialmente, y al mismo tiempo mayor desvertebración política, pues yo preveo un período relativamente largo de un contraste todavía mayor entre sociedad civil y sociedad política. Yo creo que lo que nos queda por ver en este terreno no es nada comparado con lo que ya hemos visto. Pienso que las cosas pueden ir en la siguiente dirección.

---

⁶⁷ Antonio Gutiérrez es refereix al que després s'anomenarà Propuesta Sindical Prioritaria, la qual s'estava elaborant en aquelles dates.

Podemos encontrarnos con que haya un mayor auge de esa respuesta de la sociedad civil, a través de los sindicatos y otras asociaciones que empiezan a moverse, que haya incluso ligeros avances de lo que podríamos llamar la izquierda a la izquierda del PSOE, y que no obstante se derechice más la vida política, institucional o gubernamental. Yo creo que las grandes contradicciones a las que nos va a someter el modelo de crecimiento económico avalado en nuestra neoliberal Constitución, esas contradicciones se van a poner más de manifiesto en el próximo futuro, y a medida que nos acerquemos al 92, más. Ya se han adoptado las primeras medidas, tal vez por la falta de familiaridad y de cultura en torno a estos temas, como lo del sistema monetario europeo, yo creo que no se han debatido en profundidad, han pasado como un tema más o menos... como una cuestión, para mucha gente, de alta política que no va con ellos, además coincidiendo con la cumbre de Madrid [de la CE].

Sin embargo yo creo que hay ahí una apuesta muy fuerte de los poderes económicos de nuestro país y sobre todo de los países centrales por asegurarse el desequilibrio del propio Mercado único: tener un mercado único europeo pero con profundos desequilibrios que aseguren la supremacía de uno o dos países centrales y la indefinida supeditación de los países llamados periféricos, o sea, un Mercado único que no camina hacia la cohesión económica y social sino posiblemente hacia esa situación paradójica de integración en el mercado y sin embargo, si cabe el término, mayor desintegración económica y social, o menor cohesión económica y social incluso que la que tenemos actualmente si no se consigue corregir a tiempo ese tema.

Yo creo que eso va a endurecer los aspectos más negativos de la política económica neoliberal -en España y en Europa- y que lógicamente va a su vez a suscitar una mayor tensión y una mayor conflictividad social. Con expresiones que pueden

ser menos llamativas que el 14-D posiblemente pero de mayor calado, de mayor profundidad y más prolongadas en el tiempo que lo que es una huelga general en un momento determinado. Estoy pensando en formas de movilización más aglutinadoras de distintos colectivos, de distintos sectores de la producción, aunque no se de una confluencia general de toda la población laboral.

2. Torna el funcionalisme: la teoria de la societat dels dos terços

Yo creo que ya hemos terminado incorporando en nuestro lenguaje teorías que no son más que las apreciaciones viejas de los funcionalistas de siempre. El análisis de la sociedad de nuestro tiempo, estas teorías de la sociedad dual, de los dos tercios, y estas historias que han terminado -insistiendo incorporadas en el lenguaje de la izquierda y el de los sindicatos, yo creo que son una auténtica trampa mortal, un intento de bombardear ideológicamente, de llevar a las conciencias de las gentes que ya no estamos en una sociedad dividida en clases en función del papel que uno ocupa en el proceso productivo sino en una sociedad estratificada en función de los niveles de renta que tiene cada cual. Esta es una teoría tan vieja, si se quiere, como el propio marxismo, y que surge precisamente para combatir el análisis marxista de la división de la sociedad en clases. Han tenido una formulación que hay que reconocer afortunada, como es esto de la sociedad dual, de la sociedad de los dos tercios y estas historias, tan afortunada que algunos papanatas de la izquierda se la han tragado y la utilizan como el nuevo credo. Pero a lo que iba es a que... si se camina en esa dirección. Vemos muestras clarísimas y muy preocupantes en el dichoso Programa 2.000 hacia -pues eso- una apreciación de la sociedad completamente distinta: si la sociedad ha de articularse por los distintos estamentos o estratos que la

componen y no por las funciones productivas es evidente desde ese planteamiento que aquellos instrumentos de las clases sociales que les han servido, a las clases sociales, para disputarse la distribución de la riqueza o las condiciones de vida atendiendo al papel que cada cual ocupa en la producción, carecen de sentido y se prevea que los sindicatos no sirvan, que tengan que desaparecer y extinguirse en el futuro. ¿Qué cuerpos intermedios pueden inventarse?

Honradamente yo creo que esa es una teoría que tiende no hacia formulaciones nuevas sino hacia formulaciones viejísimas, pero viejísimas, de volver a considerar que el Estado no es más que un pacto entre los ciudadanos y el gobierno de turno al que le ceden soberanía votando una vez cada cuatro años, pero no es ejercer la soberanía sino ceder su soberanía al gobernante, que serán por lo tanto los gobiernos los que en ese pacto con los ciudadanos sean los únicos encargados, capacitados y legitimados de darles como contrapartida la seguridad que cada cual se merezca según el estrato social al que pertenece y asegurarles también la propiedad a los que puedan tenerla. Son teorías algunas de ellas que, aunque pueda parecer una exageración por mi parte, no sería sincero si no dijera que yo ahí veo hasta algunos elementos de Jean Bodino y del siglo XVI y de las primeras concepciones liberales de Montesquieu: la libertad para los propietarios y los demás, bueno pues sí, el Estado tiene que darles una seguridad social o una beneficencia social. Es si quieres el elemento menos salvaje frente a los utilitaristas y tal que aporta Montesquieu, pero no deja de ser viejísimo eso de que el Estado tiene que contemplar para ese pueblo que no puede tener la extrema igualdad -porque eso hace que se incorporen el pueblo llano y "portadores de muchas vilezas", creo que decía Montesquieu...- vamos, que la extrema igualdad es imposible, pero puesto que existen esos colectivos sociales el Estado de los propietarios, el Estado de los más

ricos, el Estado si se quiere del tercio que vive bien, le dará salario social en el sentido no del salario indirecto sino del asistencialismo miserable que a fin de cuentas es más barato que una política redistributiva y de auténtica protección social, en régimen conflictivo y como derecho para la igualdad de las personas. Yo creo que el asistencialismo al que apunta también la Comunidad Económica y el dichoso Programa 2.000, en el fondo es todo esto, es una teoría viejísima.

3. La nostra referència política: nosaltres mateixos

Tú me preguntabas con qué referencias políticas nos vamos a mover. Yo le dije a Nicolás Redondo que en este cuadro previsible de derechización de la vida gubernamental, institucional, y auge de los movimientos sociales, nosotros tenemos que pensar que nuestra referencia tendremos que ser nosotros mismos durante mucho tiempo. Si quieres, muy inducidos por esta coyuntura que yo preveo. Puedo estar equivocado, y además este país es imprevisible y en las próximas elecciones le pega un vuelco al mapa político, yo que sé. Pero hay una coyuntura en mi opinión que previsiblemente va a desarrollarse o va a evolucionar en la línea que he mencionado antes de este divorcio creciente entre sociedad civil y sociedad política; y en ese contexto la coyuntura nos obliga a que la referencia de los sindicatos seamos cada vez más nosotros mismos, a no delegar en referencias ajenas del movimiento sindical.

Pero al margen de lo coyuntural, de lo que le sirve a Comisiones Obreras, esto para nosotros es una apreciación estratégica hasta del origen mismo de Comisiones Obreras. Yo no considero que un partido obrero se haga referencia de un sindicato, base de los viejos modelos de relación, sean los modelos leninistas o los modelos socialdemócratas, que

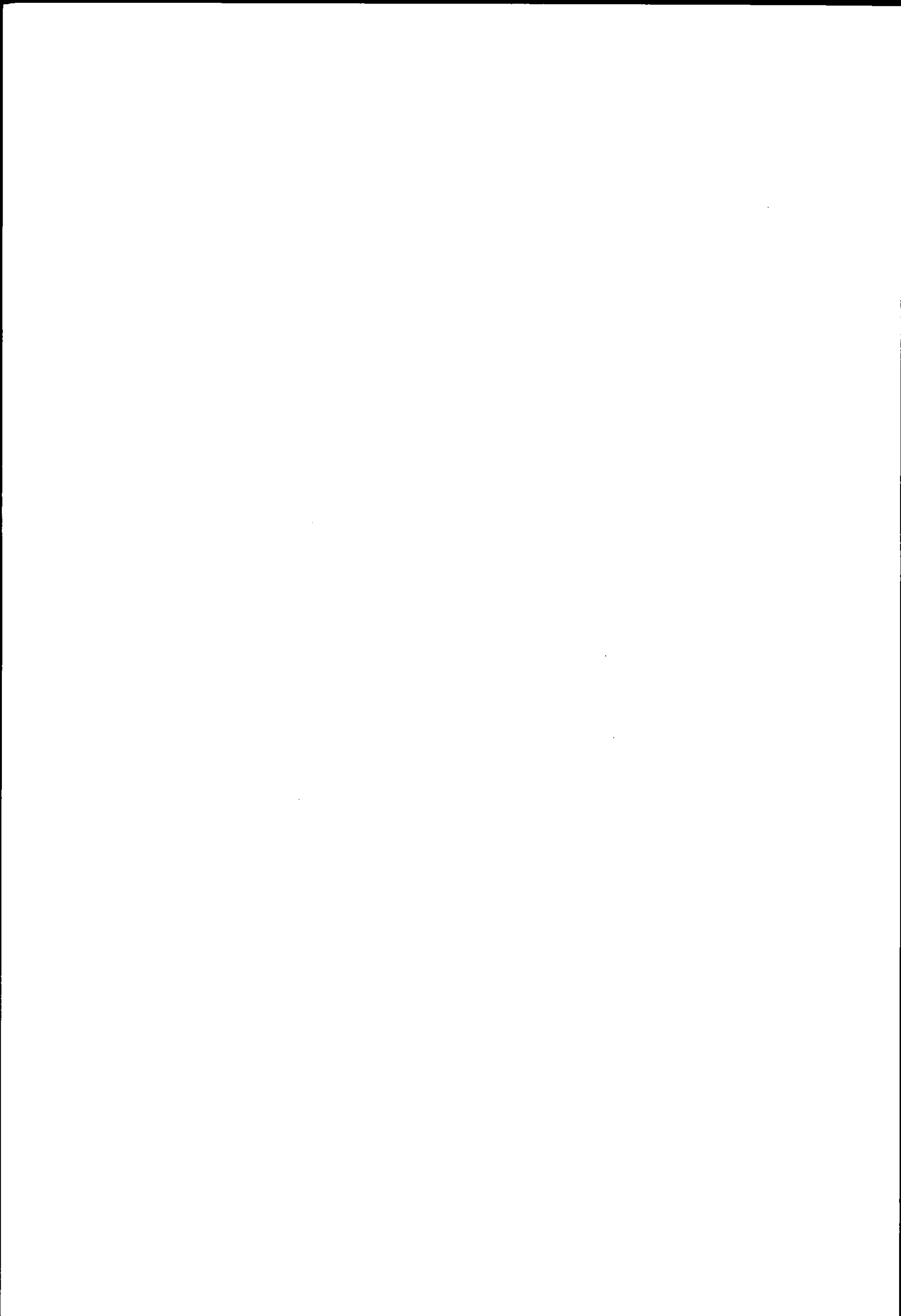
al margen de que los términos puedan ser más estridentes en un caso que en otro, es decir, hay connotaciones más negativas cuando se habla de modelos leninistas que cuando se habla de modelos socialdemócratas pero en el fondo yo no sé cuál es el peor, a mí me parece que el modelo socialdemócrata, de estar permanentemente, ya sea en la oposición ya sea cuando se llega al gobierno, utilizando al sindicato en función del valor supremo del partido, pues es también muy negativo, muy malo. Nosotros surgimos no como producto de un laboratorio partidario, no hemos surgido del laboratorio de un partido político sino de otro tipo de cosas, como cosas espontáneas y tal, y luego hemos ido configurando una cierta teoría sindical distinta que tal vez de una manera un tanto hortera denominamos "sindicalismo de nuevo tipo". Pero esto tiene una gran ventaja, que es que nuestra evolución sindical nos permite nuestra trayectoria sindical más joven, más reciente que la de los sindicatos históricos, nos permite tener más flexibilidad: podemos incorporar elementos nuevos a la teoría del sindicato sin que se tambaleen cimientos de hace cien años. Una de esas cosas es precisamente -lo que te comentaba- que un partido obrero no es la referencia de un sindicato, en todo caso, si es capaz de lograrlo, será la referencia de los trabajadores (si es un partido obrero) pero no es la referencia de los trabajadores con el sindicato como interpuesto. Este es un elemento que se ha vuelto a poner de relieve o de actualidad en el debate entre los sindicatos y los partidos justamente desde el 14-D cuando con actitudes que yo considero bien intencionadas pero políticamente torpes, determinados partidos de la izquierda se han presentado como los referentes de la plataforma de los sindicatos en el 14-D. Y en esto han perdido tal vez la oportunidad de trabajar como referentes directos de los trabajadores, es decir, elaborando sus propias propuestas y alternativas que podrían incorporar

propuestas de los sindicatos. Pero ser el referente de los sindicatos es ya de entrada y por definición colocar un cuerpo intermedio entre partido y trabajadores, en una sociedad mucho más compleja donde la propia consideración del trabajador se ha diversificado muchísimo, etc. Resumo esto.

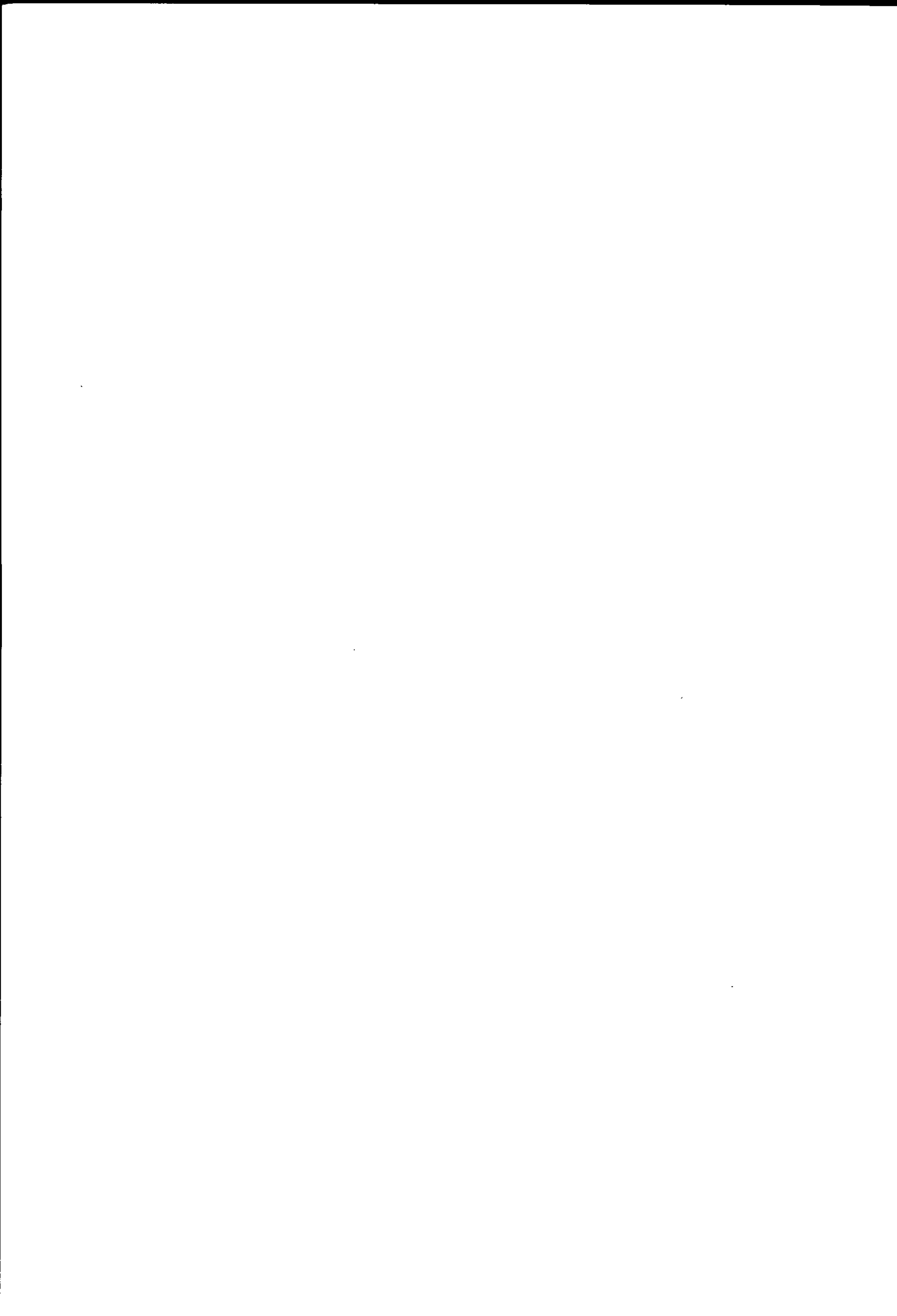
4. Els sindicats necessitem reequilibrar la transició

En nuestro caso, por concepción estratégica y ayudados también por la coyuntura, nuestra referencia va a ser el movimiento sindical, no la referencia política. Pero además de eso, también por otra razón que parte de la reflexión de cómo se ha dado la transición española y cómo consideramos nosotros el estado actual de la democracia española. Nosotros necesitamos conseguir el reequilibrio de aquello que se ha estado desequilibrando desde el primer día de la transición, el reequilibrio entre lo social y lo político. Es decir, la autonomía de lo social, revalidar su papel y su influencia en la sociedad actual, en la sociedad moderna, por sí mismo, es para mí un elemento fundamental si se quiere desarrollar la propia democracia. Mantener lo social como algo subsidiario y dependiente de lo político, y no me refiero sólo a las relaciones sindicatos-partidos, no lo considero respecto de los partidos, sino respecto del entramado político, yo creo que si mantenemos esta subsidiariedad en España, en Europa, en cualquier país industrializado, las democracias irán perdiendo fuerza, irán perdiendo vigor, se irán esclerotizando. Por otra parte, creo que el cambio económico, social, que planteamos los sindicatos requeriría cambios políticos de tal envergadura que no son previsibles a medio plazo y que incluso aunque se diera un reequilibrio de las propias fuerzas políticas de la izquierda, en las condiciones actuales de internacionalización de la economía, etc., tendríamos también momentos de choque y de confrontación con esa nueva configuración política hipotética

o hipotéticamente más favorable a las tesis actuales de los sindicatos. O sea, que por todo tipo de razones, mire por donde mire, yo no veo que en el futuro próximo ni los sindicatos en su conjunto ni ninguno de ellos en particular pueda volver a formas de relación y de entendimiento con partidos o con gobiernos similares a las que hubo antes del conflicto social que se da en nuestro país desde el año 86-87.

REFLEXIONS ENTORN DEL 14-D: NICOLAS REDONDO (UGT)

(I) EL MODEL ESPANYOL DE CONCERTACIO

(I.1) Les grans preocupacions sindicals que justifiquen la concertació

Lo que ha habido en materia de concertación es una preocupación por parte de los sindicatos: qué es lo que pasaba en los centros de trabajo. Luego muchas de las veces, como los acuerdos eran interconfederales, uno tenía un poco la vivencia, yo diría la necesaria firmeza, la movilización de los sindicatos a nivel de fábrica, a nivel de empresa, incluso a niveles provinciales, porque, venía en cierta medida -en el mejor sentido de la palabra- ahormado todo un tipo de negociaciones. Entonces, muchas veces decíamos: "bueno, ¿cómo seguimos impulsando a los sindicatos? ¿cómo les damos fuerza?". Y decíamos muchas veces que podría ser una negociación, en cierta medida, "en cascada": no tratar los mismos temas a todos los niveles sino unos temas a un nivel determinado y luego, a otros niveles, otra serie de temas que podían enriquecer lo que eran las reivindicaciones y, al mismo tiempo, fortalecer el movimiento sindical dándole mayor brío, mayor músculo.

(...) Concertación que estaba dirigida, por otra parte, a darle una salida, valga la palabra y la digo con prudencia, darle una cierta salida progresista, o por lo menos no tan dura, a toda una crisis económica. Yo personalmente creo que influyó menos la transición democrática que una situación de crisis económica, aunque había, efectivamente, los dos factores un poco que confluían en ese sentido; pero si me dijeran "bueno, ¿qué fue lo decisivo?", fue la crisis económica y no la transición democrática, que también era compleja y era una situación que aquí también pues un poco gravitaba. Entonces, en este sentido de la crisis económica nos pareció que era prudente llegar a acuerdos con los gobiernos de turno, independientemente del color del

Gobierno. Habría que recordar que hicimos un acuerdo sobre el Estatuto de los Trabajadores en aquel entonces, en 1980, con un Gobierno que se puede calificar de derechas que era el de Adolfo Suárez, hicimos también luego un Acuerdo Nacional sobre el Empleo, que presupuso una pérdida del poder adquisitivo de los trabajadores en activo, con Calvo Sotelo. Y hemos tenido acuerdos también con los gobiernos socialistas. Nos pareció prudente tener ese tipo de política de concertación y de acuerdos.

(I.2) L'estratègia sindical davant del nou context de recuperació (1985-1987)

Entonces, según fue pasando el tiempo hubo, de alguna manera, una modificación de la situación económica, una mejora en la situación económica, que en gran medida también esta situación económica se modificó por situaciones de tipo internacional (...). Entonces dijimos: ahora la situación ha cambiado, pero no sólo en cuanto a una situación de unas mejoras más cuantitativas. ¿Qué queríamos decir con esto? Tenemos que pasar a otra política, a una política de mayor poder adquisitivo, de un crecimiento de las rentas salariales pero, al mismo tiempo, una especie de política reformista - valga la palabra- la cual vaya presuponiendo una serie de cambios de estructuras que haga, efectivamente, que esta sociedad esté mucho más vertebrada, sea consiguientemente más democrática, con mayor participación de los sindicatos y también con un crecimiento de los gastos sociales, cosa que hasta ahora no se ha hecho. Luego, según fue cambiando la situación dijimos: bueno, tenemos que modificar lo que es la política de concertación de acuerdos y en dos vertientes: una, en cuanto al crecimiento salarial, las mejoras económicas, lo que puede ser, efectivamente, las mejores prestaciones sociales, etc. porque, además, estimábamos que

lo que era deseable era también perfectamente -me parece a mí- asumible porque estaba en el marco de lo posible: no hemos hecho nunca el disparate de reivindicar cosas que no fueran posibles y hemos tenido la prudencia de lo que deseábamos, a último lo analizábamos, y estaba dentro del marco de lo posible. Y había, al tiempo, una exigencia que era la modificación -valga la palabra- ...lo que hemos llamado una política de reformas que podía ser una política pues tendente -por simplificar siempre- a un mayor contenido de tipo socialdemócrata (...). Habíamos pedido una mayor participación, reformas del INEM, cuando hablábamos, por ejemplo, de "no solamente más" sino "más y mejor" empleo, huyendo de la falsa antinomia (yo creo que este es el Gobierno de las falsas antinomias en el cual dicen: "¿Ustedes qué quieren, más empleo temporal o menos empleo fijo?" ;Como si fuesen términos contrapuestos! Lo mismo que es una falsa antinomia lo que se dice "¿Qué es más socialista: el crecer los salarios o el reducir la inflación?" "Oiga usted, no me ponga en ese dilema porque es una estupidez, ¿no?.")

(I.3) El fracàs de les pressions sindicals per reformular la concertació

Esto nos llevó a un fracaso tremendo. La cosa más chocante del mundo era que el discurso del Gobierno socialista era igual en el 87 que en el 82, y habían pasado 5 años, y sin sobrestimar el valor de lo que había ocurrido, había ocurrido algo. Y había ocurrido una mejora económica, sin magnificarla, había ocurrido el asentamiento de la vida política, la superación de viejos traumas y de períodos de involuciones, debía de haber ocurrido una sociedad mucho más viva y tal. Entonces dijimos: "Mire, ha llegado el momento este y claro, nos encontramos con que ustedes están con el mismo discurso del 82; adapte los comportamientos a lo del 86-87, que algo ha cambiado, y usted no puede estar con la

política económica -por ejemplo- basada exclusivamente en el crecimiento de los excedentes y en el control de los salarios. Y a continuación: ¿qué hacemos para ir modificando efectivamente las estructuras y para que pueda haber efectivamente lo que hemos denominado el giro social, en el cual usted sea mucho más sensible a esos sectores desfavorecidos a los cuales usted hasta ahora ha ignorado". Porque la verdad es que no ha habido ningún crecimiento de las prestaciones sociales. Eso llevó al más rotundo de los fracasos. Algunas veces en un tono de sorna decimos que fuimos capaces de negociar sacrificios y nos pusimos de acuerdo y lo que fue imposible es negociar ya beneficios, además, con una postura absolutamente, bajo nuestro punto de vista, pues cicatera por parte del Gobierno.

(II) EL CONFLICTE EN LA SOCIALDEMOCRACIA ESPANYOLA

(II.1) La generació del conflicte entre UGT i el govern PSOE.

1. Els factors desencadenadors

Las diferencias con el Gobierno vienen desde el 82, con el famoso establecimiento de las 40 horas, el cual si estaba en el Programa socialista fue porque nosotros lo impusimos, con muchas dificultades y discusiones y muchos enfrentamientos. Y luego, era un tema que se quería soslayar posponiendo su aplicación a más largo plazo. Tuvimos temas también como la reconversión industrial, con aceros especiales... Tuvimos todo un proceso que nos preocupaba, con aquellas medidas del ministro en aquel entonces Miguel Boyer en que dijimos: ... hay un principio en el que podemos estar de acuerdo que es una política de sacrificio, de aceptar una política de rigor, pero esperando que en el momento debido esa política de rigor pues conlleve una sociedad mucho más integrada, mucho más justa y no más

dualizada. Entonces, es un proceso que cada vez se va agudizando (...) Dices en el 82: "¿iremos a peor? No parece" Y luego, llega el 84, y el 85 con la reconversión, y luego el 85-86 con la ley de pensiones, y luego llega... cuando llega la ley de pensiones, voto en contra para la devolución del proyecto [de ley] porque era un recorte claro y terminante a los pensionistas. Y luego te encuentras con la dimisión de nosotros [N. Redondo y A. Saracíbar] como diputados porque son medidas que son -desde nuestro punto de vista- inadmisibles, y te encuentras que dejas de asistir a la Ejecutiva del Partido... Pero no solamente es una cosa personal; estamos viendo que eso responde a unos conceptos políticos e incluso ideológicos de otro tipo. (...) Es el típico discurso conservador, dicen: "no, no, solamente atenderemos lo social después de haber solucionado lo económico"; "oiga, pero usted qué me está contando": es la famosa simultaneidad de las fuerzas progresistas que aquí quiebra de manera total y absoluta. Y, claro, eso te hace decir: "pero ¿qué es esto? ¿quién, de verdad, bajo un punto de vista de una izquierda moderada, socialdemócrata, dice 'primero solucionemos lo económico para después entrar ya en lo social'; o es más: 'hagamos que crezca la tarta para después repartir'". Es el típico discurso de tipo conservador. (...)

La situación más clara se manifiesta en el año 86, en la cual termina el año 86 y pedimos entonces una negociación de crecimientos reales. La gente tiene capacidad de olvido. (...) En el 87 recuerdo que pedimos una banda 5-7 de salarios, que es cuando salió toda aquella campaña en contra de la UGT diciendo que nos queríamos cargar la economía, nos queríamos cargar la política de contención de precios, que es cuando aquellas famosas declaraciones de Solchaga que dijo a los empresarios: "no suban ustedes más del 5% que el Gobierno lo tendrá en cuenta rebajándoles efectivamente las

cotizaciones a la Seguridad Social". (...) La bronca la tuvimos con Felipe [González] cuando le pedimos una banda 5-7. Felipe dijo: "no puede ser". "Pero es que -mira- hay gente del propio Partido Socialista, hay gente de los economistas, que piensan que la banda 5-7, que el salario nunca sube a 7, pues permite, efectivamente, que sigas la política contra la inflación, la política de saneamiento, etc." Claro, dicho ahora... porque, claro, la subida fue del 6,8 y -como recuerdas- fue el mejor año económico. (...) Esto es un concepto bastante conservador en lo cual hay que primar las altas rentas, que tienen capacidad de ahorro, en detrimento de las rentas salariales que a último dicen que gastan, efectivamente y consiguientemente, pues hay menos ahorro, menos inversión... Es lo típico que se estaba haciendo en toda Europa. (...) Cuando me parece a mí que se manifiesta, que es una especie ya como de certificación, es cuando empiezas ya el año 87, estás pidiendo con la mayor prudencia mayores inversiones públicas, estamos viendo la situación de la sanidad, la situación de las carreteras, etc. Una situación con prudencia, efectivamente, que se vea que hay una especie de sensibilidad determinada. Yo creo que habría que mirarlo... A último yo ya soy muy cauto. Digo ¡hombre! lo peor, lo peor... pues mire usted, aquí parece que cada día que pasa va a lo peor... Es en el 87, en un proceso gradual, y además que nosotros lo conocemos mucho mejor porque, claro, hemos estado directamente negociando, hemos tenido muchas entrevistas, hemos oído argumentos, hemos oído cerrazones, hemos oído por ejemplo que dicen "no, no, yo necesito un sindicato que me legitime al 100%". "Pero al 100% ¿qué?". "Al 100% todo". No puede ser.

Entrevistador: ¿Pero esto por parte de quién?

Del propio Presidente del Gobierno.

2. Creixement per reformar vs. reformes per anivellar

Ellos dicen por ejemplo: "¿para qué me sirve un sindicato si no me legitima siempre al 100%? Es la primera constatación que se hace. Luego, a continuación, se dice: "mira, hombre, es que yo tengo que gobernar para 38 millones o 40 millones de ciudadanos". "Pero usted está gobernando desde una base determinada, desde un programa determinado y desde un apoyo electoral determinado". Claro, a último, entonces ¿qué es lo que puede pasar aquí? ¿Que no hay ninguna diferencia entre opciones de progreso y opciones conservadoras, con ese argumento? Usted tiene que gobernar para 40 millones de ciudadanos y es lógico, pero en base a una plataforma electoral que usted ha contrastado con las fuerzas conservadoras -valga la palabra- y que tiene un apoyo electoral y en función de eso, efectivamente, usted trabaja para 40 millones de ciudadanos pero en función de una plataforma electoral determinada y tiene una política que se diferencia en algo, o en bastante, a una política de las fuerzas conservadoras. Usted dice: "mire usted, es que necesito el apoyo para ir a una serie de medidas que son necesarias". Entonces los sindicatos, la UGT, dicen: "de acuerdo". Y hemos estado efectivamente apoyando a los sucesivos gobiernos, incluso al gobierno socialista, con el cual hemos sido más generosos que con ningún otro en esa política de ajuste, hasta llegar a una situación de conciencia: aquí hace falta efectivamente, y no se puede cambiar de manera copernicana, de manera radical la situación, ni queremos poner en peligro todo lo que se ha hecho con un gran sacrificio, pero ahora sí que ha llegado, de alguna manera, la fórmula de modular al otro. Entonces se nos contesta: no, no, sigamos así. ¿Cuanto? Veinticinco años más. ¡Y con un crecimiento del 5% a veinticinco años más, hay que ver donde llegamos! Y con un crecimiento de las

tensiones sociales de la misma manera, con una degradación del medio ambiente de la misma manera, con una disparidad en la distribución de la renta de la misma manera, con una polarización en cierta manera de los beneficios en contra de bolsas de pobreza de la misma manera... pues es evidente que en 25 años han creado aquí una sociedad absolutamente disparatada. Y es lo que decimos nosotros.

3. L'estratègia antisindical de la direcció del PSOE

El Partido Socialista tiene una base sociológica dentro de la cual hay una parte de clase trabajadora o de clase asalariada -como quieras decir-. (Yo creo que el término, es mejor clase trabajadora, porque ahí están, efectivamente, los que están parados también y los jubilados y todo esto, y ahora parece que el asalariado es solamente el que tiene el trabajo fijo.) Luego digamos que tiene una base sociológica de tipo trabajador o trabajadora, otra cosa es cómo efectivamente se manifiesta esto. (...) En las bases sociológicas se apoya una opción política determinada en función también de otras alternativas si las hay o no las hay. Luego hay ciertas inercias, en fin, yo creo que eso es un problema bastante complejo. Luego hay un temor a "que viene la derecha" cosas que a uno le espantan. Yo creo que hay muchas situaciones a tener muy en cuenta. Pero no quisiera entrar en este sentido porque, como digo, a último lo del Partido no cabe ninguna duda que sustancialmente es un partido que está compuesto por militantes, trabajadores, capas -por decirlo de alguna manera- populares, sectores menos favorecidos... Dicho todo esto, a último, lo que se intenta manifiestamente es una táctica tan vieja como el mundo: disparar por encima de lo que pueden ser los dirigentes de una organización para decirles "no, si ustedes no tienen la culpa miembros trabajadores de los sindicatos,

aquí lo que tienen es una dirección malvada y perversa". Esto entra dentro de... Es lastimoso.

4. El sarcasme dels "sindicats corporatius"

¿"Sindicatos corporativizados"? ¿Pero qué es eso? Si somos corporativizados, es incondicional el apoyo ¿no? La famosa frase de Solchaga sobre los sindicatos y el Colegio de Abogados me parece una perversión. (...)

Hay una cultura que está primando, la cultura de la derecha. Pero no solamente en España, en términos generales en toda Europa. Si aquí, lo que me parece a mí cuando dicen que las ideologías están en crisis... no, no. Lo que pasa es que parecía que la ideología era un patrimonio casi de la izquierda. Ahora los verdaderos debates de tipo ideológico, la influencia de tipo ideológico es la de la derecha, sustancialmente. Entonces, bueno, ahí los tienes y además toda esta cultura de la derecha es la que está primando. Algunas veces lo decimos un poco de broma: los errores económicos se superan con más o menos tiempo, los errores de tipo cultural exigen mucho, mucho más tiempo en superarlos ya que estamos -en Europa, y aquí de manera más acentuada- en un profundo error cultural: estamos vendiendo, efectivamente, lo que son los valores de la derecha. Por ejemplo, hablamos de bienes comunes de la sociedad. Aquí la palabra "altruismo" es una broma, corres el riesgo de que te tomen por un... Aquí la solidaridad, en absoluto. Los bienes colectivos, una especie de -por decirlo de alguna manera- pues de, no sé, de honestidad pública. Entonces, hay una campaña. (...) La campaña es cuando te vienen a decir que no es verdad, dicen: "mire usted, es que ustedes son corporativos y solamente defienden, efectivamente, a los trabajadores en activo" "Oiga usted, si lo que hemos hecho es sacrificar a los activos para mejorar las condiciones de los pasivos". Y el 14-D, a último, la paradoja es que es la

lucha más solidaria de los trabajadores para beneficiar en gran medida a los que eran pasivos, que eso, a último, son los jóvenes sin trabajo, que son los jubilados y todo eso. Pero hay esa campaña.

(II.2) L'ideari socialdemòcrata

Hay una cosa fundamental: primero es el apoyo de la socialdemocracia y el Partido Socialista y el mismo gobierno a los sindicatos. Una de las cosas típicas de la socialdemocracia. Segunda cosa típica de la socialdemocracia, efectivamente, la política de concertación, un basamento de la socialdemocracia en la cual hay confluencia de intereses desde el movimiento sindical al movimiento político, incluso un acuerdo en una integración pues muy profunda con la sociedad. Y luego también dentro de la socialdemocracia lo que parece elemental es un poco la constitución de lo que se puede calificar como un Estado del bienestar.

(II.3) Caracterització de l'etapa de govern PSOE

1. De la lluita de classes a la política neoliberal

Cuando se oye como una especie de un cierto sonsonete de decir: "no, no... ha habido una acomodación del Gobierno y del Partido Socialista pues muy inteligente, porque ha dejado aquel socialismo radical para pasar a ser una especie de socialdemocracia". Y esto, claro, no tiene nada que ver con lo que está pasando aquí, ni con la socialdemocracia, y es un engaño, en cierta medida. Aquí ha habido una especie de casi casi "epilepsia" o de "movimiento espasmódico". Aquí se pasó de la lucha de clases pues a una situación extrema de tipo contrario que es una política -califíquese como se

califique, y con prudencia- pues de tipo más o menos neoliberal.

A mí me parece que esto no tiene mucho parecido con la socialdemocracia, y a último hay que mirar también varias situaciones. Yo creo que este es un gobierno más profundamente inclinado a una política neoliberal, que no tiene nada que ver con la socialdemocracia. Y es más, que por sus comportamientos se basa en unos principios que pueden ser equiparables a los de cualquier gobierno conservador. No se me diga luego, efectivamente, que "si viene un gobierno conservador, pues será peor". Hombre, hay diferencias entre los gobiernos conservadores como el Sr. Kohl y la Sra. Thatcher. Pero claro, si se me dice, bueno, que con un gobierno conservador sería peor, ya no es la distinción entre lo bueno y lo malo, sería distinguir entre lo malo y lo peor. Con esto quiero decir que de todas las recetas que está haciendo este gobierno ninguna de ellas tiene un contenido elementalmente socialdemócrata.

2. A Espanya no hi ha condicions per a una política socialdemòcrata ni voluntat d'aplicar-la.

Cavaco Silva se califica de socialdemócrata y es profundamente de derechas. Lo que pasa es que la socialdemocracia es una envoltura que legitima comportamientos que no corresponden a la socialdemocracia. Y ¿por qué no es éste, el PSOE, un partido socialdemócrata? Pues porque, a último, no hay condiciones tampoco para la aplicación de la socialdemocracia aquí; aquí es un socialismo del sur de Europa que se distingue por su liderazgo, casi casi exclusivo, por su capacidad de que una persona... pues tenemos el caso de Grecia, Italia, Portugal, España... no es tampoco ese partido socialdemócrata que es fuerte en Austria, en Suecia... que presupone que de cada cinco votantes, por ejemplo, pues uno es miembro del Partido

Socialdemócrata. Aquí a último, del Partido Socialista, pues de cada 50 o 60 votantes será uno miembro, porque la socialdemocracia se ha desarrollado en situaciones de una cierta economía de expansión después de muchos años, con una cultura, una tradición, que aquí no han existido. Consiguientemente, a mí me parece, de verdad, que lo que puede ser una transformación de estructuras, por ejemplo, en la socialdemocracia, sobre todo los escandinavos, lo que hacen es un planteamiento casi casi sujeto no ya tanto, por ejemplo, a reducir la inflación, como a una preocupación de reducir el paro, que tiene una cierta capacidad de distribuir mejor la riqueza. Yo creo que lamentablemente cuando aquí dice algún miembro del Partido Socialista "este partido no es socialdemócrata" lo dice en un tono además como si tuviera la socialdemocracia un contenido peyorativo; yo creo que, lamentablemente, bajo ese punto de vista es que no vamos a pasar por ninguna experiencia socialdemócrata. (...)

Aquí lo que no hay es ninguna capacidad reformista, ninguna intencionalidad, ninguna voluntad política. O sea, no es solamente un problema de que la situación económica o una situación dada pues cree más inconvenientes y más dificultades a la implantación de una política socialdemócrata. Es que aquí no hay voluntad de aplicar una política mínimamente reformista. Y aquí, a último, lo que se deja sustancialmente todo es un poco al juego de lo que es las reglas de la economía de mercado. Entonces, parece que esta, efectivamente, es la forma, esta libertad de economía de mercado, la que soluciona todos los problemas sin ninguna reglamentación, etc. (...)

Como te decía, se ha ido del más profundo -no sé- partido marxista, o la lucha de clases, de una cosa absolutamente casi espasmódica, casi epiléptica, convulsa, a otra situación diametralmente distinta. Hombre, todo el recetario

que se está aplicando no tiene nada que ver con la socialdemocracia. Y no digo que en algunos aspectos no haya que tomar medidas de este tipo, de rigor o de dureza, pero, en su conjunto, como una serie de medidas, por decirlo así, globales, pues no reviste efectivamente ningún aspecto -me parece a mí- genuinamente socialdemócrata. (...)

Y luego hay una cosa que también habría que mirar, y eso es más difícil ya, porque tiene menos explicación racional: la propia composición del partido. Un poco por su inserción en la sociedad, la socialdemocracia tiene un contenido en el propio partido que refleja los estamentos, la dirección de la sociedad (...). ¿Aquí qué es lo que puede estar pasando? Pues que puede haber efectivamente un partido que cada vez está más lejos de la realidad social, pero, además, no es que esté más lejos de la realidad social porque tenga esa inclinación, sino porque las condiciones objetivas en las cuales efectivamente está operando, y el contenido de este partido, le llevan a ello. Por ejemplo, si hay un porcentaje de un 90% en la dirección de un partido, sea el que sea, y está compuesto por cargos a la vez orgánicos e institucionales, eso lleva a una situación dada. Tiene comparación con otros países, con otros sistemas. ¿Esto es una cierta burocratización...? No lo sé. ¿Esclerosis? No quiero calificar, pero no cabe ninguna duda que una organización necesita pues la savia, la viveza, de lo que es el conjunto de la sociedad, y que, efectivamente, dirigentes de cualquier organización, y lo mismo en el campo sindical, tengan los problemas que tiene el común de los ciudadanos y cuando llegue el otoño tenga también sus dificultades para poder comprar su abrigo y equipar a los niños para ir a la escuela, y tenga problemas con una vivienda social... Y no digo que todos tengan que ser así, no estoy pidiendo una quimera ni una estupidez pero corresponde que la dirección de una organización pues tenga

esos mismos problemas. Yo creo que el peligro que hay aquí es caer en el populismo. Yo no sé si estaremos más cerca de un partido parecido a -valga la palabra y habría que analizarlo mejor, lo digo simplemente- mucho más parecido al partido demócrata norteamericano que a una socialdemocracia.

3. Partit interclassista, sindicat autònom

El movimiento obrero no tiene ningún parecido ahora con el de hace 50 o 60 años. Ha cambiado, efectivamente, el contenido, lo que puede ser el movimiento obrero. Entonces, aquello de los dos brazos y las dos piernas del movimiento obrero, el partido y el sindicato, pues hay que discutirlo.

Aquí muchas veces la gente del partido, cuando les interesa, es un partido moderno que cuando quiere se remonta a Pablo Iglesias, y entonces, lo que quiere es el apoyo sistemático del sindicato para legitimar su política como gobierno. Pero no teniendo en cuenta que han pasado 60 o 70 años y que el partido ya, como todos los partidos socialistas y socialdemócratas, se ha hecho sustancialmente interclasista. Paradójicamente, conservan mucho más la tradición y el contenido los partidos socialdemócratas que los que se llaman socialistas. Claro, todos los partidos en Europa se han hecho, en cierta medida, interclasistas, y además es lógico, lo que no pretenden es hacer la revolución con la toma del Palacio de Invierno, lo que pretenden es gestionar de manera más justa las sociedades capitalistas. Luego, para poder gobernar, tiene que llegar a amplias capas de la sociedad y no solamente a los trabajadores, con lo que lleva que esos partidos entran en contradicción con lo que es el movimiento obrero.

El movimiento obrero ha cambiado: ha habido una terciarización de la economía, ha habido un crecimiento del sector terciario, la llegada de la mujer al campo de

trabajo... Y aquel sindicalismo industrial y masculino, pues está desapareciendo. Convivirá lo nuevo con lo viejo durante tiempo pero se está superando. Y en los partidos, aunque no se quiera reconocer, pero yo creo que sí se reconoce, pero es que a lo último es verdad: son partidos, en el más profundo término, interclasistas. Y no estoy haciendo un juicio negativo, es una constatación. Y dices: "bueno, aquí ¿qué es lo que ocurre? ¿hacia dónde se va?"; pues se va a que las relaciones partido-sindicato tienen que cambiar. Lo que no presupone que el sindicato apoye al partido en determinadas situaciones pero no como aquella especie de organización de masas al servicio del partido y éste como instrumento casi aristocrático de la revolución. Porque, además, paradójicamente, lo que no nos corresponde del 14 de diciembre... quienes han catalizado el 14 de diciembre han sido los sindicatos, cuando me parece que lo lógico hubiera sido que hubiesen sido los partidos políticos ; de izquierda, vamos! ¿Por qué? Porque un partido discrepa siempre por motivaciones ideológicas o políticas para cambiar realmente la realidad. A un sindicato, en términos generales, se viene para defender los intereses como trabajador. Luego, siempre son mucho más exigentes, o deben serlo, los partidos en cuanto a la conformación política e ideológica de sus afiliados. No es que sea ninguna tesis leninista, es una cosa lógica además. Eso ha cambiado. Ha cambiado pero se quiere mantener cuando así conviene esa situación. Dicen: "hay que ver, si están anclados en el pasado [los sindicatos]; "oiga, que no", "que si usted me dice que yo me comporte como en la época de Pablo Iglesias... quien está anclado en el pasado es usted".

Hay una cierta confusión en cuanto a tener un referente político ¿no? Que ojalá hubiera referente político. Si no lo hay, no se puede dramatizar. Hay que tener muy en cuenta, por ejemplo, que en esta bipolaridad sindical difícilmente

un hombre dirigente de CCOO dice que tiene como referente político al Partido comunista. Pero por una razón elemental, entre otras cosas porque Izquierda Unida tiene siete diputados y difícilmente puede ser referente político, y hay que ser mínimamente coherentes. Entonces, claro, hay una obsesión -me parece- también un poco tradicional: "oiga, ¿cuál es nuestro referente político?" Oiga, pues mire usted, nosotros tenemos nuestro referente, que es el contenido político, es el contenido ideológico, es la orientación, y es de verdad que podemos intentar confluir -y debemos intentar confluir- con un partido político que nos sirve, no ya de una referencia... pues no sé, mayestática, en la cual hay una especie de postrarse, una especie de reverencia. No, no. Ese referente político está en función de la cotidianeidad, de los comportamientos diarios.

(II.4) Caracterització del PSOE actual.

1. Exaltació del líder i clientelisme intern

Una cosa elemental en la izquierda: confiar más en las estructuras que en las personas. Yo creo que es así. Entonces, muchas de las veces, con alguna de la gente que está en la Ejecutiva, pues hemos tenido, como siempre tienes, dices: "oye, pero ¿esto estará bien así? ¿no hará falta un mayor control?". Y compartíamos inquietudes y preocupaciones. Veíamos actitudes de irresponsabilidad, efectivamente, y de una exaltación al líder. Porque, bueno, dicho de una manera prudente y con el respeto que me merece cualquier persona, en este caso Felipe González, es verdad, siempre ha habido una relación, yo diría como una especie de cordón umbilical que se alimentaba: Felipe es por lo que ha sido sustancialmente el Partido Socialista, y el Partido Socialista ha obtenido resultados, en cierta manera, por lo que ha sido Felipe. Con lo que quiero decir que Felipe ha

llegado donde ha llegado porque ha habido una memoria histórica de un Partido Socialista Obrero Español y, a último, bueno, no digo que se haya aprovechado en el sentido negativo, ha salido favorecido de esta situación. Y el partido también es verdad que ha salido también favorecido por la capacidad de liderazgo que en los sondeos se manifestaba muchas veces muy por encima de lo que era la inclinación de voto para el partido. (...)

Hay otra mucha gente en el PSOE que dice: "yo no hablo nada porque es que tengo un estatuto determinado y consiguientemente... tengo un cargo orgánico y tengo un cargo institucional.

2. Monolitisme organitzatiu entorn de l'aparell de govern

Lo que se pretende es legitimar toda una política con un concepto, que me parece que es bastante mesiánico, en el cual todo empieza y termina en el Gobierno. Y además es una especie de tendencia hegemónica en la cual quiere tener el partido, quiere tener su Banca, quiere tener su sindicato, posiblemente quisiera tener su Iglesia, quisiera tener su todo. Estoy exagerando un poco... (...) Aquí, dicho de una manera muy lineal, muy simplista, parece que el partido se ha subsumido, en cierta medida, en el Gobierno.

3. I una orientació política que no és d'esquerra

La propia política económica es una manifestación clara de un comportamiento que se puede clasificar como de neoliberal. ¿En qué sentido? En que se basa estrictamente en incrementar los excedentes y beneficios de los empresarios a cambio de, en gran medida, controlar las rentas salariales. (...)

Habría que mirar sustancialmente en quién descansa este Gobierno; yo creo que descansa mucho más en los empresarios que en sus aliados naturales. Parece evidente que dices

"bueno, si en alguien descansa de manera efectivamente bien este gobierno es en la derecha económica", hasta que llega a decir una parte de esta derecha económica: "esto es un buen gobierno, y lo está haciendo muy bien". (...)

En los países escandinavos incluso a los partidos que son conservadores se les llega a decir "los partidos burgueses". Tienen una política distinta, no digo que la tengan diametralmente distinta, pero sí, efectivamente, muy distinta, en la cual, bueno, tienen una forma de vida determinada, tienen un Estado de bienestar determinado, que eso no se puede hacer de la noche a la mañana, son procesos que llevan a esto. Aquí la discusión que habría que mirar no es ya el problema del ritmo, que eso, a último, no somos tampoco tan impacientes, lo que habría que mirar es si vamos en la buena dirección. (...) Si el tema es que no es un problema de ritmo; bajo nuestro punto de vista es un problema de dirección y, consiguientemente, aquí estamos: aquí la riqueza creada se reparte injustamente; los sectores menos favorecidos están realmente mal; los que tienen derecho al salario mínimo, han perdido un 10% de poder adquisitivo; los gastos sociales están en un 20% del PIB, desde el 82, somos el segundo país por la cola, solamente por encima de Portugal... Pues hay una serie de datos que están ahí, y sin embargo dicen: "oiga, que somos un gobierno de izquierdas". Pues está muy bien, usted lo dirá y me parece muy bien, pero ¿en qué se plasma que sea usted de izquierdas? Dejémonos ya de palabras.

(III) NOVES CONDICIONS, NOU SINDICALISME

Lo que tienen que hacer los sindicatos -al igual que los partidos políticos- es acomodarse a una situación nueva que se caracteriza por la terciarización de la economía y, a último, por una revolución tecnológica y porque también las

clases trabajadoras, la clase trabajadora, es mucho más diversa, mucho más individualista en el sentido estimable de la palabra, que tiene efectivamente otras necesidades, porque es mucho más culta, mucho más leída, y, efectivamente, existen también otra serie de demandas sociales: estábamos hablando antes del medio ambiente, de la ecología, del pacifismo, etc. etc. Bueno, pues efectivamente, eso está cambiando, a nosotros nos cuesta adaptarnos en el mismo grado que cuesta adaptarse pues a los partidos políticos, y cuesta adaptarse, efectivamente, a los empresarios, y cuesta adaptarse al conjunto de la sociedad. Empezamos a ver sólo unos vestigios de esta situación: los verdes, los pacifistas, etc. (...)

Tenemos que hacer el esfuerzo de ser capaces de hacer convivir lo nuevo con lo viejo: lo nuevo no viene de la noche a la mañana ni lo viejo desaparece de la noche a la mañana. Y durante un proceso muy largo irá conviviendo lo nuevo con lo viejo. ¿Qué es lo nuevo? Pues una nueva -como digo- terciarización de la economía, un sindicalismo que solamente crece en los servicios, que en el sector primario está a la baja (y aquí todavía un 16% efectivamente de la población activa pero en Europa están en un 6 o un 7 %), que el sector secundario está más o menos estable, etc. Y que toda esa tradición sindical, pues está puesta en entredicho, porque en esos sectores, como antes de la Guerra Civil el sector primario aquí, pues era el que tenía fuerza y la Federación de Trabajadores de la Tierra de la UGT era la mayoritaria casi. Pero está cambiando todo esto. Y luego - como digo- hay demandas sociales, hay, efectivamente, una precarización del trabajo, se empieza el trabajo a hacer en casa... Es una situación realmente difícil, es que conviene hacer pues no sé, esfuerzos.

Curiosamente, hay unas cosas que los nuevos sindicatos pues llevan una preocupación muy parecida a lo que ha sido

siempre la tradición en la UGT, que son las condiciones de trabajo del trabajador y las condiciones de vida del ciudadano. Entonces, se empieza a tener muy en cuenta en sindicatos que son totalmente apolíticos, por decirlo de una manera simple, de lo que es el habitat del trabajador también. Lo que es el transporte, lo que es la vivienda, lo que es el medio ambiente, etc. Entonces, son preocupaciones que son tradicionales en la UGT, y que algunos sindicatos no las han tenido en consideración porque eran sindicatos poco ideologizados o poco politizados o como se quiera decir. Lo empiezan a tener en cuenta. Luego ahí hay una cosa de una cierta coincidencia.

(IV) LES REIVINDICACIONES DEL 14-D

De las 5 reivindicaciones, que no era lo fundamental, lo fundamental era el giro social, pero las 5 reivindicaciones, la mayor parte eran compromisos contraídos por el Gobierno. No quisimos hacer más que simplemente decirle al Gobierno: "Mire usted, aténgase a sus compromisos". Uno de ellos, lo saco como una anécdota de hasta dónde ha llegado por ejemplo una situación que casi es una degeneración bajo un punto de vista político, es cuando hay una previsión -como se sabe- del 3% de inflación [para 1988] y en octubre dice el Gobierno "mire usted, no es del 3, es del 5", y luego termina siendo del 5,8. Decimos "mire usted, pues entonces todos aquellos que están sujetos a los Presupuestos, que no tienen capacidad de una cláusula de revisión salarial (que por otra parte son los sectores menos favorecidos) haga que recuperen esos dos puntos". Y estamos con todos los grupos parlamentarios, todos los grupos parlamentarios, después ya se llega a votar, votan a favor de esa recuperación, y el que vota en contra es el Partido Socialista. Claro, es como un argumento, además, que da como para broma. Dice: "oiga

usted, ¿no se ha perdido poder adquisitivo? Si la previsión es 3 y luego es 5... indefectiblemente es que usted ha castigado esas rentas". Lo cual quiere decir, la cobertura es un compromiso... claro que fuimos en cierta medida tímidos. Luego hablaremos del 14 de diciembre. Yo creo que fue, a último... nuestra debilidad fue nuestra generosidad. Pero en eso quisimos ser lógicos, y es verdad, a último, dijimos: "no, no, éstas son las reivindicaciones"; que, por otra parte, son la adecuación del salario mínimo a las pensiones y estaba también en el Programa [electoral de 1986] del Partido Socialista, que nosotros habíamos apoyado en el 86. Había los 5 puntos esos, que era el derecho de negociación, efectivamente, de los funcionarios, que es una cosa elemental; luego había el famoso Decreto de inserción de los jóvenes, que era una barbaridad y hay, por ejemplo, uno de cada cuatro ya con contrato temporal. Todo eso era asumible. Pues eso te da lugar a pensar la sinrazón y el sentido, en algunas formas, mesiánico de un concepto de Gobierno. Un cierto mesianismo, porque como digo siempre, hemos aunado lo deseable con lo posible. No hemos hecho reivindicaciones que no fueran posibles.

(V) L'ACCIO SINDICAL POSTERIOR AL 14-D

El año pasado yo creo que en algunos aspectos ha sido bastante singular en el sentido de -repito- que el propio ministro y el propio Gobierno dicen: "mire usted, la previsión de inflación en diciembre del 88 será del 3%" Cambio de tiro y dicen: "es una barbaridad, esto va a ser del 5%". Entonces viene la recuperación de esos dos puntos con todo lo que ello conlleva. Y en el año 89 hacen una cosa parecida, dicen "mire usted, la previsión de inflación es del 3%". Claro, llega el mes de enero y sube un punto ya la inflación y dices "bueno, esto es un despropósito". Y entonces, hay una cosa que, de verdad, yo creo que la gente

no lo analiza y me tiene hasta un poco preocupado porque es el puro sofisma; dicen: "mire usted, como no hay concertación, ya no hago previsión". "Pero, mire usted, en el 87 tampoco la hubo y usted hizo previsión, y además los resultados fueron mejores que su previsión porque la inflación bajó por debajo de su previsión en el 87; y en el 88 no hubo acuerdo y usted hizo previsión, e hizo tantas que hizo 2 (3% y 5%); entonces, usted no puede decir que en el 89, porque no hay acuerdo y no hay concertación, no hay previsión, porque la OCDE, la Comisión Europea y cualquier Gobierno hace una previsión de inflación, porque es su obligación. Lo que pasa es que lo de usted es una argucia porque sabe que no va a llegar ni con mucho al 3%". Entonces, de una forma disparatada, dice: "pues como no hay concertación, no hago más previsión". Sin embargo, los Presupuestos y algunos ingresos están en torno a ese 3%; por ejemplo, algunos están sujetos a retribuciones presupuestarias; y segundo, yo creo que indicar efectivamente una previsión de inflación en torno al 3%, presupone que, necesariamente, se tiende a la baja en la negociación de los convenios colectivos. Luego, lo malo es que eso ya no es una referencia de tipo económico, es un instrumento de tipo político, que es tan preocupante no tanto como la inflación, del rebrote, sino de las formas efectivamente en el cual se está tratando el tema de la inflación que hace que cada agente social diga "yo no me fío". Pero no es porque no se fía porque tenga esta condición, no sé, casi innata de no creer... no, no. Porque sabe que es imposible. Porque mientras usted dice que este año va a ser el 3, la OCDE, Termes y todos los demás dicen que va a ser el 6,5%. Luego, lo de usted no es creíble, usted lo que ha hecho es violentar una situación y, además, de manera totalmente deshonesto fijar una inflación que luego usted no se atreve, efectivamente, a reconsiderar. Y

eso se lleva, efectivamente, a la negociación colectiva.
(...)

Llega al sector privado una negociación -tenemos algún problema, un sector como el textil- pero una negociación fluida, sin grandes problemas. A continuación, debate, discusión, a firmar: una media por encima del 7 - 7,02%. Y nos encontramos con el sector público, cuyo patrón es el gobierno del Estado. Y nos encontramos efectivamente con dificultades. Y llega la orientación del Gobierno, del Ministerio de Economía, a todas las empresas: "No suban; primero, incluso el 3, después el 4". Y les daba lo mismo, por ejemplo, Telefónica y Tabacalera, que tenían beneficios de miles de millones, que la RENFE, que tenía pérdidas de miles de millones. Y a todos les trinca, y cuando algún director de una empresa quiere subir, equiparando al sector privado, dicen que "ni hablar", y le llaman la atención. Lo que hacen las centrales sindicales, para no molestar, no herir los intereses del usuario, es: "vamos a ver si hacemos menos huelgas" y es cuando llegamos a aquel acuerdo, en el mes de junio, no sé si era del 2 de junio, de hacer un paro general de todas aquellas empresas públicas que tenían los convenios bloqueados. En cuanto amenazamos eso, en 15 días se firman una partida de convenios que casi, casi, abarcan a un millón más de trabajadores. Luego, esa experiencia se nos ha demostrado como muy positiva. El concentrar, y es una medida que la vamos a tener en cuenta para tiempos venideros, a ver qué es lo que pasa. Primero, porque hay huelgas que son impopulares: todas las que están en servicios públicos son impopulares. Luego, es una situación a tener en cuenta. Y termino con una reflexión (...) La RENFE: una huelga emblemática en la cual el Gobierno ha echado un pulso para quebrar a los sindicatos, en la que los sindicatos han sacado las reivindicaciones que estaban defendiendo desde hace meses. ¿Por qué no hace cinco meses

y sí ahora? Y tiene una explicación: porque la política del Gobierno es cuanto peor mejor, hasta arrinconar de tal manera que podría presuponer que cuando efectivamente... a poco que se dé, hay que recibirlo casi con arrobo, con agradecimiento. Entonces, lo de la RENFE es emblemático: ¿por qué no hace cinco meses? Eso ¿qué tiene implícito? Tiene una política económica que no quiere subir los salarios y tiene una orientación política que quiere enfrentar los sindicatos a la opinión pública... Para reprivatizar, para quebrar a los sindicatos, para hacerles perder fuerza y para poder justificar una posible ley de huelga. Entonces, claro, nos encontramos con una situación que es cierta, que tenemos a los usuarios diciendo, "oiga, no hay derecho, estos sindicatos". Ahora, si no llega a haber huelgas, también los sindicatos hubiésemos perdido, del 14-D acá, popularidad.

(VI) PERSPECTIVES: LINIES ESTRATEGIQUES PER AL FUTUR

1. Els sindicats estan en condicions de paralytzar el país
Antes del 14-D decía el propio Partido y el propio Gobierno: "estos van a cargarse el Gobierno, van a deslegitimar al Gobierno"; para a continuación decir: "pero ¿cómo se puede ir a un paro general, después de haber votado Partido Socialista?" Con que la reflexión contraria parecería decir que si se va al paro no se vuelve a votar al Partido Socialista, lo que es un profundo contrasentido y se nota efectivamente la simplicidad de algunos, efectivamente, que tienen observaciones que se hacen por ahí. Entonces, la primera constatación es que nosotros lo decíamos desde un principio: se puede votar al Partido Socialista e ir al paro, y después de ir al paro, seguir votando Partido Socialista dependiendo esto de lo que son

los comportamientos del Partido Socialista y de las alternativas que pueda haber en el país. Lo veníamos diciendo. ¿Por qué digo esto? Por una razón: ¿nosotros sabemos por qué no sacamos las reivindicaciones del 14-D? Pues porque el partido mayoritario de la izquierda estaba en el Gobierno, no en la oposición. Si el Partido Socialista, en lugar de estar en el Gobierno está en la oposición hubiéramos sacado adelante las reivindicaciones del 14-D. ¿Con qué nos encontramos? Con que el Partido Socialista y el Gobierno, Gobierno era, estaban en contra del 14-D, y consiguientemente estaban en contra de las reivindicaciones del 14-D. ¿Quiénes las asumieron? Partidos de izquierda que eran minoritarios, con lo que las reivindicaciones sindicales no han tenido su traslación al campo político.

¿Es que hay un desarrollo social más avanzado, unas demandas sociales más avanzadas que lo que puede ser la clase política, y su consiguiente traslación, incluso al campo electoral? Porque habría que mirar si las reivindicaciones sociales, que entran dentro del marco de lo posible, que son deseos que están dentro del marco de lo posible, no tienen su plasmación y su logro en el campo político, ello llevaría a dos consideraciones: una, a retrotraer las demandas sociales -como sería totalmente antinatural- o bien a adecuar, efectivamente, la política a esas demandas sociales. Entonces, la reflexión que habría que hacer, desde mi punto de vista: "este país está mucho más avanzado social que políticamente". Y aquí la adecuación es arrimar, aproximar, acercar, lo que es la política a estas demandas sociales. Esa es la constatación que quiero hacer del 14-D, por una razón: porque alguien dice "no, no, los resultados del 15 de junio han marginado, han borrado lo que han sido las reivindicaciones del 14-D". Eso es una barbaridad. Porque se pueden estar ganando elecciones, tener los resultados electorales, y al mismo tiempo estar

asistiendo a una cierta o fuerte conflictividad social. ¿Hasta qué punto se simultanean esos resultados electorales con tensiones sociales? No lo sé. Pero para decir una cosa que no es una chulada: si nos ponemos de acuerdo UGT y CCOO, y en el País Vasco con ELA, en función, no de intereses egoístas de los sindicatos, no de intereses motivados por razones más o menos partidistas o políticas, sino que nos ponemos de acuerdo en catalizar las demandas sociales generalizadas, estamos en condiciones, cuando nos dé la gana, de parar este país.

2. Cap a un sindicat socialdemòcrata amb base afiliativa pluripartidista.

Una de las diferencias sustanciales con los partidos es la dimensión de masas de las organizaciones sindicales. Si los sindicatos tuvieran el mismo número de afiliados que los partidos políticos serían sencillamente apéndices de los partidos políticos y totalmente instrumentos auxiliares. Lo que le da autonomía al sindicato, entre otras cosas, es su propia dimensión de masas, siempre muy superior a la de un partido político. Yo creo que la dimensión de masas de un sindicato está reñida con comportamientos partidistas. Luego, es necesario una pluralidad en cuanto -ojo- a la composición en la afiliación, no en el contenido de la organización. A algunos les choca cuando digo en algunas asambleas, en las cuales hay 500 ó 1000 compañeros, no todos lo entienden, que esta organización se debe nutrir de trabajadores que no estén, efectivamente, afiliados a ningún partido político, y se debe nutrir de trabajadores que están afiliados a distintos y diversos partidos políticos, y aquí caben, efectivamente, afiliados que estén a su vez afiliados a partidos políticos de tipo democrático: Convergència i Unió, Partido Popular, el CDS, el PASOC, etc. Luego, nosotros necesitamos, efectivamente, esa pluralidad en

cuanto a la composición de los afiliados, pero manteniendo lo que es el contenido de tipo socialdemócrata que no hay por qué renunciar a él, y no está en contradicción. Lo que pasa es que eso hace que nos tengamos que comportar con una mayor inteligencia, una mayor ductibilidad, una mayor sensibilidad, teniendo en cuenta, efectivamente, la composición del Sindicato, pero, al mismo tiempo, manteniendo una orientación que es la nuestra. Eso creo que es lo importante. ¿Cómo imaginar sino, por ejemplo, en Dinamarca o en Suecia, que a lo mejor hay un 85% de los trabajadores que están afiliados? Están trabajadores de todo tipo: conservadores, comunistas, socialdemócratas. Sin embargo, el sindicato sigue una orientación. En Alemania, la DGB con 7 millones de afiliados, están miembros, efectivamente, de la democracia cristiana, están comunistas, pero siguen una orientación: la pluralidad en cuanto a la afiliación no está reñida con una orientación ideológica y política determinada. Creo que es lo más conveniente. (...)

Cuando hemos tomado la determinación de no apoyar al Partido Socialista, no la hemos tomado para "castigar" al Partido Socialista, la hemos tomado, sustancialmente, para no implicarnos en una política que estimamos negativa para los trabajadores, y, a continuación, porque estimamos, efectivamente, que cualquier opción de tipo partidista está reñida con el crecimiento que exige una pluralidad en - repito- la afiliación, no en el contenido.

3. Pactar amb el PSOE en la mesura que sigui possible...

Si podemos, evidentemente, negociar y concertar con este Gobierno una serie de medidas que presuponen -todas las medidas son muy prudentes- un giro social, pues vamos a negociarlo. Entonces, vamos a atar unas relaciones si puede ser, en función de comportamientos determinados, pues ojalá sean lo más allegadas posibles. Quiero decir: pero esto ¿de

qué depende? De que la política del Gobierno sea más o menos progresista, cuanto más progresista o más socialista, mejores relaciones. Eso parece que es evidente. Ahora, ¿volver a lo de antes? Es que no es frecuente lo que hemos hecho hasta ahora. Que un sindicato manifieste el apoyo claro, terminante, tácito, implícito, de todas las maneras, a un partido político.

4. ... Sense intervenir en la vida dels partits...

En toda nuestra historia, siempre, siempre, la UGT -repito, que cada vez es menos frecuente- ha manifestado de manera clara y terminante el apoyo al Partido Socialista en función que el Partido Socialista asumía una parte, en su programa, de las reivindicaciones de la UGT, y que era, desde un punto de vista de la izquierda, la opción con más posibilidades y más creíble. Entonces, nosotros durante 100 años nos hemos mantenido, con declaración pública, diciendo: "recomendamos a nuestros afiliados que voten Partido Socialista". Por primera vez, en el mes de abril, después de 100 años, esto se ha quebrado y hemos dicho: no recomendamos el voto al Partido Socialista". (...). El Comité Confederal dice: "por primera vez en 100 años..." y además fue por unanimidad, lo que no quiere decir que mañana pueda pasar lo mismo, pues la gente estuvo de acuerdo, y no fue la discusión el "apoyamos o no apoyamos", todo el mundo estaba de acuerdo en no apoyar; pero también estaba todo el mundo de acuerdo en no apoyar a ninguna otra opción de izquierdas. Yo no preveo que diciendo "dejo de pedir el voto a favor del Partido Socialista", se pase a pedir el voto por otra opción, no lo veo. Como no veo, no veo, sería bajo mi punto de vista negativo, el que nosotros intentáramos constituir un nuevo partido. O desde la UGT, como algunos piensan, que es lo que puede pensar algún miembro de la UGT,

"sanear" al Partido Socialista, que recupere sus esencias de la izquierda. Creo que no nos corresponde.

5. ... Però amb un altre tipus de concertació

¿Qué es lo que ha hecho el Gobierno bajo nuestro punto de vista? Han tomado una serie de medidas. Hombre, el propio el Ministro de Trabajo dice: "mire usted, el día 7, que será mañana, el Gobierno toma una determinación para una ley de pensiones asistenciales"; a continuación está pactando con los partidos, efectivamente, el Consejo Económico y Social; y luego va a tomar otras medidas sobre la subvención de aquellos contratos temporales que se hacen fijos. Toman las medidas de manera unilateral. A continuación: "oiga usted, este va a ser un presupuesto contractivo" dice Solchaga, "va a ser un presupuesto contractivo porque aquí el crecimiento es mucho, la economía está seriamente recalentada y tal". Y claro, "ahora sí, pactemos con el sindicato". "Oiga usted, lo que está pretendiendo es legitimar una política".

Entonces nosotros vamos a esperar hasta que digan: "oiga, ustedes, queremos concertar". "Ah, bien, ¿qué quieren concertar? ¿Esto, esto y esto? Vamos a ver". "Nosotros queremos concertar estas 10 medidas"⁶⁸. "Pero no solamente éstas: lo que ustedes quieran; y si ustedes quieren concertar esto, esto y esto: notario (no hay quien se fie de esta gente: notario)".

6. UGT i CCOO: Unitat d'acció però no unitat orgànica

Yo no veo la unidad orgánica a medio plazo y con CCOO. Creo que hemos dado unos pasos muy positivos de acercamiento en el sentido de defender simultáneamente, o de acuerdo, lo que son las demandas sociales de los trabajadores. Me parece

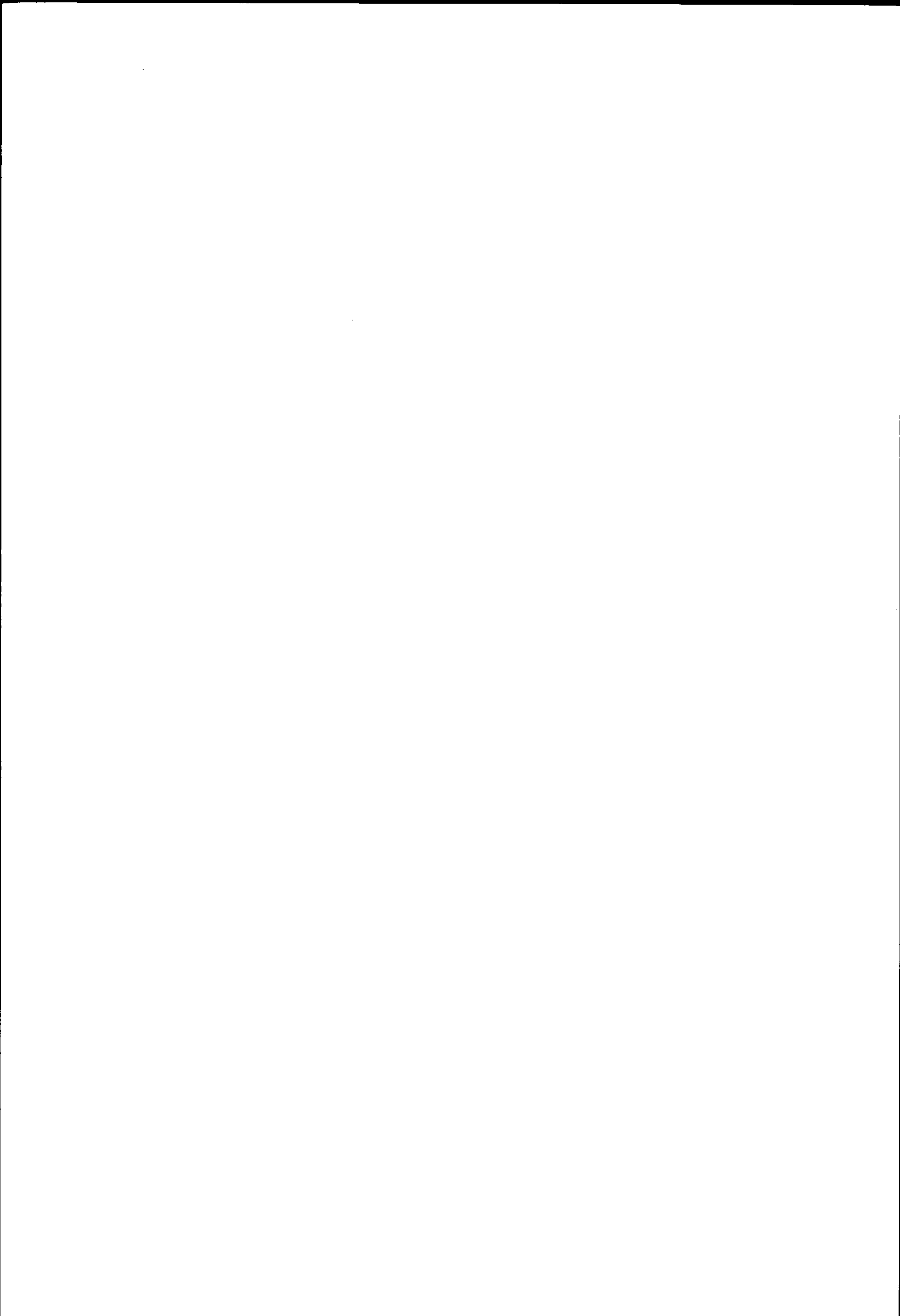
---

⁶⁸ N. Redondo es refereix a la Propuesta Sindical Prioritaria.

que es un paso muy importante que debiéramos de mirar, porque es que todas las organizaciones tienen sus viejos demonios familiares. Y hay gente en CCOO que es renuente efectivamente, a esta unidad de acción, lo mismo que hay gente en UGT que es renuente a esta unidad de acción. Bueno, pues ha habido fases determinadas, ha habido confrontamientos, ha habido situaciones que quizá todavía son inerciales y cuesta superar. Pero lo que yo creo que debemos hacer, y poner la voluntad, es de seguir en esta política de unidad de acción, de tener unas relaciones fluidas, amistosas, dentro de que hay diferencias de tipo político, de tipo ideológico, determinadas, eh. Pero por un motivo fundamental: yo creo que, además, la unidad de acción es buena, es necesaria. Primero para un crecimiento de la afiliación de los propios sindicatos. Es difícil que un sindicato crezca sobre las líneas del otro y que tenga una política contraria al otro. O bien, efectivamente, nos ponemos de acuerdo y hacemos una política seria, una política que además se plasma en beneficios para los trabajadores, y que presupone consiguientemente un crecimiento en la afiliación, o tendremos situaciones difíciles, de verdad. Y luego hay otro tema, este es el aspecto negativo: estamos mucho más necesitados de una unidad de acción, no ya por razones puramente reivindicativas o de crecimiento de afiliación sino por razones de supervivencia, dado el comportamiento del propio gobierno. Claro, y la parte esa es negativa porque, cuando se llega a acuerdos, por razones de supervivencia, le hace, a uno, efectivamente, más cerrado porque no es igual ponerse de acuerdo para efectivamente reivindicar y conseguir, que para sobrevivir... Yo no veo a corto plazo una gran organización, una central de trabajadores.

III

ELS EFECTES DE LA VAGA GENERAL
Salvador Aguilar i Jordi Roca
(28 de novembre del 1990)

"Lo peor de esta huelga es que es inútil" (José M. Benegas, El País, 10.12.1988)

"Será una huelga quizá con mucho ruido pero ciertamente con pocas nueces, porque nada concreto van a conquistar los trabajadores que participen en ella" (Manuel Escudero, 5 Días, 13.12.1988, pàg. 2)

"La etapa de confrontación, entre 1987 y 1989, no ha dejado ningún resultado positivo" (Alvaro Espina, El País, 1.10.1990, pàg. 52)

L'objecte d'aquest capítol final és analitzar les conseqüències de la vaga general del desembre de 1988. Amb aquesta finalitat pendrem com a punt de referència l'anàlisi que vam realitzar immediatament després del 14-D sobre els orígens d'aquesta mobilització (febrer de 1989, recollida al capítol I), i com a punt de contrast les percepcions posteriors dels secretaris generals de CCOO i UGT sobre la vaga (juliol de 1989, recollides al capítol II). Una de les idees bàsiques de què partim -i que il·lustrem a l'epígraf segon- és que, contràriament a les opinions reproduïdes més amunt, els efectes de la mobilització convocada pels sindicats el 14-D equivalen a un important avenç dels interessos de la força laboral espanyola.

ELS OBJECTIUS SINDICALS DEL 14-D

A la nostra anàlisi anterior (capítol I) plantejàvem que el conflicte entre el Govern i els sindicats -i en especial entre el Govern i la UGT- havia de considerar-se com el resultat d'una reformulació estratègica de les organitzacions dels treballadors. En definitiva, els sindicats majoritaris el que feien era qüestionar la via "neocorporativa" dels acords centralitzats i globals que anteriorment havia dominat les seves estratègies com a forma d'intervenció en les decisions sobre política econòmica i social i com a via per obtenir "beneficis organitzatius". Creiem que avui pot confirmar-se aquesta anàlisi: el conflicte no és expressió només d'un canvi en el context polític i econòmic sinó també d'un canvi estratègic que acompanya el nou context. Tot i això, cal fer dues matisacions importants tal com suggeríem al capítol I:

1. La situació política i l'econòmica són sempre claus per entendre les posicions dels agents socials. En el nostre cas, el marc de la transició política, i en concret el tipus de transició espanyola, explica en gran part la moderació de les demandes sindicals durant una colla d'anys; per altra banda, el canvi de conjuntura econòmica posterior al 1985 explica també les dificultats per mantenir la congelació de salaris reals, atesa la major força dels treballadors a la negociació col·lectiva i el descontentament social davant els creixents contrastos en la societat espanyola⁶⁹.

---

⁶⁹ És interessant contrastar les opinions que Gutiérrez i Redondo expressen a les entrevistes (capítol II) sobre els papers respectius dels factors polític i econòmic a l'hora de determinar les seves estratègies durant la transició política. Segons el primer, per a CC00 el factor polític va ser absolutament determinant; en canvi, pel dirigent de la UGT la situació de crisi econòmica va tenir una importància almenys tan gran com la situació de transició política (vegeu les reflexions d'ambdós secretaris generals a l'epígraf I.1 de les dues entrevistes). La diferència d'èmfasi en cada un dels dos aspectes reflecteix, per una banda, la diferent tradició dels dos sindicats (el "pacte social" era clarament rebutjat per la majoria de militants de CC00 mentre que forma part essencial de la tradició del sindicalisme socialdemòcrata) i, per una altra banda, el diferent pes que cada sindicat tenia durant la transició (el lloc clarament majoritari que ocupava CC00 el feia interioritzar molt més les pressions del procés polític, pressions que, sobretot, comportaven que el sindicat renunciés a qüestionar-se els aspectes bàsics del sistema socio-econòmic). Aquestes diferències observables entre CC00 i UGT han estat detectades de forma més àmplia i detallada per a un conjunt de líders d'ambdues

2. El canvi d'orientació dels sindicats va ser bàsicament reactiu davant el comportament dels altres agents socials. La feblesa organitzativa dels sindicats havia propiciat que sectors empresarials -com ara el Círculo de Empresarios- i organismes oficials -com ara el Banc d'Espanya- tendissin a infravalorar la necessitat del pacte social amb les organitzacions obreres; segons aquestes posicions, tals pactes comportaven contrapartides no desitjables i dificultaven la vinculació entre salaris i productivitat a la negociació col·lectiva d'empresa o de sector. D'altra banda, els governs socialistes també tendiren a considerar secundari l'acord amb els sindicats fins al punt que van incomplir qüestions ja pactades -com la cobertura del subsidi d'atur- i es van negar a adaptar la política salarial a la nova conjuntura econòmica -malgrat el marge de maniobra que suposaven factors com l'abaratiment dels preus del petroli durant el període 1985-1988.

Aquesta última reflexió suggereix ja el segon gran objectiu de CCOO i UGT que hi ha darrera la vaga i amb el qual iniciàvem la nostra anàlisi anterior (vegeu capítol I, pàg. 15 i ss.). En efecte, el fet que els sindicats majoritaris qüestionessin el model de concertació anterior a 1987 no seria més que un objectiu particular dins d'un altre de més general: els sindicats, en retrocés institucional permanent -segons argumentem al capítol I- el que volen és redefinir la relació de forces -desfavorable per a les centrals- derivada del curs de la transició i col·locar-se en una situació institucional més favorable pel que fa als altres dos grans actors socials,

---

organitzacions, i en idèntic sentit al que aquí comentem, en el volum 4 d'aquest estudi, dedicat a la cultura sindical dels líders de les centrals espanyoles.

l'Estat i l'organització patronal. Creiem que avui també pot ratificar-se aquesta anàlisi⁷⁰.

En aquest capítol examinarem tots dos objectius sindicals a la llum del que ha passat després del desembre de 1988 i dels efectes que ha tingut la vaga en la societat espanyola.

SINDICATS I CONCERTACIO DESPRES DE LA VAGA GENERAL

1. 1989: un intent de confrontar legitimitats

Davant la magnitud del seguiment que va tenir la vaga, el Govern del PSOE va veure's obligat a satisfer una part de les reivindicacions activades per la mobilització. Tanmateix, era força difícil que es produís de forma immediata un acord entre Govern i sindicats: els sindicats havien resultat prou enfortits com per plantejar unes reivindicacions mínimes innegociables i dirigides directament a l'Executiu; el Govern, al seu torn, havia de cedir - si més no en part- però sense donar la sensació de patir una derrota oberta davant dels sindicats.

La primera reunió per establir un clima de cooperació entre els agents socials, convocada pel Govern amb caràcter tripartit per a la setmana següent al 14-D, va ser boicotejada pels sindicats. Posteriorment van celebrar-se reunions bilaterals entre, per una banda, els sindicats (UGT i CCOO) i, per l'altra, representants del Govern. El tema central de les reunions va ser el de les despeses socials que calia afegir als Pressupostos de l'Estat -aprovats abans- per millorar la situació de pensionistes

---

⁷⁰ Aquest objectiu de redefinir el paper dels sindicats derivat de la transició és reconegut obertament, en termes generals, a l'entrevista per A. Gutiérrez (pàg. 86) i també es troba tàcitament en el discurs de N. Redondo. La generalitat de l'objectiu és traduïda a fites concretes per José M. Zufiaur (El País, 18.12.1989, pàg. 52): recobrar força psicològica els sindicats; tornar als incentius des de baix; fer que la "relació de forces" més favorable "surja desde la acción sindical cotidiana de base. A buscar, en definitiva, la centralidad en su propia actuación [la dels sindicats] y no tanto en las iniciativas que surjan del poder político".

i desocupats i per fer front al "deute social". La quantificació del cost de les diverses mesures proposades durant els mesos de negociació (desembre i gener) és bona expressió de la correlació de forces relativa en aquella conjuntura. Les reivindicacions inicialment plantejades pels sindicats es valoraven en una despesa addicional respecte als Pressupostos de 412.000 milions de pessetes,⁷¹ mentre que el Govern només oferiria una despesa nova de 35.000 milions per a l'any 1989⁷². Posteriorment, el Govern va cedir fins a oferir 211.000 milions de pessetes de despesa nova per a l'any 1989,⁷³ mentre que els sindicats haurien acceptat finalment un mínim de 344.000 milions de despesa nova per al mateix període. Les negociacions van trencar-se.

Després d'aquest trencament el Govern va canalitzar les mesures "via Parlament" amb el consens de la dreta política -del Partit Popular i també de Minoria Catalana i del Partit Nacionalista Basc- durant el debat sobre "el estado de la nación" del febrer de 1989. El significat clar de la iniciativa del Govern era confrontar la legitimitat de la representació electoral amb la de les organitzacions dels treballadors;⁷⁴ aquesta confrontació era coherent amb el discurs -que tanmateix s'havia tornat difícilment sostenible, atès el grau de seguiment de la vaga- segons el qual la mobilització sindical responia a uns interessos molt estrets i particulars.

Dins del consens parlamentari va establir-se també l'acord que, en el futur immediat, es duria a terme una llei de vaga i la

---

⁷¹ Els beneficiaris de la nova despesa proposada pels sindicats eren bàsicament els desocupats (amb un 52,7% de la despesa total), després els pensionistes (amb un 39,9%) i en darrer lloc els empleats públics (amb un 12,4%) (vegeu El Independiente, 13.1.1989).

⁷² A més dels 60.000 milions de pessetes, ja acordats abans de la vaga general, per millorar la situació dels desocupats.

⁷³ Més 60.000 milions ja compromesos abans i esmentats a la nota anterior, i més 73.000 milions previstos per a l'any 1990, segons la proposta governamental (vegeu El Independiente, 3.2.1989).

⁷⁴ Segons Virgilio Zapatero, Ministre de Relacions amb les Corts: "Los sindicatos no pueden asumir las funciones que les corresponden a los partidos y al Parlamento. Y eso es lo positivo que ha tenido el 14-D: la clarificación de los papeles de cada uno de los interlocutores sociales" (El País, 27.3.1989).

creació del Consejo Económico y Social. La pau social, i també la col.laboració dels agents socials, havia de garantir-se encara que fos per mitjà d'una llei.

Finalment, les mesures van concretar-se en un decret-llei d'abril de 1989 que globalment suposava una despesa de 197.600 milions. El compromís era reajustar posteriorment altres partides pressupostàries per mantenir així la despesa global⁷⁵. El missatge governamental consistia a plantejar que tot augment de despesa pública comportaria disminuir la despesa destinada a d'altres fins igual de prioritaris. Es tractava de discutir "las cuentas del Reino", però sense que pogués tractar-se ni d'un possible augment del dèficit públic, ni d'un augment dels impostos, ni tant sols d'aprofitar els ingressos fiscals no previstos -que ja l'any 1988 van ser molt considerables- per incrementar la despesa pública en lloc de per reduir el dèficit públic⁷⁶.

2. Des del final de 1989: acomodació del Govern a les demandes sindicals

Després d'aquest primer intent -frustrat- d'entesa amb els sindicats, el Govern del PSOE va procedir, des del final de 1989, a una acomodació oberta a les demandes sindicals⁷⁷. Hi ha indicis diversos per explicar el canvi de comportament del Govern i la rapidesa amb què va produir-se. Aquests indicis permeten pensar que la reorientació procedia sobretot del fet que el Govern va

---

⁷⁵ Finalment el reajustament pressupostari va repercutir en la disminució d'algunes partides d'inversió pública, i a la compensació de les mesures socials va afegir-se un altre reajustament per "refredar" l'economia. En total, uns 291.000 milions de pessetes. (Vegeu El País, 17.5.1989 i 22.5.1989).

⁷⁶ Finalment, la despesa pública de l'any 1989 va ser superior a la inicialment prevista en uns 534.000 milions de pessetes, mentre que els ingressos públics per impostos directes van desviar-se a l'alça en una quantia encara superior: 652.000 milions de pessetes. Aquestes desviacions contrasten amb l'actitud reiterada del Govern de no voler cedir davant de peticions que, segons el seu discurs, eren totalment impossibles de satisfer atesa la situació de l'economia espanyola.

⁷⁷ Aquesta evolució contrasta amb les expectatives, molt més pessimistes, que tant Gutiérrez com Redondo expressaven, uns quants mesos abans de l'acostament del Govern als sindicats, a les entrevistes del capítol II.

constatar un equilibri de forces sense guanyador possible:⁷⁸ ni el PSOE va patir una desfeta electoral posterior al 14-D, ni les organitzacions sindicals van donar mostra de feblesa, de pèrdua de capacitat mobilitzadora, ni -a UGT- desestabilització interna. És a dir, la continuïtat del conflicte obert per la vaga podia comportar probables pèrdues per a tots, partit en el govern i sindicats, els quals necessitaven imprescindiblement obtenir guanys concrets després d'una etapa de forta mobilització.

L'acomodació, o inici d'acomodació, del Govern a les demandes dels sindicats es pot constatar tant pel fet que finalment va acceptar negociacions bilaterals amb les centrals sobre temes concrets com pel fet que, tot i que parcialment i de forma lenta, s'han donat evolucions en el sentit exigít per les organitzacions dels treballadors en les seves reivindicacions. El Pla d'Ocupació Juvenil, desencadenador immediat de la vaga, va ser retirat pel Govern, encara que això no ha evitat un fort increment del pes del treball temporal dins l'economia; les pensions mínimes de la Seguretat Social dels jubilats amb cònjuge al seu càrrec van ser equiparades l'any 1990 al SMI net; la desviació de la inflació de l'any 1989 va ser parcialment compensada per als treballadors de l'Administració Pública i es va reconèixer també el principi de negociació col·lectiva per a aquests treballadors, i les clàusules de revisió de les retribucions dels treballadors del sector públic com també dels pensionistes; en darrer lloc, durant l'any 1989 va aprovar-se també un decret que ampliava els casos amb dret a subsidi assistencial d'atur⁷⁹. La satisfacció d'aquestes demandes

---

⁷⁸ Alvaro Espina sintetitza ja, poc després de la vaga, aquesta conclusió: "Gobierno socialista y sindicatos (...) están condenados a entenderse o a destruirse mutuamente" (El País, 28.12.1988). O, com ho diu correctament, en unes altres paraules, un editorial d'un diari: "El enfrentamiento con los sindicatos ha supuesto a los socialistas una paulatina reducción de su base social, pero, a la vez, el considerable apoyo electoral con que todavía cuentan ha debilitado el empeño de los sindicatos de poner en cuestión globalmente la política económica del Gobierno" (El País, 24.12.1989, pàg. 12).

⁷⁹ Això ha tingut repercussió en el percentatge d'aturats beneficiaris de prestacions econòmiques, que ha augmentat; l'augment de la cobertura -incloent-hi prestacions contributives i assistencials- ha estat significatiu. Així, la taxa bruta de cobertura (que exclou el subsidi per desocupació parcial i el dels eventuais agraris) va passar d'un 30,48% (desembre de 1988) a un 38,30% (gener de 1990) (dades del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Boletín de Estadísticas Laborales). Tot i això, l'esmentada evolució no és explicable només pels canvis legislatius sinó també per la mateixa disminució de l'atur.

sindicals i d'importants acords no directament quantificables -com ara el control sindical de la contractació laboral- a què van arribar Govern i sindicats indica que al PSOE hi havia voluntat d'acomodar-se a tals demandes.

3. Des del final de 1989: ¿"concertació" o efectes de la vaga general?

En un primer moment, el govern PSOE va intentar donar satisfacció a una part de les reivindicacions activades per la vaga general al marge dels sindicats (vegeu epígraf (1), més amunt). Això es va vehicular "via Parlament" amb l'intent de confrontar la legitimitat de la representació electoral amb la de les organitzacions dels treballadors. Després, el PSOE va haver de donar passos per, com assenyalàvem a l'epíleg de la nostra anàlisi anterior (capítol I), i utilitzant una expressió d'un portaveu del PSOE, "arribar a algun tipus d'acomodació amb el 'sindicalisme realment existent'", com acabem d'exposar en el punt immediatament anterior.

Des del moment que, a finals de 1989, van celebrar-se reunions negociadores entre el Govern i els sindicats, tant els mitjans de comunicació com els mateixos protagonistes de les reunions van parlar de "concertació social"⁸⁰. Tot depèn de com es defineixin els termes, però per "concertació social" s'havia entès habitualment - i així es volia indicar amb el terme "acció concertada" a la República Federal d'Alemanya, d'on s'ha importat l'expressió- acords en els quals participen les associacions empresarials "de cúpula" i les confederacions sindicals amb alguns objectius

---

⁸⁰ Fins al punt que, en un rotatiu de Barcelona, el titular "Els beneficis de la concertació social" (Diari de Barcelona, 28.1.1990) encapçalava l'anàlisi dels acords sindicats-Govern sobre pensions mínimes, "deute social" i negociació col·lectiva dels funcionaris. Més adequat hauria estat el titular "Els beneficis de la vaga general" o, fins i tot, "Els beneficis de la manca de concertació social".

macroeconòmics compartits. Aquest fenomen d'acords "tripartits"⁸¹ en la cúpula és prou específic i no pot ser equiparat a qualsevol tipus de negociació. El terme amb què ha estat designat per la tradició teòrica més solvent que dins la ciència social s'ha dedicat a analitzar el fenomen és el de "neocorporativisme" o "corporativisme liberal". Una de les seves característiques és que qüestiona el paper tradicional del Parlament a la vegada que planteja una comunitat d'interessos entre les classes socials: això justifica la utilització del terme "corporativisme", procedent d'un corrent de pensament alhora antiliberal i antiigualitarista i que, en part, va desembocar en els feixismes a l'Europa d'entreguerres.

La nostra percepció és que el que va passar en aquest país des de finals de 1989 equival a un cert tipus d'intercanvi entre el govern del PSOE i els sindicats majoritaris que s'ha entès més com un primer intent de satisfer -almenys en part- les demandes del 14-D que no pas com la recomposició d'esquemes de "concertació social". No pot descartar-se la recomposició a Espanya d'un esquema de concertació entre els tres principals actors socials (encara que, si es fes, seria a partir d'unes situacions de força relativa diferents de l'esquema previ); de fet, no és que no pugui descartar-se sinó que és més aviat probable, ja que no entra en contradicció amb l'estratègia sindical i -a parer nostre- tampoc amb l'estratègia del Govern a partir de finals de 1989. Però el que ha passat des d'aleshores fins ara sembla anar més aviat en la línia del que els dirigents dels principals sindicats espanyols han reiterat en les seves declaracions: un intercanvi de "béns" amb els altres interlocutors socials segons ho permeti la situació de la conjuntura econòmica i política,⁸² i en cap cas retornant a l'esquema centralitzat d'"intercanvi desequilibrat" que ha

---

⁸¹ Tripartits no vol dir que formalment les tres parts negociïn alhora. Vol dir que hi ha unes pautes d'interrelació molt rígides que no permeten una negociació entre dos actors no condicionada per les expectatives del tercer.

⁸² Això s'assembla al que Lehbruch ("Democracia consociacional, lucha de clases y nuevo corporativismo", *Papeles de Economía Española*, núm. 22, 1985, pàg. 445-450) caracteritza com "plataforma giratòria" en un model multilateral, que contraposa a l'acord neocorporativista tripartit clàssic.

caracteritzat els esquemes de concertació durant la transició espanyola fins al 1985 (segons argumentem al capítol I).

4. Perspectives: el "pacte per la competitivitat"

Hem destacat fins aquí com la crisi de la concertació social -els orígens de la qual hem analitzat a les pàgines 15 i ss.- no s'ha resolt encara en el sentit de tornar a una nova concertació tripartita i en el sentit que els sindicats acceptessin condicionar la negociació col·lectiva a la política de rendes.

Tanmateix, també hem apuntat que a nivell estratègic tal tipus d'esquema no està de cap manera en contradicció amb el pensament dels líders sindicals. Després d'una vaga com la del desembre de 1988, però, una condició mínima per arribar a un nou esquema de concertació és que el Govern adquireixi als ulls dels sindicats una certa credibilitat negociadora, una garantia d'estar disposat a fer concessions i a complir els seus compromisos⁸³. Per això era inevitable una fase en la qual, independentment de l'aparença de negociació i d'intercanvi recíprocs entre Govern i sindicats, es donés un intercanvi esbiaixat on només una part -el Govern- fes concessions a l'altra. Això és el que ha passat des del final de 1989. El que han ofert els sindicats en aquesta negociació només aparent és, a tot estirar, una certa pau social o, més exactament, la perspectiva de tornar al clima de cooperació existent uns anys enrere. Però abans que tal perspectiva pogués materialitzar-se havia de "liquidar-se" un deute, el deute produït pel suport massiu a les reivindicacions sindicals durant la vaga general.

Hi ha, a més, una segona condició mínima per retornar a un esquema de concertació pel que fa als sindicats: l'augment de força organitzativa de les centrals de treballadors de forma que les negociacions tinguin en el poder sindical un suport sòlid. Un

---

⁸³ Una macronegociació, com és un esquema de concertació, és imprescindible que compti amb un cert nivell de confiança mútua entre els actors socials que hi intervenen. Que el deteriorament d'aquesta confiança entre els interlocutors espanyols havia arribat a extrems irreparables ho testimonien les paraules, summament expressives, de Nicolás Redondo a l'entrevista que reproduïm (vegeu capítol II, pàg. 119): "no hay quien se ffe de esta gente [el govern PSOE]: notario".

aspecte clau aquí és l'evolució de les relacions entre les dues grans confederacions: només amb una forta coordinació podria fer-se factible una nova "concertació social" en la qual s'integressin els dos sindicats; d'altra banda, i complementàriament, sembla poc viable a aquestes altures la marginació d'algun d'ells per part del Govern i l'altre gran sindicat.

La tendència a un nou esquema de concertació global -i potser institucionalitzada, posant en marxa el Consejo Económico y Social que preveu la Constitució- no es fonamenta només en la predisposició sindical donades certes condicions: un acord que no es redueixi a una restricció salarial, amb una correlació de forces més equilibrada, i on es donin intercanvis de "béns" autèntics, tangibles. L'altre element fonamental és que el Govern -i, de fet, no només el Govern sinó també altres institucions econòmiques espanyoles influents i d'àmbit internacional- vol una nova política de rendes que fins i tot ja ha estat batejada amb el nom de "pacte de competitivitat" o "pacte de progrés"⁸⁴.

A més a més de la predisposició de les organitzacions sindicals i del govern del PSOE, encara que per motius diferents, a un nou esquema de concertació, la situació de la democràcia liberal espanyola, relativament poc consolidada i amb una cultura política encara precària, és també un element que cal tenir en compte en la mesura que pressiona perquè els actors socials adoptin acords afavoridors de l'estabilitat político-social.

En la perspectiva de la recomposició dels acords neocorporatius, l'obstacle més important per al futur immediat pot trobar-se, paradoxalment, en el comportament de la CEOE. Paradoxalment, perquè els seus portaveus s'han presentat en els

---

⁸⁴ Aquest era el sentit, especialment significatiu pel context on es produïa, de les paraules del ministre Chaves al Congrés confederal de la UGT d'abril de 1990. El Ministre parlà del "pacte de competitivitat", sense gaires ambigüitats, com d'un pacte que hauria d'englobar productivitat, preus, ocupació i "reformes estructurals". Les seves paraules indicaven que el govern PSOE ja havia pres consciència de la necessitat d'oferir als sindicats alguna cosa més que l'intercanvi desequilibrat que havia presidit l'esquema de concertació anterior: "los socialistas queremos encontrar nuevas formas de participación de los sindicatos en la gestión de la economía". Chaves matisava, finalment, que el "nou disseny" de la concertació havia de fonamentar-se tant en el programa electoral del PSOE com en la Propuesta Sindical Prioritaria.

últims temps, repetidament, com els abanderats del "tripartisme"⁸⁵, denunciant la seva marginació enfront de la negociació bilateral Govern-sindicats, i perquè han aplaudit la iniciativa governamental d'orientar-se cap a un nou pacte global. Parlem aquí d'obstacle perquè, malgrat aquestes declaracions, sembla raonable concloure que la capacitat de cedir d'aquesta patronal espanyola, requisit imprescindible per a una negociació acceptable actualment pels sindicats, és més aviat limitada.

Els altres dos grans obstacles són els problemes recents per mantenir la unitat sindical i el fet que el Govern pot no estar disposat a permetre que el caràcter de la negociació sigui durant gaire temps bipartit, amb un "ordre del dia" bàsicament determinat per la Propuesta Sindical Prioritaria (PSP) i sobretot sense un compromís sindical de restricció salarial⁸⁶. Tant per al Govern com per als sindicats l'etapa oberta a finals de 1989 representava una aproximació prèvia a qualsevol possibilitat de restablir els acords neocorporativistes, però mentre l'interès dels sindicats és el de prolongar al màxim una situació sense política de rendes, el Govern es mostra cada cop més impacient per assolir una globalització dels acords⁸⁷.

Comentarem a continuació com han evolucionat les tres variables clau que a l'epíleg del capítol I (pàg. 50) mencionàvem com a variables privilegiades per orientar els efectes i la

---

⁸⁵ Vegeu, per exemple, el text de la carta dirigida per José M. Cuevas, president de la CEOE, a Felipe González pel maig de 1990, en la qual mostra la seva sorpresa perquè el govern hagués "abandonado la práctica del tripartismo, de negociación con todos los interlocutores sociales" (El País, 24.5.1990).

⁸⁶ Els esdeveniments del Golf Pèrsic han donat nous arguments al Govern per pressionar en aquest sentit i tornar a insistir sobre la necessitat d'una política d'ajustament.

⁸⁷ Val la pena citar àmpliament en aquest sentit Alvaro Espina, secretari general d'ocupació i relacions laborals: "El proceso de concertación bilateral es simplemente un ejercicio de encaje entre las aspiraciones de los agentes y el programa de Gobierno. Se negocia el calendario y el perfil definitivo de las medidas del programa. Por eso mismo este tipo de acuerdos no es susceptible de aportar una renta social y económica positiva. Es un simple proceso de intercambio que no abre nuevos márgenes porque no es creativo. Sólo la cooperación entre los agentes productivos genera ese margen adicional... Sólo la globalización los dotaría de sentido y facilitaría la comprensión de los objetivos perseguidos... La prueba de fuego para la concertación social en España está todavía por venir: si entre todos no se logra concertar la respuesta a los dos problemas vitales de cara al futuro [es refereix a la crisi del petroli i al mercat únic europeu de 1992], muchas voces se elevarán reclamando el abandono de este tipo de políticas". (El País, 1.10.1990, pàg. 52.)

possible resolució del conflicte plantejat per la vaga: l'evolució del conflicte intern al PSOE derivat de la confrontació amb els sindicats i la seva eventual incidència en el terreny electoral; l'evolució de la conjuntura econòmica; i la capacitat o incapacitat dels sindicats per enfortir-se organitzativament.

LA INCIDENCIA DEL 14-D SOBRE LA REDEFINICION DEL PROYECTO SOCIALDEMOCRATA ESPANYOL

Recordem la racionalització del conflicte PSOE-sindicats feta pel partit en el govern: l'allunyament del sindicat socialista respecte al partit expressaria la preocupació exclusiva del primer -i també del conjunt del moviment sindical-pels interessos estrets del sector de treballadors més privilegiat, amb feina estable i salaris relativament elevats; el partit, en canvi, expressaria "els interessos generals" i, en especial, els dels sectors socials desorganitzats. Aquest seria, en el pla ideològic, el nucli de la divergència creixent dins la socialdemocràcia entre els interessos del partit i els interessos del sindicat (UGT), divergència que ocupa un lloc estratègic en el nou disseny de la socialdemocràcia - i no només l'espanyola- resumible en l'expressió "socialdemocràcia sense sindicats" utilitzada amb diferents variants per portaveus i ideòlegs del PSOE⁸⁸.

Aquesta racionalització del conflicte pel PSOE es veu contradita per dos esdeveniments importants. Primer, l'evolució de les reivindicacions dels sindicats espanyols, ja que, en general, pensem que pot mostrar-se que l'enfrontament entre els sindicats

---

⁸⁸ Carlos Solchaga (El País, 15.1.1989, pàg. 51): "Habrá que construir un modelo socialdemócrata bastante nuevo, del que no existen precedentes, que se está alumbrando con dolor en toda Europa. (...) En toda Europa se está alumbrando un modelo nuevo: algún papel tendrán que jugar los sindicatos, pero no el que han venido desarrollando, porque eso no lo quiere la sociedad, como lo prueba la reducción de la afiliación sindical". I Felipe González (La Vanguardia, 16.1.1989) davant el Comitè federal del partit: "El PSOE no será correa de transmisión sindical". I Alvaro Espina (El País, 3.11.1990, pàg. 44): "El Gobierno estimó entonces -contra la mayoría de los análisis- que la modificación sustancial de una política que estaba teniendo resultados muy positivos, con el único propósito de mantener el apoyo de una organización afín al partido socialista, hubiera sido tanto como subordinar la gobernación del país a un grupo de defensa de intereses".

i el govern va obrir precisament una dinàmica reivindicativa més favorable als sectors més desprotegits de la força de treball espanyola⁸⁹. Les mateixes reivindicacions de la vaga i les posteriors -com algunes de les que s'inclouen a la PSP- avalen aquesta afirmació, com també el fet que qüestions com ara l'augment del salari mínim legal hagin passat a un primer pla de les reivindicacions sindicals⁹⁰. D'altra banda, a més a més, una de les claus explicatives de la crisi de la política de "pacte social" és, a parer nostre, la frustració de les expectatives que tal política havia creat en termes de mesures estatals de "solidaritat social".

¿Com ha evolucionat el conflicte catalitzat pel 14-D dins la socialdemocràcia espanyola? En primer lloc, la confrontació amb els sindicats ha contribuït a generar tensions dins el PSOE, tensions que no s'han concretat només en declaracions moderadament crítiques d'algun destacat dirigent -com ara J. Leguina- sinó fins i tot en una escissió -Democràcia Socialista. De tota manera, aquestes tensions més aviat han posat en relleu l'existència de fraccions i subcultures polítiques diferents dins aquest partit. Les tensions mateixes, però, semblen suficientment sota control si prenem en compte dues variables importants: la capacitat de neutralització del conflicte intern per l'aparell del partit, i la prova de foc que representaven per al PSOE les eleccions generals d'octubre de 1989 i les eleccions europees de juny del mateix any. Pel que fa a la primera d'aquestes variables, sembla que es confirma la hipòtesi avançada en el capítol I, és a dir, que la

---

89

A la seva entrevista, Antonio Gutiérrez (pàg. 80) planteja el fet que la condició perquè es pogués passar a una nova fase de prioritat de la solidaritat amb els "passius" (després de la vaga del 14-D, que també va donar prioritat a aquesta solidaritat), solidaritat que va concretar-se amb la PSP, era que es produís una fase en la qual milloressin les condicions dels actius en la negociació col·lectiva. Aquest líder sindical planteja, per tant -creiem que de forma encertada-, que no necessàriament ha de ser contradictori protegir els ocupats amb protegir els que estan fora del mercat de treball, si bé podria ser utòpic pretendre una mobilització continuada dels ocupats que no comportés cap mena de millora per a ells mateixos.

90

El SMI per a l'any 1990 -tot i que amb certa discreció, probablement perquè no servís de referència a d'altres reivindicacions salarials- va experimentar un augment comparativament important. L'augment nominal va ser del 7,1%, però va establir-se també l'obligatorietat de dues pagues extraordinàries de 30 dies -fins al moment de 21 dies- amb la qual cosa, l'increment, en el total anual, suposa un 11,9%, xifra que comporta un augment del poder adquisitiu després de molts anys de perdre'n sistemàticament.

capacitat de neutralització de conflictes interns per l'aparell del partit està directament relacionada amb la estreta vinculació d'una part important dels militants més influents de l'organització amb l'aparell de l'Estat, del qual depenen en termes de poder i de condicions de vida personals⁹¹. Pel que fa a la segona d'aquestes variables, l'element clau és que, tot i que les accions posteriors a l'enfrontament del 14-D van comportar una pèrdua de vots significativa⁹² i que han suposat un cert canvi en la composició de la base electoral del PSOE (un retrocés significatiu del partit en els grans nuclis urbans), la quota electoral obtinguda ha resultat suficient per a una còmoda continuïtat a l'Executiu espanyol⁹³.

Una segona consideració que caldria mencionar pel que fa al conflicte en el PSOE originat amb la vaga general del 14-D és que,

---

⁹¹ El PSOE ofereix les següents xifres d'evolució de militants: desembre 1981, 99.460; desembre 1982, 114.095; desembre 1983, 143.077; juny 1984, 142.300; juny 1985, 157.952; juny 1986, 168.025; juny 1987, 204.301; juny 1988, 210.704; gener 1989, 217.121; abril 1990, 225.538 (Departament d'informàtica del PSOE, *La Vanguardia*, 11.5.1990). D'aquest conjunt de militància, aproximadament 50.000 persones tenen càrrecs públics relacionats amb les àrees de poder polític i econòmic ocupades pel PSOE, les principals de les quals són les següents: govern de nou comunitats autònomes (amb 447 parlamentaris autonòmics); 2.873 alcaldies d'un total de 8.042 municipis i 23.182 regidors (això representa que el 70% de la població espanyola està governada per municipis del PSOE); Executiu de la Nació; majoria del Parlament; Presidència del Parlament Europeu, 27 eurodiputats en aquest Parlament; 13 membres en el Consell d'Europa; 13 membres a l'Assamblea de l'OTAN; gestió de les principals empreses públiques, mitjans de comunicació de l'Estat, Comissió Nacional del Mercat de Valors, Institut Nacional d'Indústria, les principals Caixes d'Estalvis i la banca pública, Instituto Nacional de Hidrocarburos, principals mitjans de transport (Renfe, Iberia, Aviaco, Transmediterránea) i de comunicació (Telefónica) (íbidem).

Aquesta "funcionarització" massiva de la militància del PSOE s'ha plasmat en la composició dels delegats als congressos. En el XXXI Congrés (gener de 1988), aproximadament el 70% dels delegats eren càrrecs públics. En el XXXII Congrés (1990), la taxa baixa lleugerament (67,2%), mentre que al XXX Congrés (1984) es situava en un 61,5% (*El País*, 6.11.1990, pàg. 17).

⁹² El PSOE ha perdut més de 2 milions de votants en termes absoluts entre els 10.127.152 vots a les eleccions generals d'octubre de 1982 i els 8.073.170 vots de les eleccions generals d'octubre de 1989.

Al desembre de 1989 (*El País*, 17.12.1989, pàg. 15) es filtra als diaris un "informe polític" posat a discussió al si del Comitè federal del PSOE. Aquest informe sintetitza l'estratègia que es recomana seguir per recuperar els vots perduts entre els treballadors i en les grans ciutats: "Adquiere una especial importancia la necesidad de recuperar posiciones políticas en las grandes ciudades, tanto mediante un trabajo específico de refuerzo de nuestra organización, como mediante el desarrollo de planes de choque orientados a mejorar las condiciones de vida y a lograr un buen funcionamiento de los servicios públicos básicos, tales como comunicaciones, salud, seguridad, vivienda, etcétera".

Les alteracions estratègiques obertes al PSOE després dels resultats de les eleccions de 1989, i des d'una perspectiva estrictament organitzacional, han estat analitzades agudament per J.M. Colomer ("Las tentaciones del PSOE", *La Vanguardia*, 23.11.1989).

⁹³ Malgrat això, aquesta pèrdua de vots sens dubte deu preocupar considerablement els responsables del partit, ja que representa un retrocés important en els seus ingressos per subvencions oficials. Segons dades de la Secretaria d'Administració i Finances del PSOE, pel que fa als pressupostos de 1990, els ingressos per subvencions oficials representen un 89,27% del total d'ingressos pressupostats, mentre que els ingressos per quotes d'afiliats representen únicament un 4% del mateix total (*La Vanguardia*, 11.5.1990).

malgrat que s'han neutralitzat considerablement les tensions internes, com hem vist, i la confrontació amb els sindicats ha baixat d'intensitat, es constata una certa continuïtat en la desconfiança del tipus "ells-nosaltres" observada amb certa freqüència dins el sector de militància del PSOE que ocupa càrrecs públics en nom del partit i referida al sindicat UGT (aquesta consciència d'identitat diferenciada es percep també a la inversa: a la UGT respecte de l'aparell del PSOE). Així i tot, sembla clar que el "nou disseny" socialdemòcrata al qual ens referíem al capítol I es pot dir que no ha avançat amb posterioritat al 14-D. I encara més, hi ha alguns signes inequívocs que el PSOE ni vol forçar ara la introducció d'aquest "nou disseny" ni vol -segurament no pot- mantenir la bel.ligerància antisindical exhibida en els temps immediatament anteriors a la vaga general de 1988⁹⁴.

Finalment, ¿quines dades noves sorgeixen de l'evolució seguida pel conflicte entre el PSOE i els sindicats posterior a la vaga pel que fa, precisament, a aquest "nou disseny" socialdemòcrata?

La primera qüestió a reconsiderar és si el conjunt de polítiques desenvolupat pel PSOE desde la seva arribada a l'Executiu l'any 1982 pot qualificar-se de "socialista" o, com fan nombrosos protagonistes del conflicte per part sindical, de

---

⁹⁴ Obviament, la participació massiva de la vaga i, en particular, la participació de sectors populars molt variats es troben a l'origen d'aquesta reorientació del PSOE pel que fa a la seva estratègia sindical. Quan diem que el PSOE ara no vol forçar la introducció d'aquest "nou disseny" socialdemòcrata, ens estem referint sobretot al fet que ha deixat de banda l'esquema d'intervenció orgànica del partit a les fàbriques anunciat poc després de la vaga general (febrer de 1989). D'altra banda, els signes inequívocs més visibles que el PSOE retira la seva bel.ligerància antisindical -almenys provisionalment- es troben en els següents esdeveniments. Primer, la renúncia feta pública a primers de juliol de 1990 a la celebració d'una gran Conferència sindical, prevista d'altra banda en un dels mandats aprovats en el XXXI Congrés socialista. Aquest fet va completar-se en el XXXII Congrés federal (novembre de 1990), amb la llibertat als 250.000 militants del PSOE per afiliar-se o no a la UGT. La importància d'aquesta resolució es troba en la tradicional existència d'obligatorietat estatutària de doble militància. (En una altra situació, aquestes decisions podrien interpretar-se com una retirada del suport del partit al sindicat. En el context del conflicte social posterior al desembre de 1988 indiquen, contràriament, una certa orientació del PSOE a pacificar les tensions amb la UGT: respectant el desig d'aquesta de governar-se sense intervencions externes; i renunciant, el PSOE, a una desestabilització directa de l'actual equip dirigent ugetista.) En segon lloc, pel gener de 1990 es produeix un acord entre la UGT i el Grup parlamentari socialista en el sentit que aquest farà consultes prèvies al sindicat socialista abans d'enviar projectes de llei al Parlament (una pràctica relativament habitual a les socialdemocràcies del nord d'Europa), a la vegada que s'oferia per abonar la tramitació parlamentària dels acords que es poguessin produir entre els sindicats i el Govern dins la nova etapa de "concertació" oberta a finals de 1989.

"neoliberal"⁹⁵. Creiem que també aquí es podria ratificar el diagnòstic avançat en el capítol I: és incorrecte qualificar el conjunt de les polítiques desenvolupades pel PSOE des de l'Executiu de "polítiques neo-liberals", malgrat s'observin tendències en aquesta direcció. El problema en aquest punt creiem que es troba no en el fet que el PSOE -com argumenten nombrosos sindicalistes- s'hagi "fet de dretes" sinó que, en general, a tot el moviment socialdemòcrata europeu s'ha donat una transformació política -com s'argumenta al capítol I- que modifica les estratègies d'aquestes organitzacions⁹⁶ i genera tensions amb el moviment sindical⁹⁷. Pensem que en aquest sentit el ministre Virgilio Zapatero destaca efectivament l'aspecte fonamental del corrent neoliberal quan afirma que "liberal significa en Europa desarrollo social con marginación, significa proceso de privatización de servicios públicos, significa que sólo tienen garantizada la sanidad, la

---

⁹⁵ Vegeu com a exemple especialment significatiu les consideracions que fa en aquest sentit Nicolás Redondo a la seva entrevista del capítol II (epígraf II.3, apartat 1) i que poden resumir-se en la seva frase: "de todas las recetas que está haciendo este Gobierno ninguna de ellas tiene un contenido elementalmente socialdemócrata" (pàg. 101).

⁹⁶ Com a mínim en dues direccions. Una, el tractament més o menys preferencial a donar a una classe treballadora d'altra banda molt segmentada i amb interessos més complexos i diversificats. Aquesta classe treballadora passa de ser el subjecte de l'organització a ser un sector de vot, preferencial en termes de les tradicions però igual als altres en termes estrictament de mercat electoral. I una altra, el paper de l'Estat, que passa a ser una entitat neutral de representació general, com sintetitzen aquestes paraules: "Acceder a tal pretensión [la dels sindicats, 'de asumir un papel de protagonista directo y exclusivo de las decisiones políticas'] por parte del Gobierno sería tanto como hacer dejación de sus funciones de representante de la voluntad general y de árbitro de los conflictos de intereses" (Alvaro Espina, La Vanguardia, 12.2.1989, pàg. 5); o també: "ningún liberal en este país proviniendo de la derecha, por muy manchesteriano que dijera que era, sería capaz de hacer lo que los socialistas estamos haciendo en este esfuerzo de despegar del Estado supuestos intereses sacrosantos de carácter general que sólo eran intereses de clase" (Carlos Solchaga, El Independiente, 27.1.1989).

⁹⁷ Que aquest problema és d'àmbit europeu i que afecta, sens dubte, les polítiques sindicals d'aquests partits socialdemòcrates ho ratifiquen aquestes paraules d'un dels màxims líders del SPD alemany, Oskar Lafontaine: "No somos críticos con los sindicatos pero nosotros somos un partido popular y debemos buscar nuestras soluciones con autonomía, nuestras propias preguntas y respuestas. Nuestro proyecto es en parte coincidente con el de los sindicatos, pero en nuestras filas no hay sólo trabajadores, sino también profesionales e incluso empresarios" (El País, 9.9.1988).

Una altra il·lustració la trobem en les declaracions de Hans Vogel (SPD), en el sentit que els partits socialdemòcrates han de buscar la independència respecte del sindicat, i fomentar la independència d'aquest també, amb un objectiu: no dificultar la cooperació futura entre partit i sindicat; i amb un límit: no arribar a un conflicte profund del qual -segons aquest polític alemany- només se n'aprofita la dreta (La Vanguardia, 16.9.1988).

enseñanza y la cultura quienes la puedan pagar"⁹⁸. Tot i que és manifestament fals que aquests indicadors que menciona,⁹⁹ en les seves paraules, "equivalen a lo contrario de lo que estamos haciendo [el PSOE]", també ho és pensar que l'estratègia del PSOE està orientada a desmantellar tots els aspectes clau de l'Estat del benestar tal com existeix a Espanya¹⁰⁰.

Per acabar aquest apartat, la manca de referències ideològiques definides i emmarcables en les tradicions socialistes clàssiques pròpia del PSOE -i, en general, de la socialdemocràcia actual-, més la seva orientació decidida a consolidar una base social interclassista són els desenvolupaments objectius que fan probable un ressorgiment futur, a Espanya, del "nou disseny" socialdemòcrata. El 14-D l'ha fet retrocedir, però no desaparèixer. El que sí que quedarà consolidada -almenys per al futur pròxim- és la transformació de la relació socialdemòcrata clàssica entre partit i sindicat¹⁰¹.

---

⁹⁸ El País, 27.3.1989.

⁹⁹ Per a una anàlisi més detallada que la que es fa aquí, i centrada en les polítiques econòmiques seguides pel PSOE des del 1982, vegeu el volum 2 d'aquest estudi, Els contextos de l'acció sindical, Fundació Jaume Bofill - Fundació Volkswagen, Barcelona, 1990, Part tercera: J. González Calvet, "La política econòmica espanyola durant la transició, 1973-1988".

¹⁰⁰ Un problema diferent el planteja aquesta altra reflexió del ministre Zapatero: "Cuando se va a la universalización de esas necesidades [educació, vivenda, sanitat, vellesa, protecció a l'atur] y se garantiza a todos los ciudadanos esas prestaciones se está haciendo socialismo, y eso es lo que hacemos y seguiremos haciendo" (íbidem nota 98).

Aquesta racionalització de les polítiques del PSOE com "fer socialisme" (una síntesi acurada, a parer nostre, de la manera com racionalitza l'aparell d'aquest partit els anys de govern) pot caracteritzar-se com estranya a les tradicions socialistes clàssiques d'orientació transformadora; però no és certament aliena a les tradicions de la socialdemocràcia europea (com ara l'escandinava d'entreguerres o l'anglesa i l'alemanya posteriors al 1945). De fet, expressa bé les tendències convergents dels darrers anys entre liberalisme i socialdemocràcia observables a diferents països occidentals. L'únic que potser caldria afegir aquí, donada l'orientació del present treball, és que els esdeveniments d'anys recents, i del 1989 en especial, suggereixen que ens trobem en un canvi d'època i que cal utilitzar amb molta cura les fórmules ideològiques "dures": avui, com sintetitza correctament un dissident soviètic (Beniamin Yoffe, comunicació personal), "no sabem que és socialisme".

Per a una altra il·lustració de la forma de racionalitzar dins el PSOE les polítiques públiques des de 1982, vegeu aquesta declaració: "si aceptamos que el socialismo es un proceso, no una meta final, el esfuerzo del movimiento socialista desde hace cien años es ya socialismo, y no tiene sentido preguntar cuándo vamos a hacer política socialista. El Gobierno del PSOE lleva ocho años haciendo política socialista en España" (J.M. Benegas, La razón socialista, 1990, pàg. 65).

¹⁰¹ Una explicació correcta, però excessivament centrada en l'àmbit econòmic del conflicte a la socialdemocràcia espanyola és la de S. Julià (Ed., La desavenencia. Partido, sindicatos y huelga general, El País - Aguilar, Madrid, 1989, pàg. 323): "La relación privilegiada y orgánica partido-sindicato (...) y los soportes orgánicos que la sostenían, estaban abocados a la crisis si los socialistas llegaban al gobierno no

L'EVOLUCIO DE LA CONJUNTURA ECONOMICA

En els dos darrers anys, 1989-1990, s'ha mantingut encara un important creixement econòmic que ha comportat un augment molt significatiu -però decreixent- de l'ocupació. Tanmateix, el creixement de l'ocupació s'ha continuat basant exclusivament en el treball temporal, el percentatge del qual va passar des del 25,1% que representava al darrer trimestre de 1988 al 29,8% del segon trimestre de 1990¹⁰². Recordem que aquest va ser un dels detonadors principals de la vaga general (cap. I, pàg. 36) i que és una de les formes d'expressió dels forts contrastos socials dels darrers anys i, alhora, un element de canvi estructural pel que fa l'acció sindical, que es veu greument dificultada per l'extensió d'aquesta modalitat de contractació. Aquesta evolució suggereix que la preocupació dels sindicats -prèvia al 14-D- per la introducció d'una nova forma de modalitat de contractació temporal (el Plan de Empleo Juvenil) era justificada; però s'evidencia també que els canvis legislatius d'anys anteriors -i el poc control sobre l'aplicació d'aquesta legislació¹⁰³- van ser suficients per induir grans transformacions en el mercat de força de treball.

Pel que fa als salaris, la negociació col·lectiva ha assegurat uns augments de conveni lleugerament superiors a la inflació, amb la qual cosa ha crescut moderadament el poder adquisitiu dels salaris (bruts) dels treballadors que han mantingut el mateix lloc

---

como una fuerza reformadora sino para administrar una crisis económica cuyo resultado social más notable es que un cuarto de la población carece de trabajo. Y esto es lo que ha pasado en los últimos años no sólo en España, aunque aquí sin haberse estrenado el proyecto. Es incomprensible que alguien haya podido pensar que, en tales circunstancias, los sindicatos iban a mantener sin protesta y de modo indefinido una posición políticamente subordinada".

Creiem que, si bé el que es diu és cert, el conflicte va més enllà d'això. Les conjuntures i les transformacions econòmiques són efectivament la "base material" que genera la lògica dels conflictes socials; però les percepcions dels protagonistes dels conflictes són igual d'importants per explicar-nos com es formen els interessos respectius i quina és l'acció dels protagonistes. Avui, la UGT té una percepció socialdemòcrata amb molts -i estratègics- punts de divergència amb la que té el PSOE, com hem argumentat. I aquesta divergència no és ja -com a èpoques passades a Europa- funció exclusiva de la conjuntura econòmica.

¹⁰² Dades de l'INE, Encuesta de población activa.

¹⁰³ Per això sobretot és important l'acord sobre "control de contractes" entre Govern i sindicats.

de treball. El salari mitjà de l'economia pot haver crescut, però, encara menys o haver-se estancat o disminuït si tenim en compte que: primer, els canvis estructurals de l'ocupació actuen sobretot en el sentit de crear una "deriva" salarial de signe negatiu, donat el fenomen esmentat de creixement del treball temporal (discriminat no només pel que fa a l'estabilitat sinó en general també per les retribucions); i segon, que gran part del creixement de l'ocupació dels darrers anys s'ha donat en sectors relativament mal remunerats¹⁰⁴.

El creixement econòmic i el desarmament aranzelari que comporta l'entrada a la CEE han agreujat el desequilibri de la balança comercial -"rècord", en termes relatius, dels països de l'OCDE-, desequilibri que caracteritza l'economia espanyola des de fa dècades i que, amb tota probabilitat, creixerà fins a l'any 1992 si no es redueix de forma dràstica el diferencial de creixement de l'economia espanyola respecte a la resta d'economies de la CEE. El desequilibri comercial fa dubtar sobre la continuïtat del ritme de creixement, i el "refredament" de l'economia -és a dir, la disminució del creixement- és, des de fa mesos, una de les prioritats de la política econòmica; de fet, ja en els darrers mesos s'ha produït una disminució d'aquest ritme. Això és particularment preocupant pel que fa l'ocupació, perquè l'augment del pes del treball temporal fa que el nivell d'ocupació sigui molt més sensible als canvis de conjuntura econòmica.

Un dels elements dinamitzadors de la conjuntura econòmica i que ha permès conviure amb el desequilibri comercial és l'espectacular entrada de capital estranger. Un canvi de signe en el flux de moviments internacionals de capitals o simplement una -

---

¹⁰⁴ Es, per tant, totalment injustificat mantenir -com ha fet molt recentment el Ministeri d'Economia (vegeu El País, 12.9.1990, pàg. 49)- propostes de creixement dels salaris de conveni basades en el supòsit que el salari efectiu mitjà creixerà per sobre de l'augment mitjà dels convenis. El mateix Banc d'Espanya ha reconegut que ja no pot pensar-se en aquests termes: "Aunque existe evidencia de que en las grandes empresas los deslizamientos salariales entre lo pactado en convenio y lo recibido por el trabajador continúan siendo significativos, también lo son, y en sentido contrario, aquellos que se originaron por la proliferación de contratos temporales. En conjunto, el efecto neto estimado fue, prácticamente, nulo" (Banco de España, Informe anual 1989, pàg. 66)

molt previsible- disminució significativa del flux d'entrada faria inviable conviure durant molt temps amb el desequilibri comercial.

D'altra banda, el desequilibri comercial no va adquirir una proporció encara més gran durant els darrers anys per la fortíssima disminució del preu del petroli en dòlars -i encara molt més en pessetes- que va produir-se entre 1985 i 1988. El conjunt d'importacions energètiques va representar durant 1985 un 6,6% del PIB mentre que durant 1989 va ser només un 2,2%¹⁰⁵. L'augment del preu del petroli lligat a l'actual situació de crisi del Pròxim Orient incidirà negativament sobre el desequilibri comercial, un desequilibri ja existent anteriorment, tot i que de moment -i tampoc en el futur si es compleixen les previsions governamentals- la factura del petroli no arribarà a representar ni de bon tros el percentatge del PIB que representava a l'any 1985.

Un altre dels desequilibris sobre el qual incideix l'evolució més recent del preu del petroli és el de la inflació. Tanmateix, la incidència potencial no ho és tant pel seu efecte directe, sinó per l'agreujament del conflicte distributiu intern que pot provocar, perquè suposa una transferència de renda a l'exterior i, per tant, una disminució -contràriament al fenomen dels anys anteriors- de la renda distribuïble interiorment. Novament cal precisar, però, que el problema ja existia abans, i la inflació de l'any 1989 i de la primera meitat de 1990 havia estat ja significativament superior a la de 1988 mentre, paral·lelament, el govern fracassava estrepitosament en els seus objectius d'inflació. La manca d'una política de rendes -tan pels seus efectes sobre els salaris monetaris com pels que té sobre les expectatives de salaris i preus- contribueix certament a explicar els problemes de la política antiinflacionista, però des de finals dels anys setanta s'ha produït una disminució dels costos laborals unitaris en termes reals que ha continuat durant els anys posteriors a 1986 (darrer any de vigència del Acord Econòmic-Social entre UGT-CEOE-

---

¹⁰⁵ Vegeu J. González Calvet i J. Roca, "Petróleo, salarios y ajuste económico", Mientras tanto, núm. 43.

Govern)¹⁰⁶. Per tant, no es pot culpar els salaris de les tensions inflacionistes, ja que els beneficis han crescut per sobre dels ingressos dels treballadors, o sigui, ha disminuït a nivell agregat la part del preu final del producte corresponent als costos laborals; si els sindicats acceptessin reduir les seves demandes sindicals les tensions inflacionistes es reduirien amb tota probabilitat, però amb el cost d'aprofundir la redistribució desfavorable als treballadors de la darrera dècada, que, com havíem discutit (cap. I, pàg. 30 i ss.) va anar generant un creixent descontentament entre els treballadors que veien com, qualsevol que fos la conjuntura econòmica, els seus ingressos no augmentaven, mentre altres grups socials s'enriquien.

Ja hem esmentat com el govern -i també la CEOE- cercaren des de l'endemà de la vaga la possibilitat d'un compromís sindical de moderació salarial i com això havia estat necessàriament "aparcats" pel Govern a l'espera de recompondre les relacions amb els sindicats. Les pressions governamentals han ressorgit darrerament amb l'argument del "repte" del mercat europeu, i el govern ha plantejat, en aquesta direcció, un acord tripartit que inclogui una decisió centralitzada sobre salaris batejat com "pacte de la competitivitat" i, després, "pacte de progrés". Aquest pacte va ser abonat per la pràctica totalitat de les forces parlamentàries i posteriorment el Fons Monetari Internacional va aplaudir la proposta¹⁰⁷. Tanmateix, a banda de l'oposició sindical, la mateixa conjuntura econòmica encara dificulta que la CEOE pugui assegurar el compliment de la seva política salarial per les seves bases (especialment en aquells sectors amb una forta demanda). Cal notar, també, que els gestors del Banc d'Espanya han mostrat una gran

---

¹⁰⁶ L'any 1989 els esmentats costos haurien disminuït, segons les nostres estimacions, entorn d'un 1,3%.

¹⁰⁷ L'argument del FMI era que per millorar la balança per compte corrent calia que els salaris reals creïessin menys que la productivitat (vegeu l'informe a El País, 19.4.1990, pàg. 60). Tanmateix, que dins el preu dels béns creixi la part de beneficis a costa de la dels salaris (la productivitat a nivell agregat no és més que el valor afegit per persona deflactat pel nivell de preus) no té res a veure de forma directa amb la competitivitat comercial, encara que sí que fa augmentar la taxa de guany i fa més atractiva l'entrada de capital estranger.

desconfiança sobre el paper de la política de rendes i donen prioritats a la política monetària com a instrument per controlar els desequilibris econòmics¹⁰⁸.

La pujada del preu del petroli ha donat un nou argument¹⁰⁹ al Govern per defensar la proposta de moderació salarial i, també, de moderació en la despesa pública. L'argument és que s'ha produït un "empobriment general" que ha de repercutir en salaris i beneficis. Tanmateix, quan els preus estaven disminuint -per exemple, quan es va produir l'enfrontament obert entre Redondo i Solchaga entorn de la política salarial de 1987 (vegeu capítol I, nota 51, pàg. 44)- no va utilitzar-se l'argument simètric que l'"enriquiment general" havia de repercutir també en els salaris; en aquell moment, el govern pretenia continuar amb la congelació de salaris de forma que els beneficiaris exclusius dels augments de productivitat i també de la disminució del preu dels béns importats fossin les empreses.

L'ajustament econòmic es planteja també en termes de Pressupostos de l'Estat. Recordem que aquest va ser el terreny principal d'enfrontament entre govern i sindicats durant el 14-D i les posteriors negociacions (cap I i pàg. 126 i ss. anteriors). El "gir social" havia de repercutir en una major despesa pública; enfront a les demandes sindicals d'avançar en els aspectes de despesa social de la PSP, els pressupostos presentats pel govern per a l'any 1991 preveuen no només una disminució de la proporció de les despeses públiques respecte a la renda total, sinó fins i tot una lleugera disminució de la despesa pública total en termes reals. L'aspecte fiscal ha estat també motiu d'enfrontament, ja que la prevista reforma del govern no recull les reivindicacions

---

¹⁰⁸ Per exemple, a l'Informe Anual 1988 del Banc d'Espanya pot llegir-se: "En las circunstancias actuales del mercado de trabajo, la moderación salarial ha de descansar en la mejora de la propia capacidad de ajuste del mismo, ya que el espacio para que las políticas agregadas de rentas puedan ser eficaces es muy reducido" (pàg. 100) i "... el mantenimiento de la estabilidad económica requiere un elevado protagonismo del control monetario" (pàg. 101).

¹⁰⁹ Recordem que segons Espina (nota 87, pàg. 134) la prova de foc sobre el futur de la concertació residia en la capacitat de fer front als problemes del mercat comú i de la pujada del preu del petroli de forma pactada.

sindicals destinades sobretot a disminuir la participació de les rendes salarials dins els ingressos totals de l'IRPF.

Plantejàvem en acabar el capítol I que un dels elements condicionadors importants de l'evolució del conflicte social i polític posterior a la vaga era la trajectòria de l'economia espanyola. En balanç final, el que hem exposat a aquesta secció suggereix que l'evolució de la situació econòmica fa més estret el marge de negociació entre els sindicats i els altres actors socials.

EL 14-D I LA CAPACITAT ORGANITZATIVA DELS SINDICATS

Recordem que a l'epíleg del capítol I assenyalàvem com un altre dels tres factors clau per definir l'orientació futura del procés de conflicte que culmina en la vaga general, la capacitat del moviment sindical per "traduir la prova de força del 14-D en fortalesa organitzativa (és a dir, en primer lloc, afiliació)". Mencionem també allí -pàg. 21- de forma esquemàtica, que les organitzacions sindicals segueixen dues grans vies per enfortir-se: el recurs, quan és possible, a mesures coercitives per fomentar l'afiliació, i la provisió regular, sostinguda, d'avantatges per a la força de treball. Recordàvem allí, també, com mesurar la capacitat d'enfortiment dels sindicats (ja que l'afiliació és només -bé que privilegiat- un dels índexs de tal mesura): els recursos organitzatius i la implantació¹¹⁰. Repasarem ara l'evolució seguida per aquests índexs després de la vaga per obtenir una visió -i alguna mesura- de la manera com ha evolucionat la capacitat organitzativa dels sindicats.

Pel que fa a les mesures coercitives per mantenir una base social "captiva", és evident que el context de confrontació amb el

---

¹¹⁰ Recordem que establím sis índexs per mesurar la implantació: afiliació; capacitat de mobilització; suport passiu de la força de treball; influència política; presència a les institucions públiques; i autoritat moral davant la societat global. (Vegeu capítol I, pàg. 21.)

Govern que s'inicia als voltants de 1987, culmina amb la vaga general i es manté en estat latent fins avui, no és el més adequat per produir resultats favorables a les organitzacions sindicals en aquest terreny, ja que aquestes necessiten arribar a acords precisament amb l'Executiu per introduir-les. El període de confrontació oberta, i el posterior, creiem que es caracteritza en aquest sentit per dues tendències a dins de les organitzacions. Primera, les tradicions amb què operen les grans centrals espanyoles (i, en aquest punt, més la de CCOO que la de UGT) estableixen encara barreres culturals internes a la introducció de mecanismes de coerció que forcin l'afiliació. La segona, que es dona de manera més marcada a UGT, és que hi ha en la direcció central dels grans sindicats la percepció clara que caldrà intentar introduir-los tan aviat com es pugui (és a dir, tan aviat com ho permetin les tradicions culturals internes i sigui possible un acord amb el Govern en aquesta direcció)¹¹¹.

Pel que fa a l'afiliació, hi ha indicis que els sindicats durant el període 1989-1990 han aconseguit dinamitzar, tant a UGT com a CCOO, aquest indicador estratègic de la fortalesa organitzativa¹¹².

Pel que fa a la capacitat de mobilització hi ha diverses dades que cal considerar. En primer lloc, l'altíssima participació a la vaga és la prova més contundent que amb aquesta arriscada convocatòria conjunta dels dos grans sindicats, per primer cop des

---

¹¹¹ És molt significativa en aquest sentit, i segurament s'ha d'interpretar com un "globus sonda", la intervenció del secretari d'organització de la UGT a un seminari de la Universitat Menéndez Pelayo a l'agost de 1989 (vegeu El País, 24.8.1989; i per al text íntegre de la intervenció, El nuevo lunes, 4-10.9.1989). Les paraules d'Antón Saracíbar són prou expressives: "En la UGT estamos estudiando con enorme interés la posibilidad de establecer mecanismos, en base a las experiencias recogidas en otros países, mediante los cuales la contratación de un trabajador debe verse obligatoriamente acompañada de su afiliación".

¹¹² Per quantificar aquests indicis topem amb la tradicional dificultat per establir dades clares sobre l'evolució de l'afiliació que cotitza a les organitzacions. Les úniques dades fiables de què disposem són les de les CCOO del Baix Llobregat, que oferim a títol indicatiu. D'un total de 14.772 cotitzants a novembre del 1990, un 29,7% s'havia afiliat amb posterioritat a la vaga. La composició de l'afiliació per sexes és la següent: 82% d'homes, i 18% de dones. Convé destacar que en termes relatius ha augmentat més l'afiliació de dones (un 40% de les afiliades ho va fer amb posterioritat a la vaga). Caldria evidentment conèixer la rotació interna i quina serà la continuïtat d'aquest augment d'afiliació per valorar aquestes dades. (Agraïm a Francesc Castellana i Pepe Botella, de les CCOO del Baix, la seva poc freqüent transparència informativa.)

de les mobilitzacions dels inicis de la transició, aquestes organitzacions han recuperat poder de convocatòria directe entre els diferents sectors populars de la població i, no cal dir-ho, en especial entre els treballadors en actiu¹¹³. En segon lloc, cal considerar també la conflictivitat laboral posterior al desembre de 1988. Durant 1989, es produí a les empreses espanyoles un alt nivell de vagues, especialment a l'empresa pública; així i tot, hi ha informes governamentals en el sentit que aquesta conflictivitat, a la qual es refereixen les dues entrevistes del capítol II, no va ser generalitzada¹¹⁴.

Les dades estadístiques laborals disponibles avui sobre els conflictes del període 1989-1990 confirmen aquest judici:

---

¹¹³ Sempre és important interpretar la participació numèrica als conflictes socials segons les motivacions dels participants. Sobre els motius de participació dels vaguistes a la convocatòria del 14-D es poden, com en tota situació de vaga, fer múltiples qualificacions. A més a més de l'enquesta mencionada a la nota 4 hi ha disponibles com a mínim dos sondejos més encarregats i fets públics parcialment per El País (16.12.1988) i La Vanguardia (15.12.1988). En la primera d'aquestes enquestes es mostra que un 31% de les persones enquestades pensen que el motiu principal de participació a la convocatòria va ser mostrar l'acord amb la posició dels sindicats (un 19% més, per oposar-se a la forma de govern del PSOE; un 32% més, per "por als piquets i a desordres possibles"; un 6%, per "dificultat per traslladar-se al treball"; un 5%, per "cap motiu en particular"; i un 7% "no contesta"). Pel que fa al segon d'aquests sondejos, encapçalat pel francament curiós titular "La mitad de los huelguistas no apoyaban el paro", mostra que un 47% de les persones que van participar a la vaga ho van fer per mostrar el seu suport exprés a la convocatòria dels sindicats (un 15%, per "por a possibles incidents"; un 12%, per "tancament (voluntari o forçós) de l'empresa"; un 7%, per "permís, vacances, etc."; un 5%, perquè "es va votar anar a la vaga"; un 6%, "altres motius"; i un 8%, "no ho sap, no contesta"). Amb les dades disponibles, podria suggerir-se que aquesta vaga, a més de ser la vaga amb més participació de les que s'han donat mai a Espanya, ha tingut un alt nivell de seguiment -per dir-ho així- conscient.

¹¹⁴ Precisament pel fet de concentrar-se a l'empresa pública. Segons publicà La Vanguardia (11.6.1989) un informe governamental -debatut en Consell de Ministres- assenyalava que el número mitjà de jornades perdudes per treballador participant a les vagues era, entre gener i juny de 1989, d'1,5, davant les 4,3 i 2,5 registrades en els anys 1988 i 1987, respectivament. És interessant comentar aquí que tant A. Gutiérrez com M. Redondo, a les entrevistes, mencionen una probable pauta de conflicte per a la situació posterior al 14-D; la simultaneïtat d'hegemonia electoral del PSOE en el terreny polític i, en el terreny laboral i social, el manteniment d'una situació de conflicte agut amb tendència a observar una certa continuïtat.

Vagues
Jornades no treballades

any	valors abs. (milers)	abs. (milers)	variació anual %
1. 1986	2.279	-	-
2. 1987	5.025	2.746	+120
3. 1988	11.641	6.616	+131
4. 1988 (sense incloure-hi vaga 14-D)	6.843	1.818	+ 36
5. 1989	3.685	-7.956	- 68
6. 1989 (comparat amb 4, sense incloure-hi vaga 14-D)	3.685	-3.158	- 46
7. 1990 (període de gener-maig; variacions sobre mateix període 1989)	1.128	-2.092	- 64

Font: Elaboració pròpia sobre dades de Estadística de huelgas y cierres patronales 1989, pàg. 7; del Anuario de Estadísticas Laborales 1989, pàg. 470; i del Boletín de estadísticas laborales 73, juliol 1990, pàg. 218. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid, 1990. Les dades no inclouen les corresponents al País Basc. El nombre de treballadors participants a la vaga del 14-D de 1988 segons aquesta font fou de 4.797.700.

En conjunt, pensem que les dades referides a la capacitat mobilitzadora dels sindicats permeten concloure que, si bé, d'una banda, amb l'exhibició de força dels sindicats convocants al 14D, el prestigi del moviment sindical -almenys a curt terme- dins del conjunt de la població treballadora ha millorat substancialment; d'altra banda, però, la tendència seguida per la conflictivitat posterior¹¹⁵ i les qualificacions que, amb les dades disponibles, poden fer-se sobre els motius de participació al 14D fan dubtosa la seguretat de Nicolás Redondo a la seva entrevista, quan manifesta que "estamos en condiciones, cuando nos dé la gana, de parar este país" pàg. 114). Les organitzacions sindicals espanyoles són encara, en tant que organitzacions, relativament febles pel que fa a la capacitat mobilitzadora; per arribar a la situació que Redondo suggereix amb les seves paraules haurien de tenir una tradició més consolidada i una base social més estable que les actuals¹¹⁶.

El tercer índex de mesura a considerar és el relatiu a la representativitat o suport passiu dels sindicats per la força de treball. En el cas espanyol, com ja apuntàvem al capítol I, la mesura més clara d'aquesta capacitat es troba en les eleccions sindicals. El fet que en redactar aquest treball estiguem en plena celebració d'eleccions sindicals a tot el territori espanyol, impossibilita fer qualsevol comentari que aportí dades noves.

Pel que fa a la capacitat d'influència política posterior al 14-D dels sindicats espanyols ha de mencionar-se que la seva presència social com a organitzacions reivindicatives diferenciades dels partits i amb capacitat per plantejar alternatives ha

---

¹¹⁵ Tanmateix, si bé la manca de concertació social hauria de traduir-se en conflictivitat en relació normalment directa amb el grau de força sindical, també és veritat que en determinats casos la força sindical pot comportar cessions de les empreses abans que esclati una vaga (sobretot si la situació econòmica és de forta demanda, com va ser el cas, per a molts sectors de l'economia espanyola, en el període al qual ens estem referint).

¹¹⁶ Aquesta percepció la té clarament el secretari d'Acció Sindical d'UGT, Apolinar Rodríguez, i en el volum d'aquest estudi dedicat als líders sindicals -volum 4- l'expressa amb claredat amb la fórmula de l'"hegemonia social" que els grans sindicats haurien de plantejar-se com a fita.

augmentat considerablement. La mostra més clara d'aquest canvi es troba en l'aprovació de la Propuesta Sindical Prioritaria, que va mostrar la capacitat dels sindicats majoritaris de plantejar-se una plataforma reivindicativa que anés més enllà de les demandes immediates de la negociació col·lectiva i obrís una perspectiva d'acció a mig terme¹¹⁷. Aquesta plataforma representa la primera iniciativa d'aquest tipus adoptada autònomament pels sindicats des de l'època franquista¹¹⁸. Amb la PSP els sindicats han estat capaços també d'assumir reivindicacions socials heterogènies que connecten amb la complexitat del descontentament social que explica la gran participació observada en la vaga del 14-D¹¹⁹.

Una altra dimensió d'aquest mateix índex d'influència política dels sindicats espanyols, lligada també amb la iniciativa d'aquests al elaborar la PSP, és la seva vinculació amb algun partit polític afí ideològicament a l'organització. L'objecte d'aquesta vinculació partit-sindicat ha estat tradicionalment doble: d'una banda, servir-se mútuament de reforç per tal de conservar i ampliar una base social aproximadament homogènia i, eventualment, que el sindicat serveixi la política del partit afí en el moment que aquest arriba a l'Executiu. D'una altra banda, en un sentit

---

¹¹⁷ Aquesta PSP és una forma de resposta també a les crítiques governamentals sobre l'escàs contingut - més enllà de la qüestió salarial i/o d'utòpiques receptes keynesianes- de les demandes sindicals. Una il·lustració, entre moltes altres, d'aquesta crítica governamental als sindicats és la següent: "los dirigentes sindicales reclaman un giro social. Pero cuando tratan de concretarlo, su oferta se reduce fundamentalmente a incrementos salariales en el sector público" (José M. Benegas, El País, 10.12.1988, pàg. 16).

¹¹⁸ En aquest sentit, la iniciativa de la PSP connecta amb el plantejament que fa A. Gutiérrez, a l'entrevista del capítol II, en el sentit que els sindicats han de ser referència política d'ells mateixos i no un intermediari entre partit i treballadors com en els models socialdemòcrata i leninista (pàg. 84). I connecta també amb el comentari de Nicolás Redondo en el sentit que, si no hi ha relació institucional entre l'organització sindical i un partit afí, tampoc cal dramatitzar la situació resultant (pàg. 105).

¹¹⁹ La PSP planteja reivindicacions entorn de vint punts que són agrupats en quatre apartats. El primer, sota la denominació d'"augment i millora de l'ocupació", fa referència a la informació de seccions sindicals i comitès d'empresa sobre els contractes, a la revisió de les modalitats de contracció, a la reducció de jornada i d'hores extraordinàries i als programes de formació professional. El segon, titulat "millora de la protecció social", es refereix a la cobertura del subsidi d'atur, a les pensions assistencials, al "salari social garantit", a la protecció familiar i als capítols d'habitatge i sanitat. En un tercer apartat, titulat "redistribució de la renda", es planteja la clàusula de revisió salarial per als qui depenen dels Pressupostos de l'Estat i els perceptors del salari mínim, canvis en la fiscalitat i -molt ambiguament- es reivindica la creació per llei de "fons d'inversió". Finalment, el quart apartat, titulat "drets de participació dels treballadors", planteja, juntament amb d'altres temes, la negociació col·lectiva dels empleats públics.

socialment més actiu, les organitzacions sindicals en societats de capitalisme avançat tenen indefectiblement la funció de ser una de les peces bàsiques del control social dels conflictes. Pel que fa a la primera cara d'aquesta dimensió més pròpiament político-institucional de la influència dels sindicats a la societat, en les condicions actuals i previsibles en el panorama espanyol a partir del desembre de 1988, els grans sindicats deixen de tenir vinculacions estables amb forces polítiques afins: el 14-D hauria servit, precisament, per assenyalar simbòlicament el punt d'inflexió d'aquesta tendència a la autonomia recíproca entre partits i sindicats que ja, per motius diversos, s'havia anat definint durant el curs de la transició. Pel que fa a la segona part de la dimensió, més directament política, del paper dels sindicats, i més enllà del distanciament i la confrontació oberta amb el PSOE seguit pels dos grans sindicats, és totalment improbable -per no dir impossible- que el partit en el Govern pugui arribar a prescindir de les organitzacions sindicals com a entitats que contribueixen a canalitzar el conflicte en una societat complexa com és l'actual. El problema, i a la vegada dilema, que tenen els sindicats espanyols en el futur pròxim és que en absència d'altres forces polítiques d'esquerra -més enllà del PSOE- amb capacitat de penetració popular d'importància, es trobaran repetidament amb la temptació d'exercir un paper a l'escena política i social espanyola que, almenys en part, en situacions normals hauria exercit un partit polític. Fins al moment, tant UGT com CCO han sabut eludir aquesta funció extraordinària -per dir-ho així- a què l'evolució de la situació política espanyola semblava empènyer-los; en aquest sentit, han sabut situar la seva reacció davant de l'èxit del 14-D en allò que podríem anomenar "justos termes" propis d'una societat de capitalisme desenvolupat on les temptacions "messiàniques" dels sindicats són rarament

perdonades¹²⁰. És a dir, els grans sindicats espanyols volen només "ser sindicats", però el que busquen és tenir més veu a la societat espanyola.

Pel que fa a la presència a les institucions públiques, la situació posterior a la vaga general no ha variat des del punt de vista dels sindicats, més aviat podria dir-se que hi ha indicis que ha anat enrera. És previsible, però, que si finalment acaba organitzant-se un altre model de concertació substituint el que va practicar-se a Espanya fins al 1986, els sindicats veuran reforçada notablement la seva capacitat de participar a les instàncies públiques.

Pel que fa, finalment, a l'autoritat moral dels sindicats i els seus líders davant la societat, sembla bastant evident que la massiva participació a la vaga convocada per aquestes organitzacions, i també la posterior actitud dels seus líders més representatius, en cap cas tendent a treure un profit "extrasindical" de l'èxit de la vaga, ha reforçat de forma notable l'autoritat d'aquestes organitzacions davant del conjunt de la societat; reforçament especialment intens dins de la força de treball espanyola.

Considerats tots els índexs de capacitat organitzativa en conjunt, la conclusió que sembla derivar-se'n és la següent. D'una banda, els grans sindicats han sabut aprofitar l'efecte d'arrossegament propiciat pel 14-D en termes de fer més estrets i estables els vincles amb la seva base social; però la impressió és que ho han fet en una mesura inferior a la que la importància clau

---

¹²⁰ Una mostra entre moltes altres de la peculiar reacció agressiva que provoquen els eventuais desplaçaments de les organitzacions sindicals dins del terreny polític la trobem en aquestes paraules d'A. Marzal: "los sindicatos se han visto enfrentados con su nuda naturaleza de sindicatos, con tener que decidirse en contra o a favor de ese plus suyo, casi natural por interiorizado, de 'ser-más-que-sindicatos'. No les ha sido fácil la disyuntiva, ni lo es hoy. Aquella huelga general del 88 fue un último y desesperado intento de evitarla. Pero si aquello hizo dudar un momento al Gobierno sobre sus posibilidades, en un tiempo algo más largo dejó desnudos a los sindicatos. Ya sólo eran pura operativa instrumental, contrapoder de poderes de entrada mejor situados. (...) Acabados los tiempos de la mística, para la que la ley sólo es ley si les favorece y antiley si va en contra, tendrán que aprender a vivir como lo que son, sólo sindicatos" (La Vanguardia, 26.5.1990).

d'aquest desenvolupament -donada la seva reversió en els incentius d'identitat, com hem argumentat al capítol I- feia esperar¹²¹. D'una altra banda, CCOO i UGT han mostrat durant el període post 14-D el que podríem anomenar "consistència estratègica": han sabut, malgrat l'èxit massiu inesperat de la convocatòria de desembre de 1988, resistir-se a donar més passos dels que el seu disseny estratègic que condueix al 14-D exigia, de manera que la seva capacitat d'influència política ha sortit reforçada de l'experiència. Com a balanç, diríem que la capacitat organitzativa dels sindicats ha sortit moderadament reforçada del període post 14-D. En aquest punt, l'ombra més destacable que podria actuar en sentit contrari és el gran debilitament -almenys coincidint amb les eleccions sindicals de finals de 1990- de la unitat d'acció entre els dos grans sindicats¹²².

EPILEG

Els dirigents del PSOE van presentar la vaga del 14-D com inútil per als treballadors i per als mateixos sindicats (com reflecteixen, a títol d'exemple, les citacions que encapçalen aquest capítol III). Tantmateix, la vaga ha tingut resultats tangibles, tant en termes de despeses socials que no s'haurien produït sense aquesta mobilització, com en termes de recuperació del paper dels sindicats dins la societat i de reforçament organitzatiu, com pel fet que el 14-D ha actuat d'antídoto enfront de la marginació creixent dels sindicats pel Govern. La història del sindicalisme de les darreres dècades haurà de fixar una línia

---

¹²¹ Així i tot, cal afegir que aquests processos de canvi estratègic acostumen a tenir un temps de maduració llarg, de manera que és possible que el període de temps aquí considerat (1989-1990) sigui insuficient per calibrar els efectes de la vaga general i el canvi estratègic dels sindicats respecte a la seva base social.

¹²² Aquest debilitament contrasta amb les perspectives -i, si més no de paraula, desitjos- dels líders d'UGT i CCOO expressades a les entrevistes (vegeu el capítol II). Especialment explícit era Gutiérrez quan afirmava: "... es relativamente fácil lograr que las elecciones sindicales del 90 sean las primeras elecciones sindicales para la unidad en lugar de ser -como hasta ahora han sido- los momentos de mayor división y de enfrentamiento más enconado entre Comisiones Obreras y UGT" (pàg. 77).

divisòria entre l'"abans" i el "després" del 14-D; en aquest sentit, el balanç des de la perspectiva sindical en termes del seu objectiu general, és a dir: redefinir el seu paper derivat del curs de la transició, és sens dubte molt positiu. En altres paraules, i per utilitzar la fórmula popularitzada per portaveus del PSOE, a partir del desembre de 1988 difícilment pot ser una estratègia viable tractar les organitzacions sindicals com si fossin el Col·legi d'Advocats (Solchaga) o una "societat filatèlica" (Paramio).

Tanmateix, d'altra banda, no s'ha produït òbviament -ni es pretenia- un canvi revolucionari ni tan sols un canvi radical de la política econòmica (que, en termes generals, continua sent la mateixa en les grans orientacions). Un esclat reivindicatiu com el del 14-D produeix fortes adaptacions dels actors a la nova situació, però no es tradueix necessàriament -com certament no ha passat- en canvis socials radicals; tampoc s'ha traduït més que parcialment en creixement de les organitzacions que van convocar-la.

Els sindicats continuen sent relativament febles, i només amb una forta unitat d'acció i donant prioritat a les reivindicacions socials que transcendeixin àmpliament les reivindicacions salarials dels treballadors ocupats poden guanyar protagonisme social. Encara que fins fa pocs mesos era indubtable que en els dos terrenys es produïen avenços molt considerables, la confrontació que s'ha donat en les eleccions sindicals de 1990, durant les quals no només s'ha produït una forta competència intersindical sinó fins i tot mútues i greus acusacions de frau, ha evidenciat la dificultat d'aprofundir aquesta línia. Properament es plantejaran amb tota probabilitat debats importants sobre la manera de mesurar la representativitat sindical i potser, fins i tot, sobre la possibilitat de crear mesures "coarctives" d'afiliació. Aquests debats poden convertir-se en terreny de confrontació i, segons sigui l'evolució de les posicions, podrien provocar una regressió en el poder de convocatòria i el prestigi entre els assalariats -

i entre gran part de la societat- recentment recuperat pels grans sindicats.

L'evolució de la tensió entre confrontació i cooperació intersindical, i fins a quin punt se subordinin els interessos socials que els sindicats diuen representar a interessos burocràtico-organitzatius, repercutirà de forma notable sobre el prestigi "moral" que, per a les classes populars, els sindicats puguin tenir en el futur.

Salvador Aguilar, és professor de Sociologia de la Facultat de Ciències Econòmiques (Universitat de Barcelona).

Jordi Roca, és professor de Teoria Econòmica de la Facultat de Ciències Econòmiques (Universitat de Barcelona).

Fundació Jaume Bofill / Fundació Volkswagen
